

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

‘HAZĀ KİTĀB-I ĤADİCETÜ’L-KÜBRĀ’
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Emine (KARA) TURSUN

Aralık-2010

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

‘HAZĀ KİTĀB-I HADİCETÜ’L-KÜBRĀ’
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-SÖZLÜK)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Emine (KARA) TURSUN

Danışman
Doç. Dr. Gülsel SEV

Bolu-2010

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Emine (Kara) Tursun'a ait 'Hazā Kitāb-ı Hadicetü'l-Kübrā' adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili Ana Bilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir....../.../2010

Üye(Tez Danışmanı):	Doç. Dr. Gülsel SEV	.....
Üye	: Yard. Doç. Dr. Erol ÖZTÜRK	.....
Üye	: Yard. Doç. Dr. Mustafa AYYILDIZ	.....
Üye	: Yard. Doç. Dr. Bilge KAYA	.....

Prof. Dr. Gönül ÜLKER
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Emine (KARA) TURSUN
Post Graduate Thesis
Department of Turkish Language and Literature
Thesis Advisor : Associate Professor İ. Gülsel SEV
December 2010

ABSTRACT

In this study, a manuscript whose author is unknown has been examined and Hz. Hatice's life, her marriage with Hz. Muhammed and the processes of being a prophet of Hz. Muhammed were narrated in masnavi form in this manuscript.

In the introduction of the study, information has been given about masnavi verse form by introducing Hz. Hatice, the period, in which the manuscript was written, has been described and information has been given about this period. Information has been given about the manuscript's narration century considering its narration characteristics.

The research chapter is composed of narration characteristics, phonetics and morphology. In the narration characteristics, the narration of vowels and consonants in the manuscript has been explained with examples. In the phonetics part, phonetic events, seen in the manuscript, has been included. In the morphology part, suffixes and prefixes, seen in the manuscript, has been shown with examples.

In the text chapter of the study, the manuscript consisting of forty-seven leaves has been read by transcribing.

In the dictionary chapter, the meanings of the words has been presented with the example sentences from the text and in alphabetical order.

In the bibliography, the references used during the study has been included.

Keywords: Hz. Hatice, masnavi, Old Anatolian Turkish Language

Emine (KARA) TURSUN
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. İ. Gülsel SEV
Aralık 2010

ÖZET

Bu çalışmada Hz. Hatice'nin hayatını, Hz. Muhammed ile evlenmesini ve Hz. Muhammed'e peygamberliğin geliş aşamalarının mesnevi biçiminde anlatıldığı, yazarı belli olmayan bir el yazması eser incelenmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde Hz. Hatice tanıtılarak mesnevi nazım türü hakkında bilgi verilmiş, eserin yazıldığı dönem tanımlanmış ve bu dönem hakkında bilgi verilmiştir. Eserin yazılış özelliklerinden yola çıkılarak eserin yazılış yüzyılı hakkında bilgi verilmiştir.

İnceleme bölümü yazılış özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisinden oluşmaktadır. Yazılış özelliklerinde eserdeki ünlü ve ünsüz harflerin yazılışları örneklerle açıklanmıştır. Ses bilgisi bölümünde eserde görülen ses olaylarına yer verilmiştir. Şekil bilgisi bölümünde ise eserde görülen ekler metinden örneklerle gösterilmiştir.

Çalışmanın metin bölümünde kırk yedi varaktan meydana gelen eser transkribe edilerek okunmuştur.

Sözlük bölümünde kelimelerin anlamları metinden alınan örnek cümlelerle ve alfabetik sıra ile sunulmuştur.

Kaynaklar bölümünde ise çalışma sırasında yararlanılan kaynaklara yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hazreti Hatice, mesnevi, Eski Anadolu Türkçesi

ÖN SÖZ

Eski Anadolu Türkçesi Dönemi Eski Türkçeden Osmanlı Türkçesine geçişte köprü görevi üstlenen bir dönemdir. Bu dönem Türk Milleti'nin hem edebî hem kültürel hem de dinî yönden büyük değişim yaşadığı bir dönemdir. Türklerin İslamiyet'i kabul edişinden sonra pek çok yazar ve şair halkı eğitmek amacıyla birçok eser meydana getirmiştir. Üzerinde çalışma yapmış olduğumuz eser de bu gruba dahil edebileceğimiz türde bir eserdir.

Manzume-i Hazreti Hadicetü'l Kübrâ yazarı belli olmayan Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait bir eserdir. Ankara Milli Kütüphane'de bulunan bu eser üzerine yapılan çalışma giriş, yazılış özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi, metin ve sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde eser ve eserin nazım türü hakkında bilgiler verilmiştir. Yazılış özelliklerinde ünlü ve ünsüz harflerin yazılışları örneklerle açıklanmıştır. Ses bilgisi bölümünde esere tespit edilen ses olayları açıklanarak örneklendirilmiştir. Şekil bilgisi bölümünde ise eserde karşılaşılan ekler tasnif edilmiş ve metinden örneklerle kullanımlar gösterilmiştir. Metin bölümünde ise eser transkribe edilerek sunulmuştur. Sözlükte, kelimelerin anlamları örnek cümlelerle sunulmuştur.

Eserin yazarı hakkında elimizde bilgi bulunmamakla birlikte yazım konusunda özellikle Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında yapmış olduğu hatalardan kendisinin eğitim düzeyinin düşük olduğu sonucunu çıkarmaktayız.

Hz. Muhammed'in ilk eşinin anlatıldığı bu mesnevinin yazıldığı döneme dair bir ışık tutacağı kanaatindeyiz.

Çalışmamda bana yardımını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım ve hocam Doç. Dr. Gülsel Sev'e teşekkür ederim.

Emine Tursun

2010 Bolu

KISALTMALAR

Ar.	Arapça
bk.	Bakınız
BTK	Büyük Türk Klasikleri
C	Cilt
Far.	Farsça
Fr.	Fransızca
�A	�slam Ansiklopedisi
k.a.	Kişi adı
s.	Sayfa
TDAY	Türk Dili Araştırmaları Yıllığı
TDK	Türk Dil Kurumu
Yay .	Yayınları
Yun.	Yunanca

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ÖN SÖZ	vi
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	1
1.1 HAZRETİ HATİCE	1
1.2 MESNEVİ	2
4. ESER HAKKINDA	7
YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ	10
2. 1. Ünlülerin Yazılışı	10
2. 1. 1. a ünlüsü:	10
2. 1. 2. e ünlüsü :	10
2. 1. 3. ı/i ünlüleri :	11
2. 1. 4. o/ö, u/ü ünlüleri :	11
2. 2. Ünsüzlerin Yazılışı	12
2. 2. 1.c/ç ünsüzü :	12
2. 2. 2. b/p ünsüzü :	12
2. 2. 3. k/g; ğ ünsüzleri :	12
2. 2. 4. ñ ünsüzü :	12
2. 2. 5. t, d ünsüzü :	13
2. 2. 6. s ünsüzü :	13
2. 3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı	13
SES BİLGİSİ	14
3. 1.Ünlü Değişmeleri	14
3. 1. 1. i/e değişmesi	14
3. 1. 2. ü/i ve u/ı değişmesi	15
3.1. 3. o/u ve ö/ü değişmesi	15
3. 2.Ünlü Uyumu	16
3. 2. 1.Kalınlık-incelik uyumu	16
4. 2. 2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu	17
3. 3. Yuvarlak ünlülü ekler	18
3. 4. Düz ünlülü ekler	19
3. 5. Hem Yuvarlak Hem Düz Ünlülü Ekler:	20
3. 6. Ünlü Türemesi	22
3. 7. Ünlü Düşmesi	22
3. 8. Ünlü Birleşmesi	23
3. 9. Ünsüz Değişmeleri	24
3. 9. 1. k/ğ değişmesi	24
3. 9. 2. k/g değişmesi	24
3. 9. 3. t/d değişmesi	25
3. 9. 4. g/v değişmesi	26
3. 9. 5. b/v değişmesi	27
3. 10.Ünsüz Uyumu	27
3. 11.Ünsüz Türemesi	28
3. 12. Ünsüz İkizleşmesi	29
3. 13. Ünsüz düşmesi	29
3. 13. 1. l düşmesi:	29

3. 13. 2. y düşmesi:	29
3. 13. 3. g düşmesi:	30
3. 13. 4. r düşmesi:	30
3. 14. Ünsüz Yumuşaması	30
ŞEKİL BİLGİSİ	31
4. 1. YAPIM EKLERİ	31
4. 1. 1. İsimden İsim Yapma Ekleri	31
4. 1. 2. İsimden Fiil Yapma Ekleri	31
4. 1. 3. Fiilden İsim Yapma Ekleri	32
4.1. 4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	32
5. 2. İYELİK EKLERİ	32
4. 3. HÂL EKLERİ	33
4. 3. 1. İlgî hâli eki –uñ, –üñ, –iñ, –iñ –nuñ, –nüñ, –nıñ, –niñ	33
4. 3. 2. Yükleme hâli eki –(y)ı, –(y)i, –n, –nı, –ni	33
4. 3. 3. Yönelme hâli eki –a, –e	34
4. 3. 4. Bulunma hâli –da, –de	34
4. 3. 5. Ayrılma hâli –dan, –den	35
4. 3. 6. Eşitlik hâli eki –ca, –ce, –ça, –çe	35
4. 3. 7. Yön gösterme hâli –ra, –re, –aru, –erü, –rü	35
Yön ekleri fiilin olduğu yönü gösterir (Ergin, 2000: 241).	35
4. 3. 8. Vasıta hâli eki –n, –la, –ile, –la, –le	35
4. 4. ÇOKLUK EKİ	36
4. 5. AİTLİK EKİ	36
4. 6. SORU EKİ	36
4. 7. ŞAHIS EKLERİ	37
4. 7. 1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	37
4. 7. 2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri	38
4. 8. KİP EKLERİ	39
4. 8. 1. Bildirme Kipleri	39
4. 8. 2. Tasarlama Kipleri	43
4. 9. FİİLİMSİLER	45
4. 9. 1. İsim-fiil ekleri:	45
4. 9. 2. Sıfat-fiil ekleri:	46
4. 9. 3. Zarf-fiil ekleri:	46
METİN	50
ESERDEN BÖLÜMLER	136
SÖZLÜK	138
KAYNAKÇA	258

GİRİŞ

1.1 HAZRETİ HATİCE

Peygamberin zevcesidir. Kureyşî ‘Abd al-‘Uzzā ailesinden Huvaylid’in kızı idi. Bütün rivâyetler Peygamberi(s.a.v.) tanıdığı ve onu hizmetine aldığı zaman, kendi hesabına ticâret işlerini idare eden zengin bir dul olduğu noktasında müttefiktir. İki kere evlenmiş ve bu izdivaçlardan çocukları olmuştu. Kocalarından biri Mahzum kabilesinden Abū Hāla adında biri olup, asıl adı muhtelif şekillerde kaydedilmektedir. Bununla beraber, bazıları bu Abū Hāla’yi Peygamberin(s.a.v.) taraftarları arasında göstermektedirler. Umumiyetle bilindiğine göre, Hadice(r.a.)’nin babası evvelce ölmüştü; diğerlerine bakılırsa, daha hayatta olup, bu izdivaca muhalefet etmiştir. Rivâyetlerin çoğuna göre, Peygamberin(s.a.v.) o vakit 25, Hadice(r.a.)’nin de 40 yaşında olduğu anlaşılıyor. Arap kadınlarının çabuk ihtiyarladığına dair mâlûmat, Hadice(r.a.)’nin Peygamberden(s.a.v.) en aşağı 5 çocuğu olduğuna bakılırsa, doğru olmasa gerektir. Zevcesinin serveti Peygamber(s.a.v.) için mücadeleleri sırasında her halde kuvvetli bir mesnet olmuştur. Hadice(r.a.)’nin büyük tüccarların hasmâne hareketleri neticesinde ağır zararlara uğraması ve rivâyete göre, hicretten 3 sene evvel vukua gelen ölümü, Peygamberin(s.a.v.) vaziyetini büsbütün istikrarsız bir hâle koymuştu. Hadice(r.a.)’nin kocası üzerindeki şahsî tesiri de ehemmiyetli olmuş gibi görünmektedir. Her hâlde rivâyetler, ilk vâhiy sıralarındaki teheyyc ve endişe hâllerinde, Peygamberin(s.a.v.) zevcesinden gördüğü manevî yardımı gayet cazip bir şekilde tasvir etmektedir. Varaka bin Navfal’ın Hadice(r.a.) ile kardeş çocuğu olması, şüphesiz, Peygamberin(s.a.v.) mücadelelerinde yardımlarda bulunmasına yol açmıştır. Peygamberin(s.a.v.) manevî hüviyeti ile çok sıkı bir râbîta arz eden cephesi dolayısı ile, Hadice(r.a.) ile din âleminin diğer mühim kadın şahsiyetleri arasında bir efdâliyet meselesi bahis mevzuu olmuştur. Kelâm kitaplarının üzerinde hassasiyetle durdukları bu mesele, Hadice(r.a.)’ye Fatima(r.a.)’dan sonra, bir mevki vermek suretiyle hükme bağlanılmaktadır (İA, C 5/1: 43-44).

1. 2 MESNEVÎ

Mesnevî, iki dizelik bir nazım türüdür. Aslı Arapça olmasına rağmen Arapçada kullanılmayan bir kelimedir (İpekten, İstanbul, 2001: 59). Arapçada (شى) kökünden, “ ikişer ikişer ” anlamına gelen (مثنى) sözcüğünün bir nisbet şekli olarak kabul edilen mesnevî her beytin mısraları kendi aralarında kâfiyeli, genellikle arûz kalıplarının kısa şekilleriyle yazılan bir nazım türüdür (BTK,C 1, 1985: 245). “Beyitlerin ayrı ayrı kafiyeli olmasının yanında her beytin anlamının kendi içinde tamamlanması ve öteki beyitlere geçmemesi gerekir. Ancak beyitler arasındaki konu birliğine de dikkat edilir. Mesnevî beyitlerinin kafiyeleri bağımsız olduğundan uzun hikâyelerin yazılmasına elverişlidir. Destanlar, uzun aşk hikâyeleri, şehrengizler, didaktik, dini ve ahlâki konular ve ansiklopedik bilgiler veren eserler mesnevî şeklinde yazılmıştır” (Macit ve Soldan, 2005: 183).

Mesnevî İran edebiyatında doğup buradan Arap ve Türk edebiyatlarına geçmiştir. İran’ın öz malı olan mesnevî şekli Pehlevice yazılmış eserlerle başlamış ve 10. yüzyılda yazılmağa başlanan ‘şah kitabı’ anlamında ve İran’ın destânî tarihleri olan şehnâmelerden Mes’ûdî’nin Şehnâme’si ‘Mefâ’ilün mefâ’ilün fa’ülün’ vezniyle yazılmıştır. Sonra Dakîkî’nin Hudâyname’sinden başlayarak ‘Fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün’ kalıbı kullanılmağa başlanmış ve bu kalıba ‘Şehnâme vezni’ denilmiştir (İpekten, 2001: 60).

Gazneliler devrinde Firdevsî 60 bin beyitlik Şehnâme’sini yazmıştır. Bu eser İran destanlarının en tanınmış olmasının yanında dünyadaki birkaç büyük mesnevîden biri sayılır (İpekten, 2001: 61).

Selçuklular devrinde Nizâmî-i Gencevî ilk kez beş mesnevi yazmıştır. Beş mesnevinin bir araya getirilmesi ile bir “ hamse ” ortaya çıkarılmıştır (İpekten, 2001: 61).

16. yüzyıldan sonra mesnevî nazım şeklinde İran edebiyatında gittikçe güçsüz eserler oluşmuş, önceki büyük mesnevî ustalarına yetişecek değerde şair görülmemiştir (İpekten, 2001: 61).

Türk edebiyatında ilk mesnevî 11. yüzyılda Yusuf Has Hâcib’in yazdığı 6645 beyitlik Kutadgu Bilig adlı eseridir (İpekten, 2001: 62). 13. yüzyılda Mevlânâ Celâleddin Rûmî’nin yazıldığı nazım şekliyle anılan 26.000 beyit civarındaki büyük eseri Mesnevî’si Farsça olduğu halde önemli bir eserdir (Ayyıldız ve Birgören, 2005: 169). 15. yüzyıldan itibaren mesnevî, Türk edebiyatında hızla gelişir. Ahmed-i Dâî, Süleyman Çelebi, Şeyhî,

Abdî, Ali Şîr Nevâ'î gibi isimler bu yüzyılın önemli mesnevî şairleridir (İpekten, 2001: 63). 16. yüzyıl, Türk edebiyatının en büyük mesnevî şairlerini yetiştirmiştir. Zâtî, Fuzûlî, Celîlî, Yahya Bey, Lâmi'î bu yüzyılda eser veren mesnevi şairleridir (İpekten, 2001: 65). 17. yüzyılda başlıca mesnevî şairleri olarak Ganîzâde Nâdirî, Nev' îzâde Atâ'î, Nâbî ve Sâbî'tî görüyoruz (İpekten, 2001: 66).

18. yüzyıla geldiğimizde mesnevî şairi olarak Nahîfî, Şeyh Gâlib, Sünbülzâde Vehbî ve Enderunlu Fâzıl görülmektedir. Bu yüzyılın diğerlerinden farkı kullanılagelen mesnevî konuları bırakılmıştır, yeni konular ele alınmaya başlanmıştır (İpekten, 2001: 68).

19. yüzyılın başında yaşamış olan İzzet Molla edebiyatımızda mesnevînin son şairi sayılır. Tanzimat döneminin başlamasıyla Batı edebiyatının etkisiyle gelişen Tanzimat edebiyatında mesnevî nazım şekli kullanılmamıştır (İpekten, 2001: 69).

Mesnevîler konularına göre üçe ayrılır:

1. Destânî mesnevîler
2. Lirik mesnevîler
3. Öğretici veya dinî-sofiyâne mesnevîler (BTK,C1, 1985: 246).

Mesnevîler daha çok 'Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün' , 'Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün' , 'Mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün' , 'Fa'ülün fa'ülün fa'ülün fa'ül' gibi kısa vezinlerle yazılır (İpekten, 2001: 59).

Büyük mesnevîlerde şöyle bir düzenleme görülür: Başta çoğunlukla kasîde şeklinde, tevhîd, münâcât, Hz. Peygamber (s.a.v.) için söylenmiş na'tler, kitabın adına yazıldığı kişi adına bir övgü vardır. Sonra 'Sebeb-i nazm-ı kitâb' başlığı altında eserin niçin yazıldığı anlatılır. Mesnevînin asıl konusu bölüm bölüm ve ayrı başlıklar altında anlatılır. Bu başlıklar genellikle Farsçadır. Başlıkların bazen Türkçe söylendiği de olmuştur. Şairler, mesnevîlerde konunun ve ahengin gidişini değiştirmek için arada, uygun düşen yerlerde gazeller de söylerler (İpekten, 2001: 60). Şeyh Galib'in Hüsn ü Aşk mesnevisinde olduğu gibi tardiyelere de yer verilebilir (Ayyıldız ve Birgören, 2005: 168).

Mesnevîlerin bitiş bölümünde ise hâtîme başlığı ile dua, eserin adı ve yazılış tarihi bulunur (Macit ve Soldan, 2005: 189).

3. ESERİN ÖZETİ

Hız. Muhammed (s.a.v.) için evrenin yaratıldığını bildiren beyitlerle eser başlamıştır. Daha sonra dört halifeyi öven şair mesnevîyi yazış sebebini şu beyit ile beyân eder:

“ Muştafâ’nın hûb cemâlini söyleyim
Hadîce hikâyetin şerh eyleyim. ”

Yukarıdaki beyitin ardından şairin asıl amacının Hız. Muhammed (s.a.v.)’in hayatını anlatmak olduğunu şu beyitten çıkarabiliriz:

“ Ben dağı bir dâsıtân-ı Muştafâ
Söylemişim kim diñleyen bula şafâ. ”

Yazdığı bu eserden dolayı kendisi için de dua isteyen şair; Hız. Muhammed (s.a.v.)’nin henüz anne karnında iken babasını kaybettiğini, yedi yaşında iken de annesini kaybettiğini yazmıştır. Daha sonra peygamberimizi(s.a.v.) dedesi Abdulmuttalib almıştır. Dedesinin hastalığı sırasında dedesi peygamberimizi(s.a.v.) oğlu Ebu Talib(r.a.)’e emanet etmiştir. Ebu Talib(r.a.) ve eşi Fatıma(r.a.) peygamberimizi (s.a.v.) oğulları olan Hız. Ali(r.a.)’den ayrı tutmamışlardır.

Bir gün Hız. Muhammed(s.a.v.)’in evlenme vaktinin geldiğini halası Atike(r.a.) belirtir. Ama onu evlendirmek için gerekli olan altını ve parayı nasıl tedarik edeceklerini düşünürler. Bunun üzerine Atike(r.a.) Hız. Hatice(r.a.)’nin kervanının her yıl Şam’a gittiğini, bu yıl da yine duyuruların başladığını, Hız. Muhammed(s.a.v.)’in de bu kervanda iş bulabileceğini, bu sayede de onun evlendirilebileceğini belirtir. Bu fikri Ebu Talib(r.a.) de kabul eder ve bunun üzerine Atike(r.a.) Hız. Hatice(r.a.)’nin yanına gider, ondan Hız. Muhammed(s.a.v.)’i işe almasını ister. Bu isteğı duyan Hız. Hatice(r.a.) gördüğü bir rüyayı hatırlar. Bu rüyaya göre gökten ay inip Hız. Hatice(r.a.)’nin dizine konar. Hız. Hatice(r.a.) bu rüyayı rüya tabircilerine sorar; tabirciler de evrenin var oluş nedeni olan kişinin dünyaya geldiğini, bu kişinin adının Muhammed(s.a.v.) olduğunu, bunun Tevrat’ta da var olduğunu ve bu kişinin Hız. Hatice(r.a.)’nin nasibi olduğunu söylerler. Hız. Hatice(r.a.) bu kişinin Hız. Muhammed(s.a.v.) olduğunu anlar ve ona iş vereceğini söyler. Görüşmeye gelen Hız. Muhammed(s.a.v.)’i gördüğünde ise onun Tevrat’ta anlatılan kişi olduğuna iyice kanaat getirir.

Hız. Hatice(r.a.) kervanlarını yöneten ve güvendiğı kişi olan Meysere’yi çağırır. Hız. Muhammed(s.a.v.)’i giyindirir, kuşatır ve Meysere’ye aslında onun kim olduğunu anlatarak onu teslim eder. Meysere ona yapacaklarını anlatır ve ertesi gün yola çıkmak için hazırlıklı

olmasını söyler. Oradan ayrılan Hz. Muhammed(s.a.v.) doğruca eve gelip işe alındığını ve kendisine çok iyi davranıldığını anlatır.

Ertesi gün kervan yola çıkar. Yol boyunca Meysere Hz. Muhammed(s.a.v.)'e çok iyi davranır. Onun bu tavrını görenlerden bazıları bu duruma çok sevinirken bazıları da kıskanır. Bu kıskananlar Meysere'ye niye bu kadar iyi davrandığını sorar. Meysere de böyle emir aldığını söyler.

Bu hal ile birkaç gün daha yolculuk ederler. Yollarının üstünde bir yere varırlar. Burada Rahip Buhra isminde biri vardır. Bu rahip hem İncil'i hem de Tevrat'ı okumuş, halk tarafından da sevilen biriydi. Rahip okuduklarından ahir zaman peygamberinin henüz dünyaya gelmediğini ama gelmesinin yakın olduğunu ve peygamberin Mekke'den gelen bir kervanla geleceğini, bu kervanın üstünde her zaman bir parça bulut dolaşacağını Tevrat'tan bilirdi. Bu yüzden her gelen kervanı gözetlerdi. Tanrı'ya da ahir zaman peygamberini görmeden canını almaması için dua ederdi. Yine dua ettiği bir sırada Rahip Buhra gelen kervanı görür, bu kervanın içinde Hz. Muhammed(s.a.v.)'in de olduğunu anlar. Bu yüzden hemen yemek pişirtip kervandakileri çağırır. Kervandakiler Hz. Muhammed(s.a.v.)'i yüklerini gözslesin diye bırakırlar. Rahip Buhra bakar bulut hala kervanın yüklerinin olduğu yerdedir. Gelenlere herkesin gelip gelmediğini sorar. Onlar da yükleri gözetlemesi için Muhammed'i bıraktıklarını söyler. O zaman Buhra Hz. Muhammed(s.a.v.)'in ahir zaman peygamberi olduğunu anlar ve hemen onu da yemeğe çağırır. Geldiği zaman da onun ahir zaman peygamberi olacağını söyler. Kervandakilerden Ebu Cehil bunun doğru olmadığını söyler. Rahip Buhra da bu kervanı sırf Hz. Muhammed(s.a.v.) için yemeğe çağırdığını söyler.

Kervan tekrar yola çıkacağı vakit Rahip Buhra Hz. Muhammed(s.a.v.)'e peygamberlik geleceğini ve kendisini de ümmetinden saymasını istediğini söyler.

Kervan bu kez Şam'a varır ve orada da bütün işleri rast gider. Kervandakiler bu iyi gidişin Hz. Muhammed(s.a.v.)'den kaynaklandığına kanaat getirirler. Vardıkları gece Yahudilerin bayramıymış. Kervandakiler de bayramı görmek için bayram yerine giderler. Yanlarında Hz. Muhammed(s.a.v.)'i de götürürler. Bayramda insanların ateşe ve putlara secde ettiğini görürler. Hz. Muhammed(s.a.v.) gördüklerinden hoşlanmaz ve o an ateşler söner. Bayramdakilerin reisi bunun nedenini sorar. Neden olarak da Hz. Muhammed(s.a.v.) gösterilir ve yaşananların bunun nişanı olduğunu söylerler. Bunun üzerine kavga çıkar ve kervan da geceden yola çıkar.

Bir sonraki konaklama yerinde Meysere yaşananları belirten bir mektup yazar. Yazdığı mektubu da Hz. Muhammed(s.a.v.) ile yollar. Yolda giderken Hz. Muhammed yolu şaşırır. Ama yaratan Cebrail(r.a.)'e emir verir ve devesi doğru yola koyulur ve en kısa

zamanda Mekke'ye ulaşır. Bu esnada Hz. Hatice(r.a.)'de kervandan gelecek haberi beklemektedir. Hz. Muhammed(s.a.v.) elinde mektubu ile Hz. Hatice(r.a.)'nin yanına varır ve mektubu iletir. Mektubu okuyan Hz. Hatice(r.a.) ne kadar zamanda Mekke'ye vardığını sorar. Hz. Muhammed(s.a.v.) üç saatte vardığını söyler. Bunun üzerine Hz. Hatice(r.a.) onun peygamber olacağından emin olur. Hz. Muhammed(s.a.v.)'e mektubun cevabını yazarak verir ve kervana yollar. Hz. Muhammed(s.a.v.) kervana geri döner. Bunu gören dostları sevinir, düşmanları ise kinlenir. Meysere Hz. Hatice(r.a.)'nin mektubunu okur.

Aradan bir kaç gün daha geçer ve kervan Mekke'ye döner. Hz. Muhammed(s.a.v.)'de amcası Ebu Talib(r.a.)'in evine döner. Bir ay daha geçer ama Hz. Muhammed(s.a.v.) hala ücretini almamıştır. Bunun üzerine Atike(r.a.) Hz. Hatice(r.a.)'nin unutmuş olabileceğini söyler. Atike(r.a.) bu fikir ile Hz. Hatice(r.a.)'yi ziyarete gider. Öte yandan Hz. Hatice(r.a.) kendisi Hz. Muhammed(s.a.v.) ile evlenmek istemektedir. Başkası ile evlenmemesi için ücretini yollamamaktadır. Ziyarete Atike(r.a.) Hz. Muhammed(s.a.v.)'in ücretini hala vermediğini ve bu para ile onu evlendireceklerini söyler. Hz. Hatice(r.a.) bunun üzerine gördüğü düşü, rüya tabircilerinin kendisine yaptığı tabiri Atike(r.a.)'ye anlatır ve kendisinin Hz. Muhammed(s.a.v.) ile evlenmek istediğini söyler. Bunun için de Mekke'nin önde gelenlerinin kendisini babasından istemeleri gerektiğini söyler. Bu yaşananların üzerine Hz. Hatice(r.a.)'yi babasından istemek için Mekke'nin önde gelenleri toplanırlar. Ancak Hz. Hatice(r.a.)'nin babası kızını vermek istemez. Hz. Hatice(r.a.) bunları duyunca üzülür. Bunun üzerine babasını sarhoş ederler ve babasının eteğini safran ile boyarlar. O zamanda sarhoş iken birisi kızını verirse sözünden dönmesin diye eteğini böyle boyarlarmış. Sabah olup babası ayıldığında eteğindeki boyayı sorar. Hz. Hatice(r.a.) de kendisini Hz. Muhammed(s.a.v.)'e verdiğini söyler. Babası her ne kadar kızsız da sözünden dönmeyeceği için kızını vermek zorunda kalır.

Nikâh yapabilmek için Atike(r.a.) Hz. Muhammed(s.a.v.)'i Ebu Bekir(r.a.)'in dükkânına gönderir. Ebu Bekir(r.a.) hediye olarak bütün nikâh hazırlıklarını tamamlar. Bütün Hazırlıklar tamamlanıp nikâh yapılır. Ancak düşmanlar Hz. Hatice(r.a.)'nin zengin olduğunu ama Hz. Muhammed(s.a.v.)'in hiçbir şeyi olmadığını söylerler. Hz. Muhammed(s.a.v.) bu söylenenlere üzülür ve bunun üzerine Hz. Hatice(r.a.)'de bütün Mekke'nin önde gelenlerini çağırarak bütün malın mülkün Hz. Muhammed(s.a.v.)'in olduğunu duyurur. Böylece Hz. Muhammed(s.a.v.) ile Hz. Hatice(r.a.) birlikte yaşamaya başlarlar ve iki erkek dört kız çocukları olur.

Hz. Muhammed(s.a.v.) böylece kırk yaşına erişir. Bu esnada da sık sık Hira Dağı'na gider. Yine böyle bir günde Cebrail(r.a.) ona risaleti bildirerek herkesi dine davet etmesi

söyler. Bunu üzerine Hz. Muhammed(s.a.v.) dağdan inip eve varır, olanları Hz. Hatice(r.a.)'ye anlatır. Hz. Hatice(r.a.) yaşananları duyunca hemen şahadet eder. Böylelikle pek çok kişi yavaş yavaş Müslümanlığa geçmeye başlamıştır.

4. ESER HAKKINDA

Ankara'da Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 8670 arşiv numarası ile kayıtlı bulunan eser harekeli nesih ile yazılmış olup şiir kısımdan sonra iki varaklık harekesiz bir de nakil bölüm bulunmaktadır. Serlevha ve nakarat bölümler kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Her sayfa on bir satırdan meydana gelmiştir.

Eserin boyutu 212 x 150 – 155 x 90 mm'dir. Eserin kenarları kahverengi meşin miklebli ebru kaplı mukavva bir cilttir.

'Hazā Kitāb-ı Hadīcetü'l-Kübrā' mesnevî nazım tarzı ile yazılmış bir eserdir. Eserimiz döneminin en çok kullanılan vezni olan 'Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün' kalıbıyla yazılmıştır.

Eserimizin içinde de 'elhamdülillah' redifli bir gazel vardır. Bu gazelin vezni de mesnevînin vezni ile yazılmıştır. Bununla birlikte eserde 'an' redifli yazılmış bir gazel daha bulunmaktadır. Bu bölüm 'Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün' kalıbıyla yazılmıştır.

Şair eserimizde dua kısmını meydana getirmiştir. Ancak divân edebiyatı geleneğine bağlı kalmamış ve mahlas düşmemiştir. Bu sebeple eserin yazarı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Yine geleneğe göre eserin sonunda genellikle bulunduğu belirtilen tarih, toplam beyit sayısı ve yazıldığı yer bildirilirken eserimizde bu bilgilere de yer verilmemiştir.

Eserin yazılış özelliklerinden yola çıkarak eserin Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerine, 15. yüzyılın sonlarına, hatta 16.yüzyılın başlarına ait olduğunu söyleyebiliriz. Bu kanaate de şu örneklerden varmış bulunmaktayız.

Timurtaş –lık, -lik isimden isim yapma ekini düz ünlülü ekler arasında göstermiştir (Timurtaş, 1994: 78). Ancak eserimizde bu ekin yuvarlak ünlülü halleri de görülmektedir: muştuluk(44a/903), günlük(27b/543).

Metnimizde bir çok kelime iki farklı şekilde karşımıza çıkmaktadır. okı- (10a/163), oku- (17a/312); gice (26b/515), gece(20a/382).“Eski Türkiye Türkçesi devresi eserlerinde genellikle Eski Türkçedeki şekillerin korunması söz konusu iken devrenin sonlarına doğru, ünlü değişmelerine işaret eden iki şekillilik görülmeye başlanmıştır ”(Duman, 2000: 76).

Metnimizde, gelecek zaman eki olarak-ısar, -iser kullanılmıştır. Fakat iki örnekte gelecek zaman eki olarak -ecek de karşımıza çıkmaktadır (gelecekdir 22b/436, gelecek 30b/613).“Eski Anadolu Türkçesi’nin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat-fiil eki olarak kullanılan bu ek 15. yüzyıldan itibaren gelecek zamanı çekimlemek için de kullanılmaya başlamıştır (Gülsevin, 1997: 103).” Şimdiki zaman için de bir yerde -a/-e yorur şekli kullanılmaktadır: geliyorur. Gülsevin yor(ur) yapısının 15. yüzyıldan itibaren şimdiki zaman çekiminde kullanıldığını belirtmiştir(Gülsevin, 1997: 98).

Eserimizde ilgi hâli eki ekinin hem düz hem de geniş ünlülü olarak kullanıldığını görmekteyiz. anuñ(4a/22) anıñ(5a/50), babasınıñ (6b/84), hātunuñ (8b/121) gibi kelimeler bu duruma birer örnektir. Halbuki Gülsevin Eski Anadolu Türkçesinde ilgi hâli ekinin diğer lehçelerden farklı olarak daima yuvarlak ünlülü olduğunu belirtir (Gülsevin, 1997: 25). Aynı şekilde Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlak ünlülü gördüğümüz teklik birinci şahıs iyelik ekinin de dar ünlülü olduğu örnekleri görmekteyiz. yüzüm(5a/51), ‘ömrüm(5b/64), hābībim(5b/63), ṭabībim(5b/63) gibi. Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlak ünlülü kullanılan -uḡ, -ūk fiilden isim yapma ekinin artık (7b/105) ve artuḡ (7b/105) kelimesinde hem yuvarlak hem dar ünlülü biçimine rastlamaktayız. İkinci şahıs iyelik ekinde de yine hem dar hem de yuvarlak ünlülü kullanımı görmekteyiz. dīzārıñ(6a/65), ‘ömrüñ(9b/144), fālīñiz(35b/718), ḡuluñuz(36a/730) kelimeleri bu kullanımı örneklendirmektedir. Görülen geçmiş zamanın birinci ve ikinci şahısları daima yuvarlak ünlüdür (Timurtaş, 1994: 120). Eserimizde bu durumun da aksi bir kullanım görmekteyiz. Bu ekler de dar ünlülü görülmektedir: göreydim(5b/54), gitdiñ(26a/514), geldiñiz(35b/717). Sadece tekil ikinci şahısta gördüğümüz bir örnek bu duruma uygundur: olduñ(5b/56).

Geniş zaman kipinde meydana gelen ses düşmesi eserimizde görülen farklı bir kullanımdır.

oluven(7b/101) < olurven

buluven(7b/101) < bulurven

kıludı(39b/80

TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

ا	a, e, ā
ء	ʾ
ب	b, p
پ	p
ت	t
ث	s
ج	c, ç
چ	ç
ح	h
خ	h
د	d
ذ	z
ر	r
ز	z
ژ	j
س	s
ش	ʃ
ص	s
ض	z
ط	t
ظ	z
ع	ʿ
غ	g
ف	f
ق	k
ك	g, k, ŋ
گ	ŋ
ل	l
م	m
ن	n
و	v, u, ū, o, ö, ū
ه	h, a, e
ي	y, i, ī, î

YAZILIŞ ÖZELLİKLERİ

2. 1. Ünlülerin Yazılışı

2. 1. 1. a ünlüsü: Metnimizde a ünlüsü için medli elif (ا), üstün, üstünlü elif, elif (ا), he (ه), üstünlü he (ه) kullanılmıştır.

Ön seste elif bulunanlar: andan (اندن) 47b/2.

Ön seste medli elif bulunanlar: ańılur (اکیلور) 4a/30, , aķ 18b/348, ańa (اكا) 5b/62, ayırma (ایرمه) 17b/328.

Ön seste üstünlü elif bulunanlar: anıń-ıçün 3b/12, anca (انجه) 3b/14, anlarıń (انلرك) 4a/24, alup (الوپ) 5b/61 aġladılar (اغلديلر) 5b/60, alma (ألمه) 17b/328.

İç seste üstün bulunanlar: atadan (اتادن) 5b/56, anadan (انادن) 5b/56.

İç seste normal elif bulunanlar: babadan (بابادن) 5a/48, yayalım (ييالم) 47b/2, şasdan (طسدن) 47b/3.

Son seste he harfi bulunanlar: dosta (دوسته) 5a/50, şanda (قنده) 17b/320.

Son seste üstünlü he bulunanlar: kuvvet ola (قوت اوله) 4a/26, dermān ola (در مان اوله) 4a/26, bula (بوله) 5a/44.

Son seste elif bulunanlar: ańa (اكا) 5b/62, 17b/322.

Son seste medli elif bulunanlar: ana (انا) 5a/47.

2. 1. 2. e ünlüsü : Metnimizde e ünlüsü için elif (ا), üstün işareti, he (ه) kullanılmıştır.

Ön seste elif bulunanlar: eytdi (ايتدى) 47a/3.

Ön seste üstünlü elif bulunanlar: münācāt eyleyüp (مناجات ايلوب) 17b/323, esirge (اسرگه) 17b/326, etegine (اتيگينه) 33b/679, etmek (اتمك) 40a/814.

İç seste üstün bulunanlar: secde iderler (سجده ايدرلر) 22b/428, beş (بش) 38a/777.

İç seste he harfi bulunanlar: gelesin (گله سين) 14b/254, idemez (ايده مز) 16a/285, nicedir 47b/5.

Son seste he harfi bulunanlar: gice (گيجه) 47a/1, üstünde (استونده) 47a/11, yerine (يرينه) 47b/5.

Son seste üstünlü he harfi bulunanlar: yir-ile (ير ييله) 18a/339 , gele (گله) 10b/166, şöyle (شويله) 16b/299, ne (نه) 18a/336, gele (گله) 18a/336, yine (يينه) 18a/339, kimse (كيمسه) 18b/342, ide (ايده) 46a/924.

2. 1. 3. ı/i ünlüleri : Metnimizde ı/i ünlüleri elif (ا), ye (ی), esreli elif ve esreli ye ile elif ve ye, elif ve esreli ye, esre kullanılmıştır.

Ön seste elif bulunanlar: istedi (استدی) 47a/3, karar itmedi (قراراتمدي) 47a/6, işbu (اشبو) 47b/5.

Ön seste elif ve ye bulunanlar: ile (ايله) 47b/3.

Ön seste esreli elif bulunanlar: fikir itdi (فیکر ائدی) 9a/132, itleriñ (ائلرک) 22b/433, işitdi (ایشیدی) 24a/463, imdi (امدی) 32a/ 646.

Ön seste elif ve esreli ye ile yazılanlar: iki (ایکی) 26b/517, idi (ایدی) 27a/528, irdi (ایردی) 27a/527, içeri (اچری) 9a/137, iletdiler (ایلندیلر) 28a/554.

İç seste ye bulunanlar: didi (دیدی) 47a/5.

İç seste esreli ye bulunanlar: dir (دیر) 28b/560, kılur (قیلور) 28b/563, vir (ویر) 28b/566, bile (بیله) 28b/568, kişiler (کیشیلر) 32b/648.

İç seste esre işareti bulunanlar: bir (بر) 30a/596, girdiler (گirdiler) 32b/648, anıñ (انک) 32b/656.

Son seste esreli ye bulunanlar: gibi (گیبی) 37a/753, geçdi (کچدی) 37a/755.

Son seste ye bulunanlar: sünnetini (سنتینی) 47b/4, nūrı (نور) 47b/6.

Son seste esreli hemze (ء) bulunanlar: nāmeyi (نامة) 10b/170.

2. 1. 4. o/ö, u/ü ünlüleri : Metnimizde o/ö, u/ü ünlüleri için ötreli elif (ا), ötreli vav (و), ötre, vav (و) elif ve ötreli vav, elif ve ötre kullanılmıştır.

Ön seste elif ve ötre bulunanlar: oğlan (اوغلان) 48a/7.

Ön seste ötreli elif bulunanlar: otuz (ائوز) 18b/341.

Ön seste elif ve ötreli vav bulunanlar: öldürüp (اولدورۇپ) 45a/916, olup (اولوب) 7a/92, uyandı (اویندی) 10a/160, üç (اوچ) 23b/450.

İç seste ötreli vav bulunanlar: varub (واروب) 23b/454, konukladuğın (قونۇقلادۇغىن) 23b/455, yolu (يولى) 24a/465, gördi (گوردی) 16a/289.

İç seste ötre bulunanlar: budur (بودۇر) 24a/467, dolandı (دۇلندی) 15b/ 284.

İç seste vav bulunanlar: tatlıdur (طاتلودر) 48a/11, kulluğı (قولوگی) 48a/5.

Son seste ötreli vav bulunanlar: bu (بۇ) 24a/464, deyü 36a/728.

Son seste vav bulunanlar: işbu (اشبو) 48b/1.

2. 2. Ünsüzlerin Yazılışı

2. 2. 1.c/ç ünsüzü : Metnimizde Türkçe kelimelerin ön sesinde c ünsüzü görülmemekte bunun yerine ç ünsüzü bulunmaktadır. çağıruban (جَاغِرُوبَنَّ) 32b/648, çıktı (جُفْدِي) 5b/59, çok (جُوقْ) 5b/60, çıkardı (جُفَرْدِي) 14a/247, çekildi (چَكْلَدِي) 14b/262, çalındı (جَالِنْدِي) 15a/266, çeke (جَكْه) 23a/442 gibi. İç seste hem c hem de ç ünsüzü görülmektedir. anıñ-içün (اَنِكِيچُونْ) 3b/12, kaçan (قَجَنْ) 3a/3, içre (اِيچَرَه) 3a/7, toğıcağaz (طُوغِيچَاغَز) 3a/4, içinde (اِيچِنْدَه) 4b/34, suçumuzu (كَلْدُوكِنْجَه) 4b/38, oldukça (اُولْدُقْجَه) 5b/64, geçüresin (كَجُورَه سِنْ) 7a/ 88, geldügince (گَلْدُوكِنْجَه) 7a/ 89, üçünci (اُولْجُنْجِي) 13b/239. Son seste ç ünsüzünün olduğu örneklerle rastlanmamıştır. Üç (اُوچْ) 6a/70, kılıç (قِلْچْ) 23a/442.

2. 2. 2. b/p ünsüzü : Metnimizde ön seste p sesi görülmemekte, b ünsüzü kullanılmaktadır. Babasına (بَابَاسِنَه) 34a/690, benim (بِنَمْ) 34a/690, bu (بُو) 34b/694, bizde (بَزْدَه) 34b/700, bir (بِرْ) 35a/711, bez (بَزْ) 35a/711, budağı (بُداغِي) 35b/724, bitüreyim (بِيْتُورَه يَمْ) 36a/730, biñ (بِيكْ) 36a/732 gibi. İç seste hem b hem de p görülmektedir. Yapuben (يَأْيُوبَنَّ) 46a/924, kopdı (قُوپْدِي) 46a/928, kapuna (قَآپُونَه) 9b/144, öpüp (اوپُوبْ) 11b/189 gibi.

2. 2. 3. k/g; k/ğ ünsüzleri : Metnimizde g ve k ünsüzleri aynı harf ile kef harfiyle (ك) yazılmıştır. gömlek (كُومْلَكْ) 13b/234, gözlerinden (كُوزُلَرِنْدَنْ) 15a/271, kimse (كِمْسَه) 18b/342, kendözin (كَنْدُوزِنْ) 18b/344, kesüp (كَسُوبْ) 19a/360, giceler (كِيچَه لَرْ) 20b/386, gelmez (گَلْمَزْ) 21a/399 gibi. Son seste görülen k ünsüzlü örnekler şöyledir: gidecek (كِيْدَه جَكْ) 14b/254, dek (دَكْ) 14b/255, gerçek (كَرْ جَكْ) 22a/418, pek (پَكْ) 23a/444 gibi.

Ön sesteki k/ğ ünsüzlerinden k ünsüzü (ق) ile g ünsüzü ise (غ) ile gösterilmiştir. kaçan (قَجَنْ) 3a/3, kamu (قَمُ) 3a/5, karañulık (قَرَاكُولُقْ) 3a/6, gonca (غُنْجَه) 5b/61. Son seste k harfinin görüldüğü örnekler şöyledir: muştuluk (مُشْتُلُوقْ) 44a/903, kırnaç (قَرْنَقْ) 47b/11, konuq (قَنُوقْ) 48a/2. Son seste g harfinin görüldüğü örnekler ise şu şekildedir: şağ (صَاغْ) 30a/601, tağ (طَاغْ) 40b/828 gibi.

2. 2. 4. ñ ünsüzü : Metnimizde ñ ünsüzü kef (ك) harfi ile gösterilmiştir. İç seste ñ ünsüzlü örnekler şöyledir: göñli 8a/113, deñlü (دَنْلُ) 4a/31, Tañrı (تَنْرِي) 44a/904, yöñlerini (يُوْغْلَرِيْنِي) 19a/361, yüziñe (يُوْزِيْگَه) 5a/51 gibi.

Son seste ñ ünsüzü ilgi hali eki, 2. teklik şahıs iyelik eki ve 2. teklik şahıs emir çekimli kelimelerde görülmektedir. Dīzārñ (دِيْزَارَنْ) 6a/65, rasuluñ (رَسُولُكْ) 5b/61, cihāñıñ (جِهَانِيْكْ) 6b/79, varıñ (وَارِيْكْ) 26a/512 gibi.

2. 2. 5. t, t/d ünsüzü : Metnimizde Eski Türkçe'deki kelime başı t, t ünsüzlerinin aynen devam ettiği, bununla beraber t ünsüzlerinin d olduğu örnekler görülmektedir:

tağ (طَاغ) 40b/828, toğrı (طُوْغْرِي) 25a/485, toğuz (طُوْغُوْز) 44b/911.

ditredi (دِيْتَرْدِي) 45b/921, deveniñ (دَوَه نِيْغ) 24b/481, dün (دُوْن) 15b/279.

İç ses ve son sesteki t ünsüzü genellikle (ت) ile yazılmıştır. tatludur (طاتلودر) 47b/4, getirmek (كترمك) 47b/5, dosta (دوستنه) 5a/50, gitdi (كِيْتْدِي) 5a/57 gibi.

2. 2. 6. s ünsüzü : Metnimizde Türkçe kelimelerde s ünsüzü için (س) ve (ص) harfleri kullanılmıştır. Arapça kelimelerde kalın sıradan kelimeler için sad (ص), ince sıradan kelimeler için sin (س) harfleri kullanılırken dilimizde böyle bir düzen görülmemektedir.

Ama kalın sıradan kelimelerde sin (س) harfine daha az rastlanmaktadır. saña سَا 6b/78

kelimesi bu az rastlanan özelliğe bir örnektir. Ön seste sad (ص) görülen örnekler şöyledir.

şolmasun (صَوْلْمَسُوْن) 9b/145, soñra (صُرْه) 35a/712, şabah (صَبَاح) 47a/2. İç seste sad (ص)

harfli örnekler şöyledir. ısmarladım (صِدْمَرْلَدِيْم) 5b/58, taştan (طَسْدَن) 47b/9, uşlıdur (وُصْلِيْدُر)

32b/657. İç ve son seste sin (س) görülen örnekler şöyledir: Pes (پَس) 7b/106, iseñ (اِيْسِيْغ)

7b/108. Metnimizde Arapça kökenli kelimelerde de se (ث) harfi görülmektedir. eşnā (اَتْثَا)

8a/113, şenālar (ثَنَالَر) 10a/153, mişli (مِيْثْلِي) 12b/208, eşvāb (اَتْوَاب) 13b/233.

2. 3. Bazı Ek ve Şekillerin Yazılışı

İle edatının birleşik yazımı: du' ā'-ile (دُعَانِلَه) 4a/30, yaş-ile (يَاشِلَه) 6a/71, māl-ile (مَالِيْلَه)

8b/129, ta' zīm-ile (تَعْظِيْمَه) 9a/138, devlet-ile (دَوْلَتِيْلَه) 9b/143, vech-ile (وَجْهَلَه) 16a/291, Ebū

Cehīl-ile (اَبُوْجَهْلِيْلَه) 16a/291, akcası-ile (اَفْجَه سِيْلَه) 16b/298.

Kim kelimesinin birleşik yazımı: bil-kim (بِلْكِمْ) 4a/22 , didi-kim (دِيْدِيْكُمْ) 5a/51, çün-kim (چُوْنْكُمْ)

10a/155, kaçan-kim (فَجْنَكِيْم) 12a/206, ne-kim (نَكِيْم) 15b/283

İçün edatının birleşik yazımı: anıñ-içün (اَنِكِيْچُوْن) 3b/12 , anıñ-çün (اَنِكِيْچُوْن) 10b/167, senin-

çündür (سِيْجُوْنْدُر) 20b/390.

Ki bağlama edatının birleşik yazımı: dilerem-ki (دِيْلَرْمَكِه) 4b/34, ne-ki (نَكِه) 20b/390, kim-ki

(كِيْمَكِه) 4a/30.

i- fiilinin düşmesi: bilürsen (بِلُوْرُسَك) 16b/298, yohsa (يُوْحْسَه) 31b/627, varsa (وَاْرَسَه) 41a/838,

gelürken (كَلُوْرُكَنْ) 19a/352, uyurken (اُوْيُوْرُكَنْ) 25a/485, inerken (اِيْنِرُكَنْ) 41a/835.

SES BİLGİSİ

3. 1.Ünlü Değişmeleri

3. 1. 1. i/e değişmesi

Bazı kelimelerin hem i hem e’li şekillerinin bulunması bazı araştırmacıları bu iki sesin karışımı olan bir kapalı e sesine götürmüştür. Fakat, bu konuda yapılan çalışmalar değişimin yönünü ortaya koyacak nitelikte değildir (Tulum, 1968: 38). Araştırmacıların bir kısmı Eski Anadolu Türkçesi eserlerinde i ile yazılan sesi kapalı e olarak okurken, bazı araştırmacılar da bu sesi i ile okumayı tercih etmişlerdir. Bu konuda Faruk Kadri Timurtaş (1994: 19-21) ve Zeynep Korkmaz (1973: 100) çalışmalarında i’yi tercih etmişlerdir.

Muharrem Ergin de bu konu ile ilgili olarak şunları belirtmektedir: “Eski yazıda kelime başında ve ilk hecede olup i ile yazılan bütün sesler 16. asra kadar, yani Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlıca devresinde i idi, henüz e olmamıştı. Buna vokalli harfle değil, hareke ile işaretlenen metinlerden açıkça anlamaktayız. Esasen Batı Türkçesinin bu ilk devreleri i tarafındadır.”(Ergin, 2005: 79).

Mecdut Mansuroğlu (1958:71) ve Saadet Çağatay (1977: VII) ise çalışmalarında kapalı e’yi tercih etmişlerdir.

Musa Duman konu ile ilgili makalesinde başlangıçta esre veya ye ile gösterilen i ünlüsünün i>e gelişme süreci içerisinde harekelendiğini, metinlere aynı sesin hem esre hem de üstünle harekelenmesi ile kapalı e ünlüsünün varlığının hissedildiğini belirtir (Duman, 1999: 66-73).

Çalışmamızda, bu konuyu kesin bir şekilde ortaya koyacak özellikler olmadığı için, imlaya bağlı kalarak i ile okumayı tercih ettik.

Günümüzde e ile kullandığımız birtakım kelimeler metinde i ile gösterilmiştir. Bunlar:

dirle- ‘derlemek’ (39a / 792)

gice ‘gece’ (3a / 6)

ir- ‘ermek’ (11b / 187)

iriş- ‘erişmek’ (17a / 307)

di- ‘demek’ (44b / 912)

tiz ‘tez’ (31a / 620)

vir- ‘vermek’ (3a / 9)

yir ‘yer’ (18a / 339)

it- ‘etmek’ (3a / 2)

gildiñ ‘gelmek’ (29a/571)

Metnimizde bazı kelimeler ise Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde görüldüğü şekilde daima e’li olarak yazılmıştır.

eyü ‘iyi’ (16a / 286)

gey-sün (14/a241)

3. 1. 2. ü/i ve u/ı değişmesi

Metnimizde uşbu kelimesinin işbu şeklinde yazıldığı görülmüştür. Özmen işbu şeklinin zamanla kalıplaşarak işbu şeklini alacağını belirtmiştir (Özmen, 2001: 303).

ışbu (42b / 871, 47b / 5-6-7-8-9-10-11).

Türkiye Türkçesinde düz dar ünlülerle (ı,i) kullandığımız bazı kelimeler Eski Anadolu Türkçesinde dar yuvarlak (u,ü) ünlülü olarak kullanılmaktadır. Metnimizde de bu şekilde kelimeler görülmüştür:

arşun ‘arşın’ (36a / 725)

belür- ‘belirmek’ (28b / 559)

berü ‘beri’ (20a / 373)

delü ‘deli’ (33a / 659)

delük ‘delik’ (12a / 204)

deñlü ‘denli’ (4a / 31)

getür- ‘getirmek’ (12a / 204)

incü ‘inci’ (38a / 771)

Metnimizde ‘okumak’ fiili ise hem yuvarlak hem de düz ünlülü görülmektedir:

oķı-‘okumak’ (10a / 163)

oķu- ‘okumak’ (17a / 312)

3.1. 3. o/u ve ö/ü değişmesi

“Arap harfli yazıda farklı işaretler bulunmadığı için uğra-, uyan-, usan-, güzel, yürü-gibi kelimelerin, bu devirde o ve ö ile mi, yoksa u ve ü ile mi olduğunu kestirmek kolay

değildir. Diftong bulunan kelimeler hariç, Uygur devresi şekillerine uymak daha isabetli olur; uyan-, uğra-, yürü- gibi kelimelerde Güney-Batı Lehçesi hem u'lu ve ü'lü, hem o'lu ve ö'lü şekillere sahiptir. Ağızlara göre bu şekiller değişmektedir. İstanbul ağzı u ve ü'lü şekilleri tercih etmiştir.”(Timurtaş, 1994: 25).

Batı Türkçesinde darlaşma Rumeli ağızlarında görülmektedir (Ergin, 2000: 82).

Metnimizde uyan-, uğra-, yürü- ve büyü- fiilleri dar -yuvarlak ünlülü okunmuştur.
uyandı 10a/160, uğrasa 20a/379, yürüdiler 23b/449, büyük 37b / 768

3. 2.Ünlü Uyumu

3. 2. 1.Kalınlık-incelik uyumu

Kalınlık incelik uyumuna göre kök ünlüsü ince (e,i,ü,ö) ise onu takip eden ünlüler de ince (e,i,ü,ö), kalın (a,ı,u,o) ise sonra gelen ünlülerin de kalın (a,ı,u,o) olması gerekir (Ergin, 2005 :70). Bu uyum Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde çok kuvvetlidir (Özkan, 2000: 101).

gögi (3a/1)

bulurlar (3a/5)

yoğıdı (3b/17)

bağışlaya (4b/36)

yüziñe (5a/51)

gözledüğim (20a/382)

diyüverdi (23a/440)

ağladığım(31/b 628)

Metnimizde iken ve içün kelimeleri eklendikleri kelimeleri uyum dışı bırakmışlardır:
uyurken(25a/485), anıñ-çün(7a/96), haqqı-çün(31b/630),

Ancak Arapça ve Farsça bazı kelimelere Türkçe ekler geldiğinde uyum dışı kalan sözcükler de bulunmaktadır.

cemālini (4a/27)

deruninden (6a/71)

hālımız (8a/116)

4. 2. 2. Düzlük-yuvarlaklık uyumu

Düzlük yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki vokallerin düzlük yuvarlaklık bakımından birbirine uymasındır. Türkçede bir kelimede düz vokalleri(a,e,ı,i) düz vokallerin(a,e,ı,i), yuvarlak vokalleri (o,ö,u,ü) ise dar-yuvarlak(u,ü) veya düz-geniş(a,e) vokallerin takip etmesi hadisesidir (Ergin,2000:73).

Eski Anadolu Türkçesinde, bir iki örneğine rastlansa bile, genellikle dudak benzeşmesi yoktur (Özkan,2000:101). Çalışmamıza konu olan eserde de aynı özellik söz konusudur.

Düzlük yuvarlaklık uyumu bulunmayan bazı kelimeler şunlardır:

idüben (3a/2)
 incü (38a / 771)
 eyü (16a / 286)
 getürdi (5b/62)
 dertlü (5b/63)
 ilerü (6b/84)
 ħorolayup (7a/91)
 tatlu (7b/98)
 karşıladılar (21b/413)
 girü (27b/544)
 delü (33a/659)
 arşun (36a/725)
 kapusına(36b/740)
 kapucılar (36b/741)

Düzlük yuvarlaklık uyumu bulunan bazı kelimeler:

gözün(40a / 818)
 dükendi (40b / 824)
 bulısardır (41a / 842)
 kopacağdır (41a /843)
 eyleyen (3a /1)

 olunsa (3a / 6)
  oyladı (4a / 23)
 söylemiş (4a / 28)
 sözlerden (4b / 33)
 severdi (8a / 111)
 evlenmesini  (8a / 115)
 sürüldi (9a / 140)
 buyurasın (9b / 153)
 boyandı (10a / 160)
 gönderdi (10a / 161)

3. 3. Yuvarlak ünlülü ekler

Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olarak kullanılan ekler metnimizde de yuvarlak  nl l d r. Bu eklerden metnimizde bulunanlar aşağıdaki gibidir.

Çalışmamızın bu bölümünü hazırlarken Faruk Timurtaş'ın Eski Anadolu Türkçesi adlı eseri ile Mustafa  zkan'ın Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi adlı eserlerinden yararlanılmıştır.

-  u, -g , -k , -k  fiilden isim yapma eki:** sevgülidir (19b/368)
- u, -  fiilden isim yapma eki:** korku (23a/444),  olu (33b/672)
- lu , -l k isimden isim yapma eki:** günlük (27b/543), mu tul k (44a/903)
-  ur, -g r fiilden fiil yapma eki:** Bu ek, sadece ir-g r, tur-g r ve dir-g r fiillerinde kli ele mi  olarak mevcuttur.(Timurtaş, 1994: 117) irgüresin (28b/596).
- (u)r, -( )r fiilden fiil yapma eki:** geçüresin(7a/88), i  rdi(9a/138), bitüren(25a/485), yetürür(35b/722), bitüreyim(36a/730).
- uz, - z, -vuz, -v z  okluk birinci şahıs eki:** evlendürevüz(8b/129), alıvirevüz(8b/129), idevüz(35b/720), diler z (32b / 655). Bu ek istek kipi ve geniş zamandan sonra görülen zamir kökenli bir şahıs ekidir ( zkan, 2000: 135).
- ur, - r geniş zaman eki:** urur(3a/8), a ılur (4a/30),  akınuram(6b/83), bilursin(8b/121), kılur(10a/153), getürdi(10b/164), gelürse(11a/176), bilürdi(12a/203), kıluram(16b/299), geyürdi(36b/737).
- du(m), -d (m) görülen geçmiş zaman birinci teklik şahıs eki:** oldum (41b/854), buldum (42b/873).

-du(ñ), -dü(ñ) görülen geçmiş zaman ikinci teklik şahıs eki: olduñ (5b/56).

-alum, -elüm birinci çokluk şahıs emir eki: kılalum (7b/102), bilelüm (7b/102).

-sun, -sün, -sunlar, -sünler emir kipi üçüncü şahıs ekleri: şolmasun(9b/145), gelmesün(9b/145), eylesünler(10a/154), gelsün(10b/174), gezsun(14a/242), kalsun(19b/362), inmesün(28a/553), göstermesün(29b/583), gelsün(33a/662)

-(u)ñ, -(ü)ñ, -ñuz, -ñüz emir kipi çokluk ikinci şahıs eki: görüñ(5a/48), gelüñüz(22a/424), bilüñüz(22b/435), buluñuz(22b/435), diñleñüz(23b/459)

-up, -üp zarf-fiil eki: olupdur(3b/19), idüp(5b/60), alup(5b/61), işidüp(6a/68), şorup(6a/69), dönüp(6a/70), görüp(6a/72), ħorolayup (7a/92), sevinüp(7a/93), yuyup(7a/96), getirüp(7a/97), eyleyüp(8a/117), kılup(8a/117), akıdup(8b/130), yenilüp(9a/140), içilüp(9a/140), yazup(10a/162), kırup(10b/173)

-uban, -üben zarf fiil eki: idüben(3a/2), okuyuban(4b/36), diyüben(5b/59), aluben(6a/75), egüben(8a/119), anduruban(19a/361)

-u, -ü zarf fiil eki: isteyü(8a/119), deyü(36a/728)

-durur, -dur bildirme eki: oldurur(3a/9), yokdurur(9a/131), gelmişdürür (28b/562), almışdurur(28b/562), Ebū Bekr'indurur(36b/745), Muḥammed'indurur(37b/784), aydurur(42b/848), budur(3a/8), güneşidur (3b/12), yokdur(4b/41), ħatundur(15a/265).

3. 4. Düz ünlülü ekler

Eski Anadolu Türkçesinde daima düz ünlülü olarak kullanılan ekler metnimizde de düz ünlülüdür.

-cı, -ci, -çı, -çi isimden isim yapma eki: ħapucılar(36b/741)

-ncı, -nci isimden isim yapma eki: üçünci(15b/279), ikinci(13b/238)

-lık, -lik isimden isim yapma eki: ħarcılık (14a/247), ħāzırlık (14b/253), cāzılıktır (27b/543), şifālıklar (6a/69).

-nci, -ncı isimden isim yapma eki: ikinci(13b/238), üçünci(13b/239).

-kı, -ki aitlik eki: alınıdaki(20a/373), cennetdeki(20a/373), gökdeki(30a/601), etegimdeki(34a/681).

-(ı)l, -(i)l fiilden fiil yapma eki: varılacak(42a/860), yapıldı(46a/927), yarılup(46a/928), añılur(4a/30), şarılup(5b/57), derilüp(5b/60), yenilüp(9a/140), içilüp(9a/140), sürüldi(9a/140), yazılmıştır(10b/167), yaradılmışdurur(11b/194).

-(ı)n, -(i)n fiilden fiil yapma eki: sevinüp(12b/213), şarınsun(14a/242), kılındı(15a/266), çalındı(15a/266), taķındı(16a/285), alınmış(16b/298).

-ı, -i yükleme hali eki: hasbiḥālî(11a/183), ḥalkı(12a/197), oğlu(13a/225), altını(14a/251), bunı(18b/340), ismini (19a/351), yöni (19a/357).

-ı, -i, -sı, -si teklik üçüncü şahıs iyelik eki: şıfâtı(11b/192), kendüsiyle(12b/216), kılıyım(16b/298), ismini (19a/351), kamusu(19a/353), yüzünü(19b/372).

mı, mi soru eki: gördi mi(19b/372).

-sın,-sin teklik ikinci şahıs eki: virürsin (36a/731), gönderirsiñiz(26b/531), görürsiñiz(36a/728).

-dı, -di görülen geçmiş zaman eki: sevindi(11a/177), diledi(11a/177), oldu(11a/177),bildirdi (11a/183), irdi(11a/182), didi(11a/184), geyürdi(36b/737).

-mış, miş görülen geçmiş zaman eki: buyurmuş(11a/185), görmüş(11b/191), yazılmışdı(11b/192), gelmişdür(18b/349), olmuşdur(18b/349), unutmuşdur(28b/565), olmuş(30a/601).

-ısar,-iser gelecek zaman eki: geliser(11b/193), olısar(11b/193), toğısar(17b/319), idiserdir(30b/609), ödiser (36a/732), bulısardır(41a/842), tolısar(42b/ 876).

-ğıl, -gil teklik ikinci şahıs emir eki: bilgil(17b/320), eylegil(35b/721).

-ıcak, -icek zarf fiil eki: gidicek(s13b/237), işidicek(32a/643), varılıcak(41a/860).

-ınca,-ince zarf fiil eki:gelince(14a/245), görmeyince(17b/328), doğıncaya(23a/447).

Ancak -sız, -siz isimden isim yapma ekiyle ilgili metnimizde farklı bir kullanım mevcuttur. Bu ek, kökün ünlüsü ne olursa olsun, ekteki ünlü yuvarlaktır (Timurtaş, 1994: 79). Ekin eserimizde dar ünlülü kullanıldığını görmekteyiz.

libāssız (7a/91), ḥisābsız(22a/421), ansız(30b/606), ikrārsız(34b/692), ‘ārsız (34b/692).

3. 5. Hem Yuvarlak Hem Düz Ünlülü Ekler:

-lu, -lü, -lı, -li isimden isim yapma ekleri: dertlü(5b/63), dürlü(7a/94), adlu(7b/98), tatlu (7b/98), şıfatlu(7b/98), sevikliden(7b/105), kanlu(8b/130), devletlü(9b/146), adlu(9b/147), deñli (14b/261), deñlü(14b/262), mürüvvetli(15a/265), sevgülidür (19b/ 368), renglidir (34a/686), kıymetli(36a/726).

-dur, -dür, -dır, -dir fiilden fiil yapma eki: ulaştır (6b/76), bildirdi(11a/183), getürdi(19a/351), anduruban(19a/361), kondurun(26a/504),indirdiler(26a/505), kaldurup(19a / 354).

-uğ, -ük fiilden isim yapma eki: Ünlüsü daima yuvarlaktır (Gülsevin, Boz, 2004: 159). konukladığın (23b/455) örneğinde olduğu gibi.

Ancak bu ekin artık (7b/105) ve artuḡ (7b/105) kelimesinde hem düz hem yuvarlak şeklinde olduğunu görmekteyiz.

-uñ, -üñ, -ıñ, -iñ, -nuñ, -nüñ, -nıñ, -niñ ilgi hâli eki: Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlak ünlülü görülmektedir (Gülsevin, 1997: 25). Ancak metnimizde bu ekin hem düz hem de yuvarlak ünlülü olduğunu görmekteyiz. anuñ(4a/22), anıñ(5a/50), görenüñ(5b/57), ıamunuñ(5b/59), resuluñ (5b/61), cihānıñ(6b/79),babasınıñ(6b/84), oḡlanlarıñdan(7a/90), evlenmesiniñ (8a/115), ḡātunuñ (8b/121) , ıamularıñ(9b/151), ḡaḡkıñ(19a/351).

-(u)m, -(ü)m, -(ı)m, (i)m, -(u)muz, -(u)müz, -(ı)mız, -(i)miz birinci şahıs iyelik ekleri: Bu ek de Eski Anadolu Türkçesinde her zaman yuvarlak ünlülü görülmektedir (Gülsevin ve Boz, 2004: 137). Ancak eserimizde bu ek de hem yuvarlak hem dar ünlülü olarak görülmektedir. yüzüm(5a/51), ‘ömrüm(5b/64), ḡabībim(5b/63), ṭabībim(5b/63), elümüzde(8a/116), ıamumuzdan(19b/368), sevgilimiz (16a/ 292).

-(u)ñ, -(ü)ñ, -ñuz, -ñüz, -ñız, -ñiz ikinci şahıs iyelik ekleri: Yukarıda belirttiğimiz bu farklı kullanımı bu ekte de görmekteyiz. yüziñ(5a/51), dīzārıñ(6a/65), ‘ömrüñ(9b/144), ıalbiñe(9b/145), yüzüñ (9b/145), didiḡüñüz(24a/465), ḡöñlün(29a/572), ḡālīñiz(35b/718), fālīñiz(35b/718), ıuluñuz(36a/730), sözüñüz(34b/696)

-dur, -dür, -dır, -dir bildirme eki: Metnimizde hem düz hem yuvarlak ünlülü olarak gördüğümüz bu ek de Eski Anadolu Türkçesinde daima yuvarlak ünlülü olarak karşımıza çıkan bir ektir. güneşidur(3b/12), degildir(6b/78), yokdur(6b/78), gerekdir (13b/231), ḡatundur(15a/265), terdir(20a/374).

-dur, -dür, -dır, -dir ihtimal ve kuvvetlendirme eki: viriserdir(7a/93), göriserdir(7a/93), olırsardır(10b/169), geçmişdir(20b/384), ıopacaktır(40b/843), söylemişdir(42b/875), dimişdir(42b/875), gelmişdür(18b/349), olmışdur(18b/349), virmüşdür(44a/903).

-duñ, -düñ, -dıñ, -diñ görülen geçmiş zaman teklik ikinci şahıs eki: gitdiñ(26a/514), olduñ(5b/56).

-(ı)ş, -(i)ş, -(u)ş, (ü)ş fiilden fiil yapma eki: görüşdiler(28a/551), irişdiler(28a/551), buluşa(29b/590).

-alum, -elüm, -alım, -elim emir kipi çokluk birinci şahıs eki: bilelüm(7b/102), ıılalum(7b/102), idelüm(8a/117), neyleyelüm (8a/117), varalım(8a/119), yalvaralım(8a/119), gönderelim (23b/459).

-duḡ, -dük, -dıḡ, -dik sıfat fiil ekleri: olduḡıña(5b/63), aḡladıḡım(6a/73), geldüḡince(7a/89), geldüḡin (9a/136), idüḡin(10a/155), şandüḡundan(13b/233), geldikde(14a/246), oldıḡımı(19a/355), eyledigim(20a/382), didiḡüñüz(24a/465).

3. 6. Ünlü Türemesi

Eski Anadolu Türkçesinde Türkçe kelimelerde ünlü türemesinin örnekleri pek fazla değildir. Ancak kelime ortasında birkaç kelimedede rastlanan bir ses hadisesidir (Özkan,2000:105). Ses türemesini aruz vezninin zaruretine ve bazı ünsüzlerin yan yana telaffuz edilememeleri sebebine bağlamak mümkündür (Timurtaş,1994:40).

Metnimizde ise ünlü türemesi daha çok kök veya gövdelerle ekler arasında kullanılan yardımcı ünlüler olarak görülmektedir:

tol-u-n-sa(3a/6)
 yer-i-n-dir-me-m(5b/64)
 yüz-i-ñ(5a/51)
 yüz-ü-m(5a/51)
 der-i-l-üp(5b/60)
 ir-i-ş-di-ler(28a/551)
 hor-o-la-y-up (7a/91)

Metinde Arapça asıllı kelimelerde de ünlü türemesi görülmektedir.

derdimend (25a/491)
 asumân(3b/19)
 dāsītān(4a/29)
 kāribānı(8b/121)
 bārigāhına(9a/135)
 şādumān(27a/528)

3. 7. Ünlü Düşmesi

Eski Anadolu Türkçesinde orta hece ünlüsünün düşmesi daha yaygındır (Özkan, 2000: 106). Türkçede orta heceler vurgusuz olduğundan, kelime ortasında vokal düşmesi pek fazladır. Kelimenin bünyesine dahil vokaller düşebildiği gibi; ekleri içindeki vokaller, ve i-yardımcı fiilinin i'si çok defa düşmektedir (Timurtaş, 1994: 40).

Metnimizde görülen ünlü düşmeleri şöyledir:

bağrına(37a/750)
 boynuna(5b/57)
 göñli(8a/113)
 beñzi(30a/598)
 alını(20a/374)
 egnine(27b/537)
 üzre(38a/770)
 dilerseñ(38b/789)
 anıñ-çün(40a/823)
 eydürür(41b/848)
 itmişdi(41b/853)
 yatlu(14b/254)

Metnimizde kelime başı ünlü düşmesi görülmemektedir.

3. 8. Ünlü Birleşmesi

Türkçede kelime köklerinde yan yana iki ünlünün bulunması mümkün olmadığından ünlü ile sona eren bir kelimeye ünlü ile başlayan bir ek veya kelime eklendiği zaman ünlülerden biri düşmekte ve bir birleşme meydana gelmektedir. Bu birleşme geçici olabildiği gibi, kalıcı nitelikte kelimeler de ortaya çıkarmaktadır (Timurtaş,1976: 340).

niçün (40a/818) < ne+içün
 nitdi (40a/819) < ne+itdi
 kendüzini (19b/372) < kendü+özi
 kimesne (22b/415) < kim+ise+ne
 şimdi (28b/562) < şu+imdi
 şol (38a / 770) < şu+ol
 neyleyelüm(8a/117) < ne+eyle-
 nola (34a/685) < ne+ol-
 böyle(36a/725) < bu+eyle
 şöyle (4a/22) < şu+eyle

3. 9. Ünsüz Değişmeleri

3. 9. 1. k/h değişmesi

Türkçede kelime başında h olmadığı malumdur. Bugün h- ile başlayan birkaç kelime Eski Türkçe devresinde k sesini ihtiva etmektedir. Metnimizde de, Eski Türkiye Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi, bu k sesi kendini muhafaza etmektedir (Timurtaş, 1994: 48). Metnimizdeki örnekler şunlardır:

kanda(17b/320)

kaçan(21a/404)

kağı(26a/513)

kandan(43a/887)

Bazı kelimelerde hece başında k'lar h olmuştur. Mamafih bu değişme mutlak değildir. Müstensihe göre vaziyet değişmektedir. Aynı kelimenin eserde her iki şekline de tesadüf edilebiliyor (Timurtaş, 1994: 49).

Metnimizde hece başındaki k sesinin h sesine dönüştüğü örnekler de mevcuttur:

yoḥsa(31b/627)

aḥşam(15b/279)

uyḥuyı(24b/480).

Aynı kelimenin iki şekilli yazıldığı örneklerde mevcuttur. Bu örnekler şöyledir:

korḥusından(22b/431), korḡu(23a/444)

3. 9. 2. k/g değişmesi

Kelime başındaki bu değişiklik Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçince ortaya çıkmaktadır. Bu ses hadisesi büyük ölçüde gerçekleşmekle birlikte umumi değildir. Zira k'nin değişmediği örnekler de vardır. Ayrıca Arap harfli yazının k/g ayrımı yapmayan imlasından kef ile yazılan kelimelerin k'ye mi yoksa g'ye mi delalet ettiklerini ayırmanın imkânı yoktur (Özkan, 2000: 107).

“Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde geçen ve g- olarak kabul edilen kelimelerin belli başlıları şunlardır:

gel-, git-, getür-, gir, göç-, göçür-, gök, göster-, gör-, gül-, gün, gündüz, güneş, gemi, gerek, geril-, gez-, gider-, giy-, giyür-, gizle-, göger-, göl, gölge, gönül, gönül-, göre, görklü, görün-, göyin-, göz, gözet-, gözgü, güç, güz.”(Timurtaş,1994:49).

Bu bilgiden yola çıkarak metnimizde aşağıdaki örnekler tespit edilmiştir:

geç- (11b/188) < keç-
 gel- (8a/112) < kel-
 gerek(13b/231) < kerek
 getür- (12a/204) < keltür-
 gez-(14a/241) < kez-
 gice (26b/515) < keçe
 gid- (15a/270) < kit-
 giy(24a/461) < ked-
 gölge(39b/802)<kölge
 göñli (8a/113) < köngül
 gör- (11b/188) < kör-
 göster-(17b/327) < köster-
 göz (15a/271) < köz
 gün (23a/441) < kün
 güneş (43a/884) < küneş

3. 9. 3. t/d değişmesi

Eski Türkçede kalın ve ince sıradan bütün kelimelerin başında t/d ayırımı yapılmadan hep t’li şekiller bulunmaktaydı. Aslında t olan bu fonemin d şeklinde gelişmesi Eski Türkçe devresinin sonlarında başlamıştır. Ancak bu değişimin gösterdiği seyir pek açık değildir. Eski Anadolu Türkçesinde ise t’yi devam ettirme veya d’ye dönüştürme bakımından karışık bir durum kendini devam ettirme veya d’ye dönüştürme bakımından karışık bir durum kendini göstermektedir. Bu karışıklık yüz yıldan yüz yıla ve eserden esere göre farklılıklar göstermekle birlikte, daha ziyade ince sıradan kelimelerin başındaki t’ler d’ye dönüşürken, kalın sıradan kelimelerdeki t’ler daha çok korunmuştur ve bunlar da genellikle tı (ط) ile yazılmıştır (Özkan, 2000: 107).

Metnimizde t sesinin devam ettiği örnekler şöyledir:

tağ(40b/828)

tağıldı(21a/401)

toğrı(25a/485)

toğsa(3a/8)

tolmuş(17a/309)

tonandı(22a/423)

tura(6a/67)

toğuz(44b/911)

Metnimizde şu kelimelerin başındaki t sesinin d sesine döndüğü görülmüştür:

delü(33a/659)

deveniñ(24b/481)

dilerim(17b/327)

dişi(20a/375)

ditredi(45b/921)

dizime(30a/601)

dönmiş(19a/353)

döşek(37b/767)

dükendi(40b/824)

dün(15b/279)

dürlü(5b/62)

düşümi(30b/603)

3. 9. 4. g/v değişmesi

Metnimizde bu değişiklik görülmemektedir. Ancak bugün ğ ile kullandığımız kelimelerin metnimizde g sesi yazıldıkları görülmektedir.

düğün(37a/750)

degil(6b/78)

yigit(8a/115)

degme(18b/345)

egerlü(16a/286)

3. 9. 5. b/v değişmesi

Eski Türkçedeki bazı kelimelerin ön, iç ve son ses durumundaki b sesleri v olmuştur. (Özkan,2000,s.106) Bar-, bar, bir- fiillerinin Batı Türkçesinde v'ye dönmesi bilinen bir gerçektir.

virildi (39a/796) < bir-
varırdı (40b/828) < bar-

Eklerde de b/v değişikliği görülmektedir. Fiil çekimi I. Şahıs ekleri olan ve zamirden gelen –ben ve –biz Eski Türkiye Türkçesinde –ven ve –vüz şeklinde inkişaf etmiştir (Timurtaş, 1994: 55).

Batı Türkçesi fiil çekimini, Doğu Türkçesi fiil çekiminden ayıran temel sebep, Oğuzların ben ve biz şahıs eklerini –men ve –mİz yapmamalarıdır. Eğer Oğuzlar da b'yi m'ye çevirmiş olsalardı; m, v'ye dönemeyeceği için bugünkü 1. şahıs ekleri ortaya çıkmayacak, diğer Türklerde olduğu gibi m'li biçimler devam edecekti. Ana Oğuz Türkçesinde ben ve biz'de b korunduğu içindir ki önce v'ye dönmüş, sonra erimiş (Ercilasun, 2004: 460).

buluven(7b/101)
oluven(7b/101)
bulavuz(8b/127)
evlendürevüz(8b/129)
alıvirevüz(8b/129)
alavuz(30a/596)
idevüz(35b/720)

3. 10.Ünsüz Uyumu

Eski Anadolu Türkçesinde kök-ek birleşmesi hadisesinde bazı eklerin tek şekilli oldukları görülmektedir. Şu ekler kök ünsüzü nasıl olursa olsun hemen daima sedalı olarak kullanılmaktadır (Özkan, 2000: 109):

-dı,-di görülen geçmiş zaman eki: yatdı(47a/2)
itdi(46a/928)

gitdi(5b/57)
 geçdi(11b/188)
 bilmişdi(12a/198)
 olmuşdı(12a/198)

-duk,-dük sıfat fiil eki: geldikde(14a/246)

-dur,-dür bildirme eki: çokdur(16b/301)

olmuşdur(3a/7)

-dur,-dür fiilden fiil yapma eki:ulaşdır (6b/76)

-da,-de bulunma hali eki: meclisde(4a/30)

-dan,-den ayrılma hali eki: taşdan(47b/3)

şayılıkdan(6a/74)

düşden(10a/160)

mahlûkdan(16b/300)

3. 11.Ünsüz Türemesi

Eserimizde ünsüz türemesine yardımcı ses olan y ve n seslerinin türemesi örnek verilebilir.

Yardımcı konsonantlar -n- ve -y- lerin kullanılması normaldir. Vokalle biten bir köke vokalle başlayan bir ek veya edat getirildiği zaman, arada y yardımcı sesi meydana gelmektedir (Timurtaş, 1994: 60).

diñleyen(4b/32)
 diyene(8a/114)
 haftaya(20a/379)
 isteyü(8a/119)
 olmaya(3b/11)
 şuyına(3b/19)
 yürüyüp(19b/363)

İyelik eki -i ve -si'den sonra isim çekim eklerinden biri getirildiği zaman ise, arada bir yardımcı -n- türemektedir (Timurtaş, 1994: 60). “n yalnız iyelik ekleri ve -ki âitlik eki ile isim çekim ekleri arasında kullanılan yardımcı sestir. Tabîî, iyelik eklerinin de ancak vokal ile bitenlerinden sonra gelir. Kendisinden sonra gelen isim çekim eki vokal veya konsonantla

başlayabilir. Demek ki n yardımcı sesi iyelik ekli kelimelerde iki vokal arasında veya bir vokal ile bir konsonant arasında kullanılır.”(Ergin, 2000: 146).

birine(4a/22)
cemālini(4a/27)
elini(7b/103)
kabrine(7a/96)
yüzünü(19b/372)

İşaret zamiri bu, şu ve ol’un çokluğunda yardımcı -n- getirilmemektedir (Timurtaş, 1994: 61). Eserimizde ise hem -n- sesinin olduğu hem de olmadığı şekillere rastlanmaktadır.

buları(4a/23)	bunlar(21b/415)
bular(21b/412)	bunlara(22b/430)
bulara(28a/550)	bunlarıñladır(22b/435)
olar(22b/428)	

3. 12. Ünsüz İkizleşmesi

Bazı seslerin düşmesi ya da değişmesi sonucu birkaç kelimedede –ss- ikizleşmesi görülür (Özkan, 2000: 109). Bu hadisenin örneği metnimizde şu kelimedede görülmektedir:

issi (33a/663)

3. 13. Ünsüz düşmesi

3. 13. 1. l düşmesi: Kelime ortasında, mahdûd birkaç kelimedede -l- daha Batı Türkçesinin ilk zamanlarından beri düşmüş bulunmaktaydı (Deny, 1921: 123).

getür-(12a/204) < keltür-
oturmuş(35b/715) < oltur-
o (35b/722) < ol

3. 13. 2. y düşmesi: Bazı kelimelerde y düşmüştür.

incü(38a/771) < yinçü

ağladılar(5b/60) < yigren-
irişdi(9a/135) <

3. 13. 3. g düşmesi: Tasrif eklerinin başındaki ğ- ve g-’ler Batı Türkçesinde düşmüş Doğu Türkçesinde sadâlîlaşarak kendini muhâfaza etmiştir. Batı Türkçesinin özelliklerinden birini teşkil eden bu keyfiyet, Eski Türkiye Türkçesinin devresinin ilk zamanlarında belki ondan biraz önce vuku bulmuştur (Timurtaş, 1994: 52).

yalancı(34b/692) < yalğan

3. 13. 4. r düşmesi: Bu bir iki örnekte görülen bir hadisedir (Özkan, 2000: 108).

bekleyeler(8b/124) < berkle-

Metnimizde bu hadiseye örnek teşkil eden farklı bir kullanım ile de karşılaşmaktayız. Geniş zaman eki olan -ur ekinin birinci teklik şahıs eki ve üçüncü teklik şahıs hikaye çekimi ile kullanıldığında –r ünsüzünün düştüğü örneklerle karşılaşmaktayız.

oluven(7b/101) < olurven

buluven(7b/101) < bulurven

kıludı(39b/806) < kılurdu

3. 14. Ünsüz Yumuşaması

Türkçede kelime sonunda bulunan ç, k, ƣ, p, t konsonantları iki vokal arasında sedalîlaşır ve yumuşarlar. Bunlardan ç, p, t sadece sedalîlaşır. Bu sedalîlaşmada tabii ç c, p b, t d olur; yani ç, p, t konsonantları yerlerini kendi sedalîlarına bırakırlar (Ergin, 2000: 63).

Metnimizde de bu durumu örneklendiren kullanımlar bulunmaktadır.

varacağını (27a/532)

gider(4a/22)

işidüp(6a/68)

akıdup(8b/130)

eyder(9b/143)

buyruğın(47b/10)

ŞEKİL BİLGİSİ

4. 1. YAPIM EKLERİ

4. 1. 1. İsimden İsim Yapma Ekleri

-lu, -lü, -lı, -li isimden isim yapma eki: dertlü(5b/63), dürlü(7a/94), adlu(7b/98), tatlu(7b/98), şıfatlu(7b/98), sevikliden(7b/105), kanlu(8b/130), devletlü(9b/146), adlu(9b/147), deñlü(14b/262), mürüvvetli(15a/265), sevgülüdür (19b/ 368), renklidir(34a/686), kıymetli(36a/726).

-suz, -süz, -sız, siz isimden isim yapma eki: ansız(6a/67), ikrârsız(34b/692), ‘ ârsız(34b/692).

-er, -ar isimden isim yapma eki: üçer(36a/725).

-cı, -ci, isimden isim yapma eki: kapucılar(36b/741), yalancı(34b/692).

-ncı, -nci isimden isim yapma eki: üçünci(15b/279), ikinci(13b/238).

-lık, -lik isimden isim yapma eki: aķcelik(36a/732), cāzılıķdır(27b/543).

-an , -en isimden isim yapma eki: oĝlan(48a/7).

-aru, -erü isimden isim yapma eki: ilerü(6b/84)

-daş isimden isim yapma eki: karındaş(40a/814), yoldaş(4b/35), sırdaş(29b/585).

-düz isimden isim yapma eki: gündüz(12a/203).

-mış, -miş isimden isim yapma eki: yetmiş(25a/488).

-ra, -re isimden isim yapma eki: içre(27b/537).

-rak, -rek isimden isim yapma eki: tizrek(14a/247).

4. 1. 2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

-a, -e isimden fiil yapma eki: dilediĝim(3b/16), beñzemiş(12b/212)

-la, -le isimden fiil yapma eki: başladı(46a/927), işleye(4b/36), baĝışlaya(4b/36).

-la-n , -le-n isimden fiil yapma eki: “ +lA- ekinin -n- çatısı ile genişletilmiş şeklidir. Bu ekle yapılan fiillerin +lA-’lı şekilleri kullanılmaz.” (Boz ve Gülsevin,2004: 157) evlendirevüz (30a/596), hāzırlanmış(15b/274), ĝuşşalanurdı(39b/805).

-ı, -i isimden fiil yapma eki: kaçayıp(45a/917).

-er, ar isimden fiil yapma eki: evermek(9b/152), kızaruban(30a/598).

4. 1. 3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-ğu, -gü, -ku, -kü fiilden isim yapma eki: sevgülidir (19b/ 368).

-n fiilden isim yapma eki: gelin(8b/129), düğün(37a/750).

-m fiilden isim yapma eki: yarım(24a/465).

-k, -(ı)k, -(u)k, -(ü)k fiilden isim yapma eki: büyük(12a/201), konuk(48a/2), buyruğunu (47b/10), dileğim(21a/404), döşek(37b/767), artık (14a/250), artuk (7b/105).

-ici fiilden isim yapma eki: yedici(9b/148).

-u fiilden isim yapma eki: korku(23a/444).

-r fiilden isim yapma eki: yarar(37a/778).

4.1. 4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-(ı)ş, -(i)ş; (u)ş, -(ü)ş fiilden fiil yapma eki: görüşdiler(28a/551), irişdiler (28a/551), görüşdiler(28a/556), buluşa(29b/590), şoruşdılar(28a/556).

-dur, -dür, -dır, -dir fiilden fiil yapma eki: ulaştır (6b/76), bildirdi(11a/183), anduruban(19a/361), kondurun(26a/504), indirdiler(26a/505).

-(u)r, -(ü)r fiilden fiil yapma eki: geçüresin(7a/88), içürdi(9a/138), bitüren(25a/485), yetürür(35b/722), bitüreyim(36a/730), geyürdi(36b/737).

-(ı)l, (i)l, -(ü)l fiilden fiil yapma eki: yarılıp(46a/928), ayrıldı(26a/513), yayıldı(30a/593), içildi(30a/593), yenilüp(30a/593), derilürler(37a/755), verilmiş(41b/849), varılacak(42a/860), idülür(43a/888), añılur(4a/30).

-gür fiilden fiil yapma eki: irgüreydim(5b/54).

-n fiilden fiil yapma eki: yenilüp(30a/593), kondı(30a/601), olunsa(31a/621), sevinürler(37a/754), okınur(45b/918), tolunsa(3a/6), yerindirmem(5b/64).

-der, -ter fiilden fiil yapma eki: dönderdi(45a/914), gönder(4b/42), gösterelim(11a/176).

5. 2. İYELİK EKLERİ

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde, iyelik eklerinin yalnızca ünlülerinde farklılıklar bulunmaktadır. Büyük ünlü uyumu bu dönemde tam gelişmemiş olduğu için bu dönemdeki iyelik eklerinin bir kısmı sadece düz ünlülü, bir kısmı ise yuvarlak ünlü ile kalıplaşmıştır (Gülsevin ve Boz, 2004: 137). Ancak eserimizde bu özellik görülmemektedir. Teklik birinci ve ikinci şahıslarda hem düz hem de yuvarlak ünlülü kullanım göze çarpmaktadır.

Teklik birinci şahıs iyelik eki -(u)m, -(ü)m, -(i)m, -(i)m: yüzüm(5a/51), ‘ömrüm(5b/64), ḥabībim(5b/63), ṭabībim(5b/63).

Teklik ikinci şahıs iyelik eki-(u)ñ, -(ü)ñ, -(i)ñ, -(i)ñ: yüziñ(5a/51), dīzārīñ(6a/65), ‘ömrüñ(9b/144), ḳalbiñe (9b/145), yüzüñ.9b/145), göñlün(29a/572) .

Teklik üçüncü şahıs iyelik eki -ı, -i, -sı, -si: şıfâtı(11b/192), kendüsiyle(12b/216), ḳulıyım(16b/298), ismini (19a/351), ḳamusı(19a/353), yüzünü(19b/372).

Çokluk birinci şahıs iyelik eki -müz, -(u)umuz: elümüzde(8a/116), ḳamumuzdan(19b/368).

Çokluk ikinci şahıs iyelik eki -(ı)ñız, -(i)ñız, -(ü)ñüz : didigüñüz(24a/465), ḥālīñız(35b/718), fālīñız (35b/718).

Çokluk üçüncü şahıs iyelik eki -ları, -leri: uluları(6a/68), dostları(14a/241), atlarından (19a/353), varlarını(19a/361), yöñlerini(19a/361), dostları(27a/527), emānetleri(15b/281).

4. 3. HÂL EKLERİ

4. 3. 1. İlgi hâli eki –uñ,-üñ, -ıñ, -iñ -nuñ, -nüñ, -nıñ, -niñ

İlgi hâli eki Eski Anadolu Türkçesinde daima ünsüz ile biten kelimelerde -uñ, ünlü ile biten kelimelerde –nuñ şeklindedir ve Eski Anadolu Türkçesinde ek diğer lehçelerden farklı olarak daima yuvarlak ünlülüdür (Gülsevin, 1997: 25). Metnimizde bu duruma aykırı bir kullanım ile bu ekin düz ünlülü hâllerine de rastlanmaktadır.

Yuvarlak ünlülü örnekler: anuñ(4a/22), görenüñ(5b/57), resuluñ(5b/61), ḥātunuñ(8b/121),

Düz ünlülü örnekler: anıñ(5a/50), ḳamunıñ(5b/59), cihānıñ(6b/79), babasınıñ (6b/84), oğlanlarıñdan(7a/90), evlenmesiniñ(8a/115), ḳamularıñ(9b/151), ḥaḳḳıñ(19a/351).

4. 3. 2. Yükleme hâli eki –(y)ı, -(y)i, -n, -nı, -ni

Eski Türkçede ünlü uyumuna bağlı olarak -ı-ğ,-i-ğ;-u-ğ,-ü-ğ şekilleri bulunan ekin Batı Türkçesine geçince ğ ve ğ’leri düşünce geriye kalan yardımcı ünlü, ekin görevini üstlenerek asıl ek durumuna geçmiştir. Eski Anadolu Türkçesi döneminde daima düz ünlülü olmuştur. Düşen ğ ve ğ’lerin etkisiyle yuvarlaklaşmamış olması, herhalde 3.şahıs iyelik ekleri gibi yazılmasından ileri gelmektedir (Ergin, 195: 304).

Canpolat ‘Eski Anadolu Türkçesi’nde Belirtme Durumu Ekinin Kökeni Üzerine isimli makalesinde –ı,-i yükleme hali ekinin Eski Türkçedeki -ğ,-g ekinden geldiğini savunan görüşlere karşı çıkmıştır. Ona göre eğer bir ses düşmesi olsaydı ek –ı,-i değil –u,-ü olurdu. Dolayısıyla ekin (biz+ni,siz+ni) gibi çoğul biçimlerden ve üçüncü tekil şahıs iyelik ekinden sonra gelen +ni biçimi yaygınlaşırken Oğuzca’da ben+i,sen+i,a+n+ı gibi tekil zamirlerde görülen aslı belirtme durum eki yaygınlaştırmıştır (Canpolat, 1992: 9).

ihtirāmı(5b/62), cümlemizi(4b/42), yüzümi(5a/51), hātrıñı(6a/69), ceddi(6a/75), du‘āmı(12b/211), rāzımı(12b/217), seni(14a/246), altını(14b/253), şabāhı(22b/427), günü(23a/441), mekânı(23a/441), yolu(24a/465), uyğuyı(24b/471), hālını(24b/495), düşümi(30b/603), gözleri(31a/625), sözi(32a/638), eşvābı(36a/731), süresini(41a/837).

Üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra –n yükleme hali eki kullanılmıştır.

bahāsın(35a/712), selāmın(36b/742), zehrin(42a/864), gideceğin(15a/270), gülün(5b/61), medhin(4b/32).

4. 3. 3. Yönelme hâli eki –a, -e

Eski Türkçenin -ğa, -ge’sinden inkişaf etmiştir (Timurtaş, 1994: 69). Gabain Eski Türkçenin Grameri adlı eserinde yönelme hâli ekinin -қа, -ka olduğunu belirtir (Gabain, 1988: 63). Karanlı Döneminde ekin -ga olduğu görülür (Ercilasun, 2004:353). Sonra da bugünkü halini aldığı görülmektedir.

neye(42b/872), ğarba(43b/890), baña(45a/913), huḫbeye(46a/927), ƣalbe(3a/9), şuyına(3b/19), birine(4a/22), hūrmetine(4a/24), dilime(4a/26), yaşına(5a/49), şadrına(7a/88), herkese(8b/125), evine(9a/134), ƣonağa(13b/238), ƣatına(14b/252), ‘ammisine(14b/261), diline(19a/351), dergāhıña(19a/358), şuyuna(21a/398), ƣātına(23b/451), yola(24a/466), oṭaya(26b/505), egnine(26b/521), nereye(18b/348).

4. 3. 4. Bulunma hâli –da, -de

Türkçenin her şivesinde ve her devresinde aynı olan, değişmeyen -da, -de ekidir (Timurtaş, 1994: 71).

ķonaķda(27a/527), devāmda(29b/589), dūkkānda(35b/715), ŗahrāsında(38a/769), řaęda(39b/810), řaęında(40b/834), cihānda(42b/872), zamānda(43a/882), dūřūnde(43a/883), ķanda(43a/887), ķatında(43b/892), maęārada(44b/911), menberde(46b/930), ŗstūnde(47a/11), maķŗerde(3b/11), gūnde(3b/18), meclisde(4a/30).

4. 3. 5. Ayrılma hāli –dan,-den

“Bu hal ismin kendinden uzaklařma ifade eden fiillerle mūnasebetini gōsteren hālidir.”(Ergin, 2000: 228). Ayrılma hali eki Eski Anadolu Tūrkęesi ile Osmanlıcanın ilk devrelerinde -dan, -den řeklinde idi (Ergin, 2000: 236).

sōzlerden(4b/33), elden(5b/57), mŗlkden(7a/95), sevikliden(7b/105), sebebden(8b/127), gōzlerinden(8b/130), ticāretten(9b/150), dilden(10b/170), mesīhden(11b/193), seŗerden(13b/240), cānımızdan(16a/292), maŗlŗķdan(16b/300), yıldıan(18b/341), atından(18b/343), ķamumuzdan(19b/368).

4. 3. 6. Eşitlik hāli eki –ca, -ce, -ķa, -ķe

Bu hāl ismin eşitlik, benzerlik, gibilik ifade eden hālidir (Ergin, 2000: 228). Esas gōrevi gibilik, benzerlik ifade etmektir ancak bu ek bazen gōrelik, kadarlık da ifade edebilir (Ergin, 2000: 228).

anca(3b/14), yolunca(8b/125), bunca(36a/728), boyunca(37a/771), ķulaęınca(40a/820), ardınca(44b/908), niķeler(42a/864), nicesi(44a/906).

4. 3. 7. Yōn gōsterme hāli -ra,-re, -aru, -erŗ, -rŗ

Yōn ekleri fiilin oluştuğu yōnŗ gōsterir (Ergin, 2000: 241).

sońra(7a/92), řařra(22a/422), iķre(3a/7), ŗzre(18b/341), ilerŗ(6b/84), iķerŗ(9a/137), berŗ(20a/373).

4. 3. 8. Vasıta hāli eki -n, -la, -ile, -la, -le

Tūrkęede vasıta hāli eki -n’dır. Fakat bu ek zamanla iřleklięini kaybetmiřtir. Eski Tūrkęede iřlek bir hāl eki olarak bol bol kullanılırdı. Fakat Batı Tūrkęesine geķince iřleklięini kaybetmiř ve ancak sayılı misallerde kliřeleřmiř olarak kalmıřtır (Ergin, 2000: 237).

degin(24a/470), için(34b/692).

“ Türkçede vasıta eki işlekliğini kaybederken onun vazifesini ile edat üzerine almış, edat hâlinde kalarak veya ekleşerek tamamıyla vasıtai eki yerine geçmiştir. İle edatının -la, -le şeklindeki bu ekleşmesi çok eskiden başlamıştır. Eski Türkçede bile bunun örneklerini görüyoruz: *birle* gibi.” (Ergin, 2000: 238). Ergin eserinde ekleşmenin esasen Eski Anadolu Türkçesinden sonra başladığını ve Osmanlıca ile Türkiye Türkçesinde gittikçe ilerlediğini belirtir (Ergin, 2000: 238).

at-ıla(28a/553), şıdık-ıla(31b/629), firāk-ile(6a/73), huzūr-ile(s.7b/106), ‘ulūfe-ile(8b/123), māl-ile(8b/129), ta‘zīm-ile(9a/138), vech-ile(16a/291), yir-ile(18a/339).

4. 4. ÇOKLUK EKİ

-lar, -ler

Belli başlı dillerin büyük bir kısmında sadece teklik ve belirsiz çokluk ifade edilir. Türkçe de bunlar arasındadır. Türkçe isim kök ve gövdeleri teklik ifade ederler, çokluk ifade etmeleri için çokluk eki getirilir (Ergin, 2000: 128). Eski Türkçeden günümüz lehçelerine kadar kullanılan en işlek ek bu ektir (Boz ve Gülsevin, 2004: 142).

aşlar(19a/360), ulular(19b/363), giceler(20b/386), oğalar(21b/414), cühūdlarıñ(22a/422), odlar(22b/427), itleriñ(22b/433), bütlere(23a/438), şükürler(26a/510), günleri(29b/583), sözleri(31a/625), özlerin(31b/634).

4. 5. AİTLİK EKİ

-kı, -ki, -ğı

Bu eklerin örneği metnimizde görülmemektedir.

4. 6. SORU EKİ

mı, mi

Soru eki daima düz ünlülüdür (Ergin, 2000: 242).

göre mi(15b/275), geldüñiz mi(19b/364), gördi mi(19b/372), ider mi(24a/466), gider mi(24a/466), gider misiñ(26b/522), dimedik mi(27a/531), latife mi(31b/627), hālīñ mi(37b/759), işitdiñiz mi(37b/780), görem mi(41b/855), ırgürem mi(41b/855), benden mi(47a/4).

4. 7. ŞAHIS EKLERİ

Metnimizde zamir kökenli şahıs ekleri, iyelik kökenli şahıs ekleri ve emir ekleri kullanılmıştır.

4. 7. 1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Metnimizde zamir kökenli şahıs eklerini geniş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve istek kipinde görülmektedir.

Teklik 1. şahıs: -am, -em, -ım, -im, -ven

Metnimizde teklik birinci şahısta gördüğümüz -ım, -im eklerini sadece geniş zaman kipinde görüyoruz.

iderim(21a/396), giderim(26b/583)

Metnimizde öğrenilen geçmiş zaman ve geniş zamanın dar ünlülü (-ur, -ür) hallerinde -am, -em eklerinin geldiğini görmekteyiz.

kıluram (16b/299), bilürem (16b/299), yordurmuşem (30a/600), virmişem (42a/857).

Batı Türkçesi fiil çekimini, Doğu Türkçesi fiil çekiminden ayıran temel sebep, Oğuzların ben ve biz şahıs eklerini –men ve –mİz yapmamalarıdır. Eski Anadolu Türkçesinde ben ve biz’de b korunduğu içindir ki önce v’ye dönmüş, sonra erimiş (Ercilasun, 2004: 460).

Eski Anadolu Türkçesinin ayırt edici bu özelliği metnimizde geniş zamanın dar ünlülü (-ur, -ür) hallerinde ünsüz düşmesi ile birlikte görülmektedir:

buluven(7b/101), oluven(7b/101)

Teklik 2. şahıs: -sın, -sin

Metnimizde teklik ikinci şahıs eklerini geniş zaman ve istek kipinde görüyoruz.

idersin(31b/627), buyurasın(9b/151), toylayasın(21a/405), viresin(28b/567), ırgüresin (28b/569), süresin(28b/569), alasin(29a/570).

Teklik 3. şahıs: Eksizdir.

Metnimizde teklik üçüncü şahıs eklerini öğrenilen geçmiş zaman, istek ve geniş zaman kiplerinde görmekteyiz.

buyurmuş(11a/185), kıonar(10a/158), yaraşıır(s.10b/171), incine(37a/757), uma (41a/844).

Çokluk 1. şahıs: -ız, -iz -vuz, -vüz

Metnimizde geniş zaman birinci çokluk şahıs ekini dar ünlülü görmekteyiz.
isteriz(9b/152)

Dönemin ayırt edici özelliklerinden biri olan birinci çokluk şahıs ekinin (biz) v'ye dönüştüğü -vuz, -vüz ekini istek kipinde görmekteyiz.

alıvirevüz(8b/129), alavuz (30a/596), idevüz(35b/720).

Çokluk 2. şahıs:-sız, -siz; -sıñız, -siñiz

Metnimizde çokluk ikinci şahıs eklerini öğrenilen geçmiş zaman, istek ve geniş zaman kiplerinde görmekteyiz.

buyurmuşsıñız(34a/685), olmuşsıñız(40a/817), buyurursız(14a/250), gönderirsıñız (27a/531), bilürsüz(31a/615), gönderesiz(31b/633), viresiz(31b/633), söyleyesiz(33a/661), idesiz(33b/672).

Çokluk 3. şahıs: -lar, -ler

Metnimizde çokluk üçüncü şahıs eklerini öğrenilen geçmiş zaman ve istek kiplerinde görmekteyiz.

işlemişler(13b/234), dilemişler(34a/683), eylemişler(34a/684), geleler(35a/713), yazılalar (8b/123), aňlayalar(12b/218), varalar(22a/426), alalar(29b/581).

4. 7. 2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Metnimizde iyelik kökenli şahıs ekleri görülen geçmiş zaman, şart kipi, istek kipinde görülmektedir.

Teklik 1. şahıs: -m

Metnimizde teklik birinci şahıs eklerini görülen geçmiş zaman, istek ve şart kiplerinde görmekteyiz.

işledim(25a/487), sığındım(25b/491), ısmarladım(5b/58), kıldım(8b/120), görem(41b/855), irgürem(41b/855), virem(45a/916), ayrılam(5a/52), varam(8b/126), kılam(14a/250), yakılam(29b/582), dersem(12b/217), idersem(12b/217).

Teklik 2. şahıs: -ñ

Teklik ikinci şahıs eklerini görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinde görmekteyiz. gitdiñ(26a/514), olduñ(5b/56), dilerseñ(14b/256), iderseñ(4b/40), dirseñ(9b/149),

Teklik 3. şahıs: Eksizdir.

Teklik üçüncü şahıs eklerini görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinde görmekteyiz. sevindi(11a/177), diledi(11a/177), oldu(11a/177), bildirdi(11a/183), irdi(11a/182), dirse(5a/43), uğrasa(20a/379), olunsa(21b/407), toğsa(3a/3), tolunsa(3a/6), olmasa(3b/10), otursa(6a/67).

Çokluk 1. şahıs: -k, -k

Metnimizde bu ekin örneği görülmemektedir.

Çokluk 2. şahıs: -ñiz.

Çokluk ikinci şahıs eklerini görülen geçmiş zaman kipinde görmekteyiz. geldiñiz(35b/717).

Çokluk 3. şahıs: -lar, -ler

Çokluk üçüncü şahıs eklerini görülen geçmiş zaman ve şart kiplerinde görmekteyiz. aıldılar(15a/270), döktiler(15a/271), yatdılar(15b/279), irişdiler(15b/279), gelseler(23b/452).

4. 8. KİP EKLERİ

4. 8. 1. Bildirme Kipleri

4. 8. 1. 1. Görülen geçmiş zaman

Asıl geçmiş zaman eki -dı, -di'dir. Yazılışı itibariyle ünsüz benzeşmesine tâbi değildir. Teklik, çokluk 1. ve 2. şahıslarda vokal daima yuvarlaktır (Timurtaş, 1994: 120).

Ancak eserimizde bu eklerin dar ünlülü olduğunu görüyoruz. Sadece teklik ikinci şahısta ekin yuvarlak ünlülü bir örneğine rastlamaktayız.

Ekin ünsüzü daima d'dir. Eski Anadolu Türkçesinde ünsüz uyumuna tabi olmamıştır (Gülsevin, 1997 :89).

Teklik birinci şahıs (-dı-m, -di-m): göreydim(5b/54), ısmarladım(5b/58), kıldım(8b/120), bilmişdim(20b/389), itmezdim(21a/395), işledim(25a/487), sığındım(25b/491), istemedim(31a/615), virdim(34a/685), itmedim(34a/688), gelmedim(34b/695), kalmadım(34b/695), eyledim(35a/707).

Teklik ikinci şahıs (-di-ñ, -du-ñ): gitdiñ(26a/514), olduñ(5b/56).

Teklik üçüncü şahıs (-dı, -di): sevindi(11a/177), diledi(11a/177), oldı(11a/177), bildirdi(11a/183), irdi(11a/182), didi(11a/184), geyürdi(36b/737).

Çokluk birinci şahıs: Metinde örneği görülmemektedir.

Çokluk ikinci şahıs (-di-ñiz): geldiñiz(35b/717).

Çokluk üçüncü şahıs (-dı-lar, -di-ler): ağladılar(5b/60), kodılar(5b/60), kıldılar(14b/261), oldılar (15a/268), aıldılar(15a/270), döktiler(15a/271), yatdılar(15b/279), irişdiler(15b/279), kondılar(16b/306).

4. 8. 1. 2. Öğrenilen geçmiş zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki olarak metnimizde iki ek görülmektedir. Bunlardan biri bugün hâlâ kullanılan -mış, -miş ekidir. Bu ekin metnimizde görülen örnekleri şunlardır:

Teklik birinci şahıs (-miş-em): irişmişem(21b/406), gelmişem(26b/515), itmişem(26b/515), görmüşem(30a/600), yordurmuşem(30a/600), virmişem(42a/857).

Teklik ikinci şahıs: Bu ekin örneği metnimizde görülmemektedir.

Teklik üçüncü şahıs (-mış, -miş): buyurmuş(11a/185), görmüş(11b/191), yazılmışdı(11b/192), gelmişdür(18b/349), olmuşdur(18b/349), unutmüşdur(28b/565), olmuş(30a/601).

Çokluk birinci şahıs: Metinde örneği görülmemektedir.

Çokluk ikinci şahıs (mış-sınız): buyurmuşsınız(34a/685), olmuşsınız(40a/817).

Çokluk üçüncü şahıs (-miş-ler): virmişler(7b/100), dimişler(13a/219), işlemişler(13b/234), dilemişler(34a/683), eylemişler(34a/684).

Öğrenilen geçmiş zamanı karşılayan bir diğer ek ise –updur ekidir. Bu ek –up zarf-fiil eki ile dur(ur) bildirme şeklinin birleşmesinden meydana gelmiştir (Boz ve Gülsevin,2004: 119). Bu eki olupdur (3b/19) kelimesinde görmekteyiz.

Metnimizde idüpdi (43a/880) kelimesi de öğrenilen geçmiş zamanı karşılamaktadır.

4. 8. 1. 3. Geniş zaman

Eski Anadolu Türkçesinde –ur, –ür; -ar,-er; -r ekleri kullanılmıştır. Timurtaş'ın konuyla ilgili açıklaması şöyledir:

“Muzariye getirilen 1. ve 2. şahıs ekleri, naklî mazide olduğu gibi şahıs zamirlerinden inkişaf eden eklerdir (-am, -em; -sın, -sin; -uz, -üz; -sız, -siz) 3. şahsın tekliğinde ek yoktur, çokluğunda -lar, -ler gelmektedir.” (Timurtaş, 1994: 122)

Ancak eserimizde teklik birinci şahıs ekinin –ım, -im şeklinde olduğunu görüyoruz.

Teklik birinci şahıs (-er-im, -ar-ım, -ur-am, -ür-em; -ur-ven, -ür-ven): dilerim(4b/26), umarım(10b/172), iderim(21a/396), giderim(26b/583), kıluram(16b/299), bilürem(16b/299), oluven(7b/101), buluven(7b/101).

Teklik ikinci şahıs (-er-sin, -ar-sın): idersin (31b/627).

Teklik üçüncü şahıs (-ar, -er): kılarıdı(5b/62), severdi(8a/111), konar(10a/158), yaraşır(s.10b/171), aқardı(18b/341), sürer(19a/354), қоқardı(20a/379).

Çokluk birinci şahıs (-er-iz): isteriz(9b/152).

Çokluk ikinci şahıs (-ur-sız, -ür-siz; -er-siz(sıñız), -ar-sız(sıñız)) : buyurursız(14a/250), gönderirsıñız (27a/531), bilürsüz(31a/615).

Çokluk üçüncü şahıs (-ar-lar, -er-ler, -ur-lar, -ür-ler): bulurlar(s.3a/5), olurlar(s.10a/159), yazarlar(s.20b/388), içerler(22b/427), saçarlar(22b/427).

Geniş zamanın olumsuzu

Geniş zamanın olumsuzu -maz, -mez eki ile yapılmaktadır.

Teklik birinci şahıs(-maz-ım, -mez-im, -mez-em, -maz-am): şatmazım(36a/734), virmezem(34a/688), görmezem(34a/688).

Teklik ikinci şahıs (-maz-sın, -mez-sin): olmazsın(6b/83)

Teklik üçüncü şahıs (-maz, -mez): varmaz(9b/146), idemezdi(20b/388), yarlıgamaz(4b/38), olmaz(5a/43), varmaz(9b/146), inanmaz(31b/627), тұrmaz(34b/692), düşmez(27a/534), yemez(28b/561), gelmez(29a/573), dimez(29a/578), işitmez(46a/926).

Çokluk birinci şahıs (-mez-iz): bilmeziz(10b/174).

Çokluk ikinci şahıs: Metinde örneği görülmemektedir.

Çokluk üçüncü şahıs: Metinde örneği görülmemektedir.

4. 8. 1. 4. Gelecek zaman

Metnimizde gelecek zaman eki olarak -ısar, -iser ekleri görülmektedir. “13. yüzyıl ile 16. yüzyıl arasında kullanılan -(y)IsAr eki dönemin en işlek eklerinden biridir.” (Gülsevin, 1997: 100.) Ancak bu eki metnimizde sadece teklik üçüncü şahısta görmekteyiz.

olısar(4b/39),toğısar(17b/319), kılısar(43a/439), bulıсарdır(41a/842), tolıсар(42b/876), olıсарdır(43b/890), kopıсар (43b/891), virıserdir(7a/93), görıserdir(7a/93), gelıser(11b/193), idıserdir(30b/609), ödıser(36a/732).

Ayrıca bugün kullandığımız gelecek zaman eki olan -ecek, -acak ekini de metnimizde iki kelimedede görmekteyiz.

gelecekdir(22b/436), gelecek(30b/613).

4. 8. 1. 5. Şimdiki zaman

“Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bugün kullanılan -yor < -yorır eki henüz Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamaktadır. Şimdiki zamanda sürerlilik sağlamak için -a/-e durur ve -a/-e yorur şekilleri kullanılmaktadır.” (Özkan, 2000: 138) “Bir örnekte XIII. Yüzyıl metninde geçmiş olmasına rağmen, bu yapı XV. Yüzyıldan itibaren şimdiki zaman çekiminde kullanılmaya başlamıştır. Nitekim, o yüzyıldan sonra kullanım alanı alanı genişleyerek Anadolu’daki Türkçenin işlek şimdiki zaman eki haline gelmiştir.” (Gülsevin, 1997: 98)

Metnimizde de bu şekillerin örneklerine rastlanmaktadır:
geliyorur(27a/529,533).

4. 8. 2. Tasarlama Kipleri

4. 8. 2. 1. İstek kipi

Eski Anadolu Türkçesinde ve bugün istek eki -a, -e’dir (Timurtaş, 1994: 126).

Teklik birinci şahıs (-a-m, -e-m): gönderem(29a/580), virem(29a/580), idem(40a/820), diyem(41b/851), görem(41b/855), irgürem(41b/855), virem(45a/916), ayrılam(5a/52), varam(8b/126), kılam(14a/250), yakılam(29b/582).

Teklik ikinci şahıs (-a-sın, -e-sin): şanasın(6b/86), varasın(7a/88), geçüresin(7a/88), bulasın(7a/89), kılmayasın(7a/91), dimeyesin(7a/91), bilesin(7a/92), olasın(7a/92), buyurasın(9b/151), toylayasın(21a/405), viresin(28b/567), irgüresin(28b/569), süresin(28b/569), alasın(29a/570).

Teklik üçüncü şahıs (-a, -e): ola(29a/575), buluşa(29b/590), tola(30b/604), kıla(30b/613), inanmaya(34b/693), incine(37a/757), uma (41a/844).

Çokluk birinci şahıs (-a-vuz, -e-vüz): evlendürevüz(8b/129), alıvirevüz(8b/129), alavuz (30a/596), idevüz(35b/720).

Çokluk ikinci şahıs (-a-sız, -e-siz): eyleyesiz(4b/33), gelesiz(19a/357), bilesiz(19a/357), gönderesiz(31b/633), viresiz(31b/633), söyleyesiz(33a/661), idesiz(33b/672).

Çokluk üçüncü şahıs (-a-lar, -e-ler): bekleyeler(8b/124), diyeler (13b/235), söyleyeler (31b/634), dönmeyeler(33b/679), geleler(35a/713), yazılalar(8b/123), aňlayalar(12b/218), varalar(22a/426), alalar(29b/581).

4. 8. 2. 2. Şart kipi

Dilek-şart eki -sa, -se'dir. Şahıs eklerinden teklik 1. ve 2. şahısla, çokluk 2. şahıs ekleri iyelik ekinden ortaya çıkmıştır (Timurtaş, 1994: 131).

Teklik birinci şahıs(-sa-m, -se-m): dersem(12b/217), idersem(12b/217).

Teklik ikinci şahıs(-sa-ñ, -se-ñ): dilerseñ(14b/256), iderseñ(4b/40), dirseñ(9b/149).

Teklik üçüncü şahıs(-sa, -se): görse(3b/13), dirse(5a/43), uğrasa(20a/379), olunsa(21b/407), toğsa(3a/3), tolunsa(3a/6), olmasa(3b/10), otursa(6a/67), tursa(6a/67), sunulsa(12a/206).

Çokluk birinci şahıs: Metnimizde bu ekin örneği görülmemektedir.

Çokluk ikinci şahıs (-se-ñüz): Metnimizde örneği birleşik fiilde görülmektedir. kılur iseñüz (30b/611).

Çokluk üçüncü şahıs(-sa-lar, -se-ler): gelseler(23b/452).

4. 8. 2. 3. Gereklilik kipi

Metinde gereklilik kipi için kullanılan özel bir ek yoktur. Gerek kelimesinin isim cümlesine yüklem olarak kullanılmasıyla gereklilik anlamı sağlanmıştır.

‘izzet gerekdir (13b / 231), hürmet gerekdir (13b / 231).

4. 8. 2. 4. Emir kipi

Emir kipinin özel bir eki olmamakla beraber metnimizde emir kipi şu şekillerde görülmektedir.

Teklik birinci şahıs (-aym,-eyin): varayın(28b/560), aındurayın(28b/560), süreyin(5a/51).

Teklik ikinci şahıs (-ğıl,-gil; eksiz): bilgil(5a/47), itgil(29a/576), eylegil(35b/721), bil(3b/10), eyle(4a/24), luğf kıl(4b/37), kabül it(12b/211).

Teklik üçüncü şahıs (-sun,-sün): olsun(4a/25), şolmasun(9b/145), gelmesün(9b/145), geysun(14a/241), kılusun(14a/241), şarınsun(14a/242), gezsun(14a/242), alsun(14a/247), gelsün(14a/248), ölsün(14a/248), kalsun(19b/362), varsun(28a/553).

Çokluk birinci şahıs (-alum,-elüm): kılalum(7b/102), bilelüm(7b/102), idelüm(8a/117), neyleyelüm(8a/117), görelüm(9a/133).

Çokluk ikinci şahıs (-ñ,-ñuz,-ñüz) : gelñüz(22a/424), bilñüz (23a/439), diñleñüz(23b/459), varñ(26a/512), eydñüz(26a/512), didiñüz(31b/626), eylediñüz(31b/626).

Çokluk üçüncü şahıs (-sunlar,-sünler) : tursunlar(37b/766).

4. 9. FİİLİMSİLER

4. 9. 1. İsim-fiil ekleri: Fiil kök ya da gövdelerine gelerek ismin üstlendiği tüm görevleri üstlenmesini sağlayan eklerdir. Bu ekler -ma, -me; -ış, -iş; -mak, -mek’tir. Metnimizde bu eklerden -ma, -me ve -mak, -mek eklerini görmekteyiz.

-ma, -me: yazmagı-çün(34a/686), evlenmesini(8a/115), beklemege(19b/362) söylemege(20b/393), gitmege(15a/266).

-mağ, -mek: yazmak(17a/312), olmak(19b/368), ağlamakdan(25b/496), okumak(47b/10), tutmak(47b/11), koğlamak(48a/1), eylemek(48a/11), olmak(48b/1), evermek(9b/152), vaşf itmek(12b/209), hizmet itmek(13b/232), gelmek/27b/544).

4. 9. 2. Sıfat-fiil ekleri: Fiil kök ya da gövdelerine gelerek ismin üstlendiği tüm görevleri üstlenen ve sıfat olarak da kullanılabilen eklerdir. Bu ekler -an, -en; -ası,-esi; -mez,-maz; -ar, -er; -dik, -dık; -ecek, -acak; -miş,-mış'tır. Metnimizde bu eklerden -an,-en; -ecek,-acak ekleri görülmektedir.

-an,-en: Geniş zaman ifadeli bir sıfat-fiil ekidir. Eski Türkçedeki -gan, -gen şeklinin g seslerinin düşmesi sonucu oluşmuştur (Özkan, 2000:150). eyleyen(3a/1), okuyan(4b/32), dinleyen(4b/32), olan(11a/183), uyanlar(13b/230), görenler(13b/235), sevenler(16a/289).

-ecek,-acak: Ekin gelecek zaman ve gereklilik sıfat-fiil eki olarak ilk defa 13. yüzyılda görüldüğü, daha sonraki yüzyıllarda yaygınlaştığı kabul edilmektedir (Mansuroğlu, 1988: 266). dileyecek(8a/116), yitecek(8b/128), gelecek(12a/199), gidecek(14b/254), diyecek(37b/759) .

4. 9. 3. Zarf-fiil ekleri: Fiil kök ya da gövdelerine gelerek ismin üstlendiği tüm görevleri üstlenen ve zarf görevinde de kullanılabilen eklerdir. Bu ekler şunlardır: -a, -e; -alı, -eli; -arak, -erek; -dukça, dükçe; -dukda, -dükde; duğınca,-düğince -ıcak, -icek; -ınca, -ince; -iken, -ken; -madın, -medin, madan,-meden; -up, -üp; -uban, -üben.

“Bu eklerin bir kısmı sıfat-fiillerin genişlemesiyle meydana gelmiştir.”(Özkan, 2000:151)

Metnimizde görülen zarf-fiil ekleri aşağıdaki gibidir:

-ıcak,-icek: Bu ek fonksiyon bakımından -ınca, -ince ekinden farksızdır.(Ergin,2000: 344)varılıcak(42a/860).

-ınca,-ince: ardınca(44b/908), varınca(13b/238), doğıncaya(23a/447), gelince(9b/150), görmeyince(17b/327).

-madın, -medin, -madan, -meden: olmadan(27a/526), gelmeden(39b/811), gitmeden(24a/465).

-(i)ken: inerken(41a/835), gelürken(19a/352), uyurken(25a/485).

-duğınca, -düğince: geldüğince(7a/89).

-up, -üp: Eski Türkçedeki –p zarf-fiil ekinden gelişmiştir (Timurtaş, 1994: 140). yanup(29b/582), açup(30a/584), tınmayup(31b/685), olup(32b/658), tutup (33b/673), sıçrayup(35b/717), varup(36a/729), kılup(37a/754), turup(41b/846), kurtılup(23a/448).

-üben: -up,-üp ekinin genişletilmiş şeklidir. Eski Anadolu Türkçesinde karakteristik bir zarf-fiil ekidir (Boz ve Gülsevin,2004: 152).aluban(33b/674), buluban(43b/898), okuyuban(4b/36), bakuban(18a/337), anduruban (19a/361).

SONUÇ

Metnimizde gelecek zaman eki olarak –ısar, -iser ve iki yerde de –ecek eklerine rastlamaktayız. (gelecekdir 22b/436, gelecek 30b/613, kopısar (43b/891), viriserdir(7a/93). Şimdiki zaman eki içinde bir yerde -a/-e yorur şekline rastlamaktayız. geliyorur(27a/529).

Metnimizde Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlülü gördüğümüz bazı eklerin hem yuvarlak hem de dar ünlülü hallerine rastlamaktayız. Bu ekler: ilgi hâli eki (babasının 6b/84 hātunun 8b/121), teklik birinci şahıs iyelik eki (‘ömrüm 5b/64, hābībim 5b/63), ikinci şahıs iyelik eki (‘ömrün 9b/144, fālīniz 35b/718). Görülen geçmiş zamanın birinci ve ikinci şahıslarında bir örnek hariç yuvarlak ünlü yerine dar ünlü görmekteyiz(gitdiñ 26a/514, geldiñiz 35b/717, olduñ5b/56). Ayrıca metnimizde her zaman yuvarlak ünlülü görülen -sız, -siz isimden isim yapma ekinin dar nlülü kullanıldığı görülmektedir(hisābsız22a/421, ansız30b/606).

Metnimizde Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uymuna uyulduğu görüyoruz (diyüverdi 23a/440, ağladığım 31/b 628). Eserimizde genel olarak düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyulmadığını görüyoruz (dertlü 5b/63, ilerü 6b/84).

Metnimizde Eski Türkçede k sesi ile başlayan bazı kelimelerin Eski Anadolu Türkçesinde de koruduğu örneklerle rastlanmaktadır (kanda 17b/320, kaçan21a/404). Ama hece başınaki k’lerin h olduğu örnekler de bulunmaktadır (yoḥsa 31b/627, aḥşam 15b/279). Bazı kelimelerde Eski Türkçede görülen kelime başı t’lerin devam ettiği bazılarında ise d’ye döndüğü görülmektedir (delü 33a/659, deveniñ 24b/481, tağ 40b/828, toḡuz 44b/911). Eski Türkçede b ile başlayan bazı kelimelerin Batı Türkçesinde v’ye dönüşür. Bu durumu örnekleyen kelimeler metnimizde de görülmektedir (virildi 39a/796, varırdı 40b/828). Aynı durum eklerde, özellikle şahıs eklerinde görülmektedir (oluven7b/101, bulavuz 8b/127).

Metnimizde bazı eklerin tek şekilli olmasından dolayı ünsüz uyumu görülmemektedir (geldikde 14a/246, çokdur16b/301, gitdi5b/57, taşdan 47b/3).

Metnimizde -uban, -üben, -up, -üp, -ıcak, -icek gibi Eski Anadolu Türkçesine özgü eklerin sıkça kullanıldığını görmekteyiz.

Sonuç olarak çalışmamızın ses ve şekil özelliklerinden hareketle Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerini taşırken Eski Anadolu Türkçesinin yuvarlak ünlülü şeklinden sıyrılmaya başladığını söyleyebiliriz.

METİN

Hazā Kitāb-ı Hadīcetü'l-Kübrā rażiya'llāh'ül 'anhā
Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

- S.3a 1 Ey 'ademden 'ālemi var eyleyen
Yeri kā'im gögi devvār eyleyen
- 2 Luṭfīñ ile ḥalk idüben ay gün
Devvār iderler bu cihānı gün be gün
- 3 Her kaçan toğsa güneş olsa 'ayān
Rüşen olur bu cihān mişli cinān
- 4 Pes güneş toğıcağız olur nehār
İşine meşgöl olur her ne ki var
- 5 Kāmu meyve vü nebātātı zülāl
Pes güneş nūrı-ile bulurlar kemāl
- 6 Her kaçan tolunsa gün olur gice
Karañulıķ zulmet olur ey ḥoca
- 7 Enbiyālar içre ol şāh-ı cihān
Kevkeb içre gün gibi olmuşdur 'ayān
- 8 Her kaçan toğsa güneş olur sürür
'Ālem içre berķ urur dā'im budur
- 9 Ol ḥabīb'ullāhu Muḥammed Muştafā
Oldurur dā'im viren kalbe şafā
- 3b 10 Şöyle bil kim olmasa faḥr-ı cihān

Berr ü baħr ay güneş asumān

11 Olmaya yedi yevmi maħşerde sebeb
Zulmet içre ins ü cin ƙaldı hep

12 Anıñ-içün dirler aña bil ey cān
İki cihānıñ güneşidur hemān

13 İns ü cin vaħşı ƙayr hem melek
‘Arşu görse ھاḡ güneş hem felek

14 Yir ü gök nār-ı cennet yoğıdı
Anca ismi şıfātı var idi

15 Cümleden ol ġanī cebbār idi
Lem-yezel ve bī-zevāl Allāh’a idi

16 Dilediğim ƙudretin izhār ide
Mümkinātı nā-mümkin ol vār ide

17 Evvelā nur-ı Muħammed Muştafā
Halk idüben ‘āleme virdi şafā

18 Şöyle bil kim mümkinātı ay hümām
Altı günde cümlesin ƙıldı tamām

19 Ol Muħammed yüzi şuyına hemān
Halk olupdur cümle maħlūk asumān

20 Hem Ebu bekr ü ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī
Hak Te‘ālī’nüñ bular maḡbül ƙulı

4a 21 Dağı bunlar Muştafā’nıñ yāridir

Cümle aşhâbıñ dağı envârıdır

- 22 Her kim bunlarıñ birine buğuz ider
Şöyle bil-kim anuñ imānı gider
- 23 Haq buları rahmetiyle toyladı
Her birisin rahmete ğark eyledi
- 24 Hürmetine anlarıñ yā Rabbenā
Eyle bizi dostlarıñla āşinā
- 25 Rāzī olsun cümlesinden ol rahīm
Rāzīün‘ llāhi ‘ aleyhim ecma‘ ın
- 26 Dilerim ki dilime kuvvet ola
Ben haķirīñ derdine dermān ola
- 27 Muşafā’nıñ hūb cemālını söyleyim
Hadīce hikāyetin şerh eyleyim
- 28 Pes nice şāhib kemāller söylemiş
Muşafā’nıñ mevlūdın şerh eylemiş
- 29 Ben dağı bir dāsītān-ı Muşafā
Söylemişim kim diñleyen bula şafā
- 30 Kim-ki söyler mevlūdi faħr-ı rasūl
Añılur meclisde du‘ ā-’ile ol
- 31 Haşre deñlü nāmı anıñ yād olur
Dāi’ma rūhı du‘ ādan şād olur

4b 32 Dağı medħin okudan olur meşāb

Okıyan dıñleyen bulur şevāb

- 33 Kıluram ben dağı sözlerden ricā
Luṭf idüp eylesiz ḥayr du‘ā
- 34 Dilerem-ki ḥaḳ murādātın vire
Cennet içinde dīzārın göstere
- 35 Cümle müşkil işleri amān ola
‘Āḳıbet yoldaş aña imān ola
- 36 Ben ḥaḳır-i bī-ḩāreye luṭf işleye
Fātiḩā okuyuban bağışlaya
- 37 Muştafā’nıñ ḩürmetine ey ḩudā
Raḩmet eyle luṭf kıl cümlemize
- 38 Ger bizim yüz biñde bir suçumuzu
‘Adil idüben yarlıgamaz señ bizi
- 39 Vay bizim ḩālimize ya müste‘ān
Kim cehennem bize olısar mekān
- 40 Faḩl iderseñ ey bizim Allāh’ımız
Cennet-i a‘lā ola oṭağıımız
- 41 Raḩmetiñdir Yāsın’e yoḩdur ‘aded
Zerrece andan bize eyle meded
- 42 Yā ilāḩī dilerim cümlemizi
‘Āḳıbet-i imānla gönder bizi
- 5a 43 Ger bu ‘ālem ḩaḩḩ dirse şubḩ u şām

Medh olunsa haşre dek olmaz tamām

- 44 Ger diler iseñ bula cānñ şafā
Vir şalavāt berr rasūl-ı Muştafā
- 45 Eş-şalātü ve's-selāmu ' aleyke yāMuhammed
Eş-şalātü ve's-selāmu ' aleyke yā Aḥmed
- 46 Eş-şalātü ve's-selāmu ' aleyke yā Ḥāmidü
Eş-şalātü ve's-selāmu ' aleyke yā Muḥammedü
- 47 Muḥammed Muştafā ol mäh-ı tābān
Ana rahminde iken bilgil ey cān
- 48 Babadan yetim oldu faḥr-ı cihān
Neler kıla görüñ kim ulu sübhān
- 49 Yedi yaşına giricek faḥr-ı ' ālem
Anası ' ömrü daḡı oldu tamām
- 50 Mübārek cismi anıñ oldu ḡaste
Diledi rūḡı vāşıl ola dostā
- 51 Didi-kim yā Muḥammed gel göreyim
Biraz yüzümi yüziñe süreyin
- 52 Ki senden ayrılam gibi cün ey yār
Be-ḡāyet ḡasta oldum şöyle-kim var
- 53 Ḥabībim sevdigim cānım canānım
Fedā olsun yoluna rūḡ-ı revānım

Risālet-ki ‘ömri irgüreydim

- 55 Müyesser olmadı el hükmüli’llāh
Be-ğāyet rāzī oldum elḥamdüli’llāh
- 56 Atadan yetīm olmışıdıñ ey cān
Anadan daḥı yetīm olduñ elān
- 57 Şarılup boynuna kıldı zārı
Görenüñ gıtdi elden ihtiyārı
- 58 Didi-kim yā Muḥammed ey yüzi māh
Seni ışmarladım Allāh’a her gāh
- 59 Bunı böyle diyüben virdi cānı
Semāya çıkdı kamunıñ fiğānı
- 60 Derilüp bir yere çok ağladılar
Şoñucı defn idüb kabre qodılar
- 61 Ki ‘ Abdulmuṭṭalib ceddi rasūluñ
Elin eline alup ğonca gülün
- 62 Getürdi evine faḥr-i cihānı
Kıladı aña dürlü ihtirāmı
- 63 Yetīm olduğıña ağlasa ḥabībim
Ki sensin dertlü cāna ṭabībim
- 64 Nitekim ‘ömrüm olduqça bil ey cān
Ki ḥafz idüp yerindirmem seni ben

Qıla haq aña dīzārīñ tecellī

66 Qovmazdı Aḥmed'i her kez yanından
Severdi anı kim özge cānından

67 Otursa tursa yanından kovmazdı
Ta'āmı daḥı kim ansız yemezdi

68 Meger kim bir gün ol pīr ḥasta oldu
İşidüp Mekke uluları geldi

69 Sorup ḥātrıñ zīyāret eylediler
Şifālıklar vire Allāh didiler

70 Kim üç oḡlı bile anda idi ḥāzır
Dönüp oḡullarına baqdı ol pīr

71 Hemāndem gözleri yaşıla tıldı
Derūninden āh idüben nāle kıldı

72 Görüp cümlesi anı kıldı zārı
Qamunuñ gitti elinden iḥtiyārı

73 Didi biliñ benim aḡladığım bu
Fırāk-ile ciger taḡladığım bu

74 Muḥammed kim yetīm qalmışdı ey cān
Şabılıkdan atadan hem anadan

75 Gidicek ceddi kim olur civānı
Aluben besleye ol faḥr-ı cihānı

6b 76 Ebū Leheb didigim luṭfā irdir

- Anıñ hizmetine beni ulaştır
- 77 Kemālince aña hürmet kılayım
Bu işi cānıma minnet kılayım
- 78 Didi senden benim yokdur ümīdim
Benim saña degildir ‘itimādım
- 79 Dağı Hamza cihānıñ pehlüvānı
Didi vir baña ol rūḥ- revānı
- 80 Anuñ hizmetine yüzler süreyim
Yoluna cānımı qurbān vireyim
- 81 Didi sen bir seḥī cömerd kişisin
Dağı hem pehlüvānlarıñ başısın
- 82 Ki şādıqsın özüñde vü sözünde ḥaḳ
Ki olsun iki ‘ālemde yüzüñ aḳ
- 83 Velī sen ḥālī olmazsın ğazādan
Muḥammed’e şaḳınuram cefādan
- 84 Bu kez geldi ilerü Ebū Ṭālib
Babasınıñ sözüne oldu rāğıb
- 85 Didi ey gözlerim nūrı atasın
Muḥammed’i baña ıṣmarla iḥsān
- 86 Bu sözi işidüp sevindi cānı
Şanasın aña virdiler cihānı

Vaşıyyet eylerim didi atası

- 88 Muḥammed'i alup eve varasın
Eviñ şadrına anı geçüresin
- 89 Eliñden geldügince eyle hizmet
Bulasın ḥaḳ katında sende ' izzet
- 90 Kāmu oğlanlarıñdan ḥōş sevesin
Dilerseñ bulasın derdiñ devāsın
- 91 Anı her kez libāssız ḳomayasın
Ki ḥorolayup yetimdir dimeyesin
- 92 Anıñ ḳadrini sen soñra bilesin
Sevinüp şād olup ḥandān olasın
- 93 Ḥudā aña risālet viriserdir
Niceler ol şafāyı göriserdir
- 94 Aña göre nice dürlü şenālar
Ebū Tālib'e eyledi du' ālar
- 95 Aña ışmarladı vü kendi gitdi
Fenā mülkden bekāya rıḥlet itdi
- 96 Yuyup ol pīri ḳabrine ḳodılar
Anıñ-çün ḥaḳ ' ālem ağladılar
- 97 Ebū Tālib alup geldi rasūli
Evine getürüp ol pūr- uşūli

Melek sıfatlu idi sureti tatlu

- 99 Didi ehline kim ne zî-sa‘ âdet
Naşîb oldu bize kim bu kerâmet
- 100 Eviñe getüresin zî-sa‘ âdet
Şükür kim bize virmişler icâzet
- 101 Muḥammed Aḥmed’e dāye oluven
Yarın maḥşerde hem rahmet buluven
- 102 Anı cānımıza minnet bilelüm
Olunca biz aña ‘ izzet kılalum
- 103 Alup elini tez şadre geçürdi
Ta‘ âm getürüp yedirdi içirdi
- 104 Didi kim ey gözüm nurı Muḥammed
Ki oğlum adı ‘ Alî seniñ Aḥmed
- 105 Seni artık severim ben ‘ Alî’den
Daḥı cānımdan artuḫ sevikliden
- 106 Muḥammed Muştafâ pes tırdı anda
Hużûr-ile geçindi ol vaṭanda
- 107 Ger bu ‘ âlem ḫalkı dirse şubḫ u şām
Medḫ olunsa ḫaşre dek olmaz tamām
- 108 Ger diler iseñ bula cānın şafâ
Vir şalavât ber rasûl-i Muştafâ
- 8a 109 Eş-şalâtü ve’s-selâmu ‘ aleyke yâ ahîdü

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā vaḥīdū

110 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā māh

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā ḥaṣr

111 'Ātike adlu kardeşi var idi

Ebū Ṭālib anı gāyet severdi

112 Muḥammed'in ḥalası idi ey yār

Ebū Ṭālib evine geldi bil ey yār

113 Ki bir söz geldi eşnā-yı kelāmda

Velākin dili sözde göñli ğamda

114 Didigim ey gözüm nūrı karındaş

Size bir söz diyene eyleme fāş

115 Muḥammed büyüdi ve yigit oldu

Anıñ evlenmesiniñ vaḳti geldi

116 Velākin elümüzde mālımız yok

Varup kız dileycek ḥālimiz yok

117 Aña fikr eyleyüp tedbīr idelüm

Ne kılop neyleyelüm nice idelüm

118 Ebū Ṭālib didi-kim elimizde

Sīm u zer çok kışadır dilimizde

119 Ya aḳça isteyü kime varalım

Kime boyun egüben yalvaralım

8b 120 'Ātike didi ey yār-ı vefādār

Ki ben bir fikr kıldım diñle ey yār

121 Ḥadīce ḥātunuñ kim kārībānı¹
Bilursin Şām’a gider her yıl anı

122 Ticāret vaḳti geldi diñle ey cān
Münādiler nidā kıldı ferāvān²

123 Gelüp yazılalar Şām’a gidenler
‘Ulūfe-ile at deve yedenler

124 Yarar atlısıyla ḥali merd cüvānlar
Gelüben kārībānı bekleyeler

125 ‘Ulūfe eyleye ḥāllu ḥālince
Ri‘āyet ola herkese yolunca

126 Dilerim ben daḥı varam o şāha
Ki ‘arż u ḥāl idem ol yüzi māha

127 Muḥammed’i ḳoya bir ḥizmete ol
Bulavüz ol sebebden müşkile yol

128 Mürüvvet kānı bir ehl-i keremdir
Yitecek deñli māl virse ğamdır

129 Anı ol māl-ile evlendürevüz
Muḥammed’e gelin alıvirevüz

130 Ebū Tālīb işidüp şalladı başın
Aḳıdup gözlerinden ḳanlu yaşın

9a 131 Didi-kim ey ḳarındaş aşlımızda

¹ Metinde fazladan esre kullanılmıştır.

² Kelime kār-bān kelimesi anlamında kullanılmıştır.

Kirācı yokdurur hīç neslimizde

132 Yine ğayret idüp ‘aqlını derdi
Ne ki kendi kendine fikr itdi didi

133 Meger kim vārid ola hikmet’ullāh
Görelüm nice olur kudret’ullāh

134 İcāzetle ‘Ātike geldi evine
Düzletdi armağanlar aña göre

135 Hādīce bārigāhına³ irişdi
Görüp bevvāblar anı görüşdi

136 Hādīce hātuna tiz⁴ söylediler
‘Ātike geldügin ‘arz eylediler

137 Segirdüp karşı çıkdı itdi ikbāl
Elin alup içerü girdi fi’l-hāl

138 Nice ta‘zīm-ile şadre geçürdi
Gül-ābı şerbeti sükkeri içürdi

139 Buyurdi ol kadar çekildi ni‘met
Kamusı sükker yeyene minnet

140 Yenilüp içilüp du‘ā kılındı
Du‘ādan soñra el yüze sürüldi

141 Hādīce söz açup didi ki ey yār
Nedir bunda geldügiñiz eyle ikrār⁵

³ Kelimenin aslı bār-gāh şeklindedir.

⁴ Eserde ‘ye’ harfi eksik yazılmıştır.

⁵ Kelime yanlışlıkla ‘kaf’ harfi yerine ‘kef’ harfi ile yazılmıştır.

- 9b 142 Murādınız nedir söyleñ bilelim
Aña göre tedārikler kılalım
- 143 ‘Ātike eyder dilerim var olasın
Hemīşe devlet-ile yār olasın
- 144 Dağı ‘ömrüñ mezīd payende olsun
Nice şāhlar kapuna bende olsun
- 145 Güler yüzüñ cihānda şolmasun hīç
Mübārek kalbiñe ğam gelmesün hīç
- 146 Murādım budur ey devletlü hānım
Velākin dimege varmaz zebānım
- 147 Muḥammed Emīn adlu bil ey yār
Bir yigit qarındaş kuzusu var
- 148 Niceler ḥizmetiñiz idicidir
Kimi deve kimi at yedici dir
- 149 Aña da n’ola bir ḥizmet buyurasıñ
Muṭī‘ dir emriñe her ne ki dirseñ
- 150 Ticāretten gelince kārībānıñ
Sevinüp şād u ḥandān ola cānıñ
- 151 Qamularıñ ‘ulūfesini viresin
Aña da ne iḥsān buyurasın
- 152 Anı evermek isteriz muḥaqqāq
Velākin destimizde sīm ü zer yok
- 10a 153 Ebū Tālib size kıılır du‘ālar
İder dergāhıñıza hem şenālar

- 154 Didi-kim luṭf iḥsān eylesünler
Bu derdimizi dermān eylesünler
- 155 İṣidüp bu sözi çün-kim Ḥadīce
Çü bildi neydügin ol dem nice
- 156 Meger Ḥadīce bir düş görmüş idi
Mu‘abberler ma‘nī⁶ şormuş idi
- 157 Görür gökden münevver bedr-i māhı
Tamāmet nūr idüp leyl-i siyāhı
- 158 Nüzül idüp iner ol yer yüzine
Konar ol-dem Ḥadīce’niñ dizine
- 159 Anıñla rüşen oldı cümle ‘ālem
Sevinüp şād olurlar cinn ü ādem
- 160 Ḥadīce ol sā‘at düşden uyandı
Sefādan misk-i ‘anbere boyandı
- 161 Divit alup eline yazdı ol dem
Mu‘abbire hemān gönderdi ādem
- 162 Düşüni nice gördüğünü bir bir
Yazup kâğıda anı kıldı tekrār
- 163 İrişdi çünki nāme vāşıl oldı
Getürüp mührini okıdı bildi
- 10b 164 Kalem alup mu‘abbir ol dem eline

---

⁶ Kelimenin aslı mānī şeklindedir.

Getürdi Allāh adı diline

165 Didi peygamberi āḥir zamāne

Naṣīb olasin ol faḥr-ı cihāne

166 Gele Mekke’de hem ol nūr-ı ekber

Cihān anuñla ola mübeşşer

167 Ki Tevrāt’da yazılmıştır şifâtı

Anıñ-çün ḥalk idüpdür mümkünâtı

168 Daḥı nesli ola İbrāhīm Ḥalīl’iñ

Ḥabībi ola ol rabbü’l-celīl

169 Olıardır anıñ ismi Muḥammed

Bir adı ola Muḥammed biri Aḥmed

170 Ki nāmeyi Ḥadīce okudı bildi

Be-ḡāyet cān dilden rāzī oldı

171 Yaraşmaz aña diler kiracı

Yaraşır ola küffārdan ḥarācı

172 Umarım ben anı peygamber ola

Bu maḥlūkāta kamu rehber ola

173 Daḥı ḥüküm eyleye Şām’a ‘Irāk’a

Şanemleri kırup yabana ata

174 Didi gönder Muḥammed bunda gelsün

Kiracı bilmeziz biz anı bilsün

11a 175 Bile olsun n’ola ol kārībānda

Ola kim pes cihān ḥalkı aña bende

- 176 Gelürse bunda anı biz görelim
Aña lāyık meşālih gösterelim
- 177 İşiddi ‘Ātike sevindi cānı
İcāzet diledi oldu revānı
- 178 Ger bu ‘ālem-i halk dirse subḥ u šām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām
- 179 Ger diler iseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavāt berr rasūl-ı Muştafā
- 180 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ‘ākibu
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ṭāhā
- 181 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā yasir
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ṭāhir
- 182 ‘Ātike ḥatuna çün oldu destūr
Ebū Ṭālib’e irdi ol yüzi nūr
- 183 Aña bildirdi cümle kıl u kālī
Ḥadīce ile olan ḥasb ü ḥālī
- 184 Ebū Ṭālib didi kim ya Muḥammed
Ḥadīce inşā ’allāh ola mesned
- 185 Buyurmuş sizleri anda varasın
Meşālihte ise anı göresin
- 11b 186 İşitdi bu sözi çün fahr-ı ‘ālem
Sa‘ ādetle teveccüh kıldı ol dem

- 187 Hādīce hānesine çünki irdi
Ki ta‘ zīm itdiler oṭaya girdi
- 188 İcāzet oldı çün geçdi oturdı
Muḥammed geldügin Hādīce gördi
- 189 Ki Tevrāt’ı öpüp eline aldı
Oṭa dīvārınıñ kurbına geldi
- 190 Hādīce cümle Tevrāt’ı bilürdi
Ne deñlü vardır anı bilürdi
- 191 Meger Tevrāt içinde görmüş idi
Daḡı ‘ālimlere de şormuş idi
- 192 Yazılmışdı Muḥammed’iñ şıfâtı
Hakīkat nice ise ḥadd-i zāti
- 193 Mesīḥden soñra geliser Muḥammed
Şefā‘ at ehli olısar Muḥammed
- 194 Anuñ yüzi suyuna cümle ‘ālem
Yaradılmışdurur hem cinn ü ādem
- 195 Xamu peygambere haber olısar
Velī nebī aña muḥtāc olısar
- 196 Anıñ-çün yaradıpdır çü cihānı
Ki ‘arş-ı kürsī vü ḥūr-i cinānı
- 12a 197 Vücūda Mekke şehrinde gele ol
Xamu ḡalkı dīne da‘ vet kıla ol

- 198 Bu ‘ilmi çün okuyup bilmişdi
Derūndan aña müştāk olmışdı
- 199 Anıñ gelecek vaķtı olduķını
Muḥammed hem vücūda geldüğini
- 200 Çü Mekke şehri içinde bil ey cān
Güneş gibi ‘ayān olmışdı o civān
- 201 Büyük küçük ulu kiçi bil anı
Severdi cümlesi faḥr-ı cihānı
- 202 Muḥammed Emīn dirlerdi aña
Ḳamu ḥalkıñ ḳatında ḳadri ā‘la
- 203 Anıñ ḳadrini Ḥadīce bilürdi
Gece gündüz ḥayālinde olurdı
- 204 Dīvār delüğine yüzün getürdi
Kim ol sâ‘at ḥabīb’ullāhı gördi
- 205 Tecellī eylemiş alındaki nūr
Görürdi anı ki Tevrāt’da mezkūr
- 206 Ḳaçan-kim sunulsa maḥbūb u zebānı
Erirdi diñleyeniñ cismi cānı
- 207 Daḥı kirbikleri ebr-i siyāhı
Cünūn ider görenleri kemāhı
- 12b 208 Görür anı ki ol maḥbūb ḥaḳdır
Anıñ her kez cihānda mişli yokdur

209 Bilür anı ki bir şāhib cemāldir
Kimse anı vaşf itmek muḥāldir

210 Sevindi didi kim bu idi maḵṣūd
Dilerim ki müyesser ide ma‘būd

211 Du‘āmı yā ilāhī sen ḵabūl it
Ḥabībīñ Muṣṭafā’ya beni ḵul it

212 Ḥadice geldi oturdı sarāya
Yüzi benzemiş idi bedr-i aya

213 Sevinüp şād oluben eve geldi.
Ki çaşnigirlerine emir ḵıldı.

214 Ṭa‘am çekildi ol yār-ı vefāya
Yedi ve içdi irişti şefāya

215 Ḥadīce anı görüben sevindi
Ke-enne kendisini yavı kıldı

216 Yine ğayret idüp ‘aklını derdi
Ki kendi kendüsiyle fikr iderdi

217 Eger bu sırrı bir kimseye dersem
Bu gizli rāzımı izhār idersem

218 İşidenler ḵamusı diñleyeler
Bu sırdan nice ma‘nā añlayalar

13 a 219 Dimişler olısar şabr selāmet
İvenler ‘ākıbet olur melāmet

- 220 Kirācı dimiş idi gönderelim
Nice olur işiñ soñı görelim
- 221 Var idi bir kûlı Meysere adlu
Re'is-i kâribân 'alî şıfatlu
- 222 Kāmu mālı menāli ol zabt iderdi
Ki yılda bir ticārete giderdi
- 223 Re'isi idi cümle kâribānıñ
Kāmu mahkūmdı hükminde anıñ
- 224 Didi yā Müyessere işit cevābı
Ne ise anı kıl işiñ şevābı⁷
- 225 Ki 'Abdulmuṭṭalib oğlu Muḥammed
Yazıldı kâribāna kıla hizmet
- 226 Kureyş olurıdır aşlı anıñ
Hem İbrāhīm Ḥalīl'dir nesli anıñ
- 227 Anı ben görmişim Tivrāt içinde
Dağı Tivrāt'daki āyāt içinde
- 228 Ki Tivrāt'da olan na' t şıfatı
Müşābihdir kāmı ḥadd-ı şıfatı
- 229 Ola bir gün ki peygamber ola ol
Kāmı peygambere server ola ol
- 13b 230 Dağı Cibrā'il inüp gele Kūrān⁸
Aña uyanlar ola ehl-i imān

⁷ Kelime eserde yanlışlıkla 'se' harfı yerine 'sad' ile yazılmıştır.

⁸ Metinde 'ayın' harfı eksiktir.

- 231 Aña göre aña ‘ izzet gerekdir
Kemālince aña hürmet gerekdir
- 232 Anuñ biz bendesiyez inşā ’allāh
O bize hizmet itmek hāşal’illāh
- 233 El urup şandugından nice eşvāb
Çıkardı hem saçup üstüne güllāb
- 234 İki gömlek iki yağlık iki ton
İpiñ yerine işlemişler altun
- 235 İki harir libās hem iki dülbend
Görenler diyeler āferin āhsent
- 236 Koyup boğcaya didi bunları al
Oñat kıl bu işi eyleme ihmāl
- 237 Gidicek sen Muhammed’e habir vir
Ata bindir yanuñ yire yola gir
- 238 İkinci konağa varınca hele
Yesün içsin kamu seniñle bile
- 239 Üçünci konak ola çün Müyesser
Oñat kıl bu işi eyleme ebter
- 240 Muhammed’i uyar torı irden
Aña gider bu eşbābı seherden
- 14a 241 Ki bunca ton gömlekler harirler
Geysun dostları kılsun şükrler
- 242 Dağı bu ince dülbendi şarısun

- Nice bir halk içinde böyle gezsün
- 243 Dağı bir ‘ Arabî atı egerle
Müzeyyen eyle anı sîm ü zerle
- 244 Egeri uyanı ve sine-bendi
Ki sîm ü zerden olsun hem kendi
- 245 Varup gelince aña eyle ‘ izzet
Bulasın sen dağı katında hürmet
- 246 Varup geldikde seni kılam azād
Şu deñlü māl virem ki olsun şād
- 247 Çıkardı şaydı tîzrek elli altun
Di aña bunı harclık içün alsun
- 248 Yarağ⁹ itsün hem yola hāzır olsun
Haber olduğı sâ‘ at bunda gelsün
- 249 Bu sözleri işitdi Müyessere çün
Didi-kim devletiñ pâyında ölsün
- 250 Ne kim siz buyurursız ey şahın-şāh¹⁰
Dağı artık kılam inşā’allah
- 251 Yüzin yerlere sürüp torı geldi
Hem elli altunı eline aldı
- 14b 252 Dağı boğçayı aldı kıldı pinhān
Muhammed’iñ katına vardı ey cān

⁹ Kelime eserde yanlışlıkla ‘kaf’ harfi yerine ‘gayın’ ile yazılmıştır.

¹⁰ Eserde kelime yanlışlıkla üstün işareti ile esre işareti ile yazılmıştır.

- 253 Virüp altunı aña didi ey cān
Varup hāzırlık eyle yola elān
- 254 Gidecek gün ola bunda gelesin
Eyü yatlu bizimle olasın
- 255 Ger bu ‘ālem halk şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām
- 256 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasūl-ı Muştafā
- 257 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ṭayyib
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā muṭahhir
- 258 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā seyyid
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā rasūl
- 259 Yerinden tırdı çün kim oldı destūr
Ebū Tālib kıtına irdi ol nūr kat
- 260 Didi ‘ammisi aña kim bilesin
Hemīşe dā’imā mesrūr olasın
- 261 Didi ‘ammisine ey şāh-ı ‘ālem
O deñli kıldılar ‘izzet u ikrām
- 262 Şu deñlü sükkeri ni‘ met çekildi
Anıñ rub‘ i daḥı yenmedi qaldı
- 15a 263 Anı bir kimse vaşf itmek muḥāldir
Bize bu ‘izzet ikrām ne ḥāldir
- 264 Daḥı hem virmişdi elli altun

Dimiş-kim bunı varsın ħarclık itsün

265 ‘Ātike Ebū Ṭālib diñlediler

Ḳatī mürüvvetli ħatundur didiler

266 Ki bir gün gitmege tedbīr kıldı

Ṭabıllar na‘ralar kösler çaldı

267 Ḥadīce’niñ kamu dört biñ devesi

Kimi ipiñ kimi dülbend boğası

268 Yükün yükledüp oldılar revāne

Ḥaber eylediler faḥr-ı cihāne

269 Muḥammed daḥı ḥāzır olmuş idi

Zirā evvelden aña dimiş idi

270 ‘Ātike Ebū Ṭālib diñlediler

Muḥammed gideceğın añladılar

271 Biraz vakit gözlerinden dökdiler yaş

‘Ātike döndi eyder ey qarındaş

272 Muḥammed’i meḥd¹¹ tut gönderelim

Bu işiñ şonı ḥayr ola görelim

273 İcāretle Muḥammed yola girdi

Gelüben Meysere ḳatına irdi

15b 274 Tamām Meysere ḥāzırlanmış idi

Ḳılıcı ḳuşanup ata binmişdi

¹¹ Kelimede harflerin yeri yanlış yazılmıştır.

- 275 Muḥammed geldügin göre mi sevindi
Bir ata hem Muḥammed daḡı bindi
- 276 İki de yola oldılar revāne
Gelüp irişdiler hep kārībāna
- 277 Ticāret ehli hem kāmı s geldı
Ki Meysere o günde tapu kıldı
- 278 Ebū Cehil Ebū Leheb Ebū Süfyān
Ebū Bekir daḡı bile idi ey cān
- 279 İrişdiler üçünci konaga çün
İrişdi çünkü aḡşām yatdılar dün
- 280 Scherde Meysere kalkup oturdı
Daḡı boḡcayı orṡaya getürdi
- 281 Rasūlu'llāhı Meysere uyardı
Aña cümle emānetleri viridi
- 282 Didi diñle sözüm ey yana 'ālem
Mübārek ḡatırına gelmesün ḡam
- 283 Ḥadīce'den ne kim işitdi bildi
Muḥammed kāmı sın 'arz kıldı
- 284 Ḥarīr atlas kumaşları geyürdi
Daḡı dolandı hem şarubirdi
- 16a 285 Daḡı yağlıḡı hem çok desti malları
Taķındı vaşf idemez anı dilleri

286 Dağı zerrin egerlü bir eyü at
Getürdi didi gel bin yâ Muhammed

287 Sivâr oldı Muhammed çünki aña
(*Bozuk metin*) kıldı taña

288 Yüridi kâribân oldı revâne
Ki ta' zîm oldı ol fahr-ı cihâne

289 Şabâh oldı anı gördi görenler
Murâda irdi çün anı sevenler

290 Ebû Bekir anı görüben sevindi
Hasûd olanlar anda oda yandı

291 Bu vech-ile çü gitdiler iki gün
Ebû Leheb Ebû Cehîl-ile mel' ün

292 Didiler Meysere'ye ey ulumuz
Ey bizim cânımızdan sevgilimiz

293 Nedendir buña böyle 'izz u hürmet
Dağı bu aşıl libâs 'arabi at

294 Revâdır ol size eyleye hizmet
Bildi hizmetiniz cânına minnet

295 Sen aña hizmet eyleyüp nedirsün?
Ki kendi kendüni taḥfif idersün

16b 296 Bu sözleri işitdi Meysere çün
Didi kim ne söziñiz var yâ mel' ün

- 297 Bu kamu mal mülk cümle anıdır
Biliñ Hadice dağı hem anıdır
- 298 Bilürsen ben dağı anuñ kulıyım
Ki aqcasıyla alınmış kulıyım
- 299 Ne kim hüküm ide ben anı kıluram
Velâkin ben dağı şöyle bilürem
- 300 Kamu maḥlûḳdan uludur Muḥammed
Haqqıñ sevgüli kulıdır Muḥammed
- 301 Haqqıñ sevgüli kulı gerçi çokdur
Velâkin Muṣṭafâ-yı maḥbûb ḥaḳdır
- 302 Kamu düşmân bu sözleri işitdi
Ḥased nârına yanup tutuşdı
- 303 Ebû Bekir bu sözleri farāvân¹²
İşidüp taḥsîn itdi şad-hezārân
- 304Didi Meysere ne hoş didiñiz
Be-ğāyet ḥûb toğrı söylediniz
- 305 Yüzüñ aḳ âferin ey murid-i ‘âlem
Ki kıldın düşmanıñ bağrını pür-ğām
- 306 Yola oldular andan çün revâne
Varuban qondılar bir çok mekāna

17a 307 Ki andan gitdiler günlerde bir gün

¹² Kelime kâr-bân kelimesi anlamında kullanılmıştır.

- Ki Buhrā deyrine irişdiler çün
- 308 O deyr içinde bir rāhib var idi
Aña Buhrā-yı rāhib dirler idi
- 309 Kamu halk anı işidüp bilmiş idi
Anıñ vaşfı cihāna tolmış idi
- 310 ‘İbādet eyler-idi meskeninde
Ki kâ’im olmuş-idi ‘İsā şerr‘inde
- 311 Bahar yevm aḥşāma dek şā’im idi
Giceler şubḥa deñlü kâ’im idi
- 312 Anıñ işi ki ‘ilm-ile ‘ibādet
Oқuyup yazmaқ ve ḥalvet riyāzet
- 313 Meger Tevrāt içinde Muştafā’yı
Daḥı İncil’de hem ol bedr ayı
- 314 Tamāmet oқuyup hem bilmiş idi
Deründen aña müştāk olmuş idi
- 315 Nice idüğini na‘t-ı şıfatın
Daḥı anıñ güzide mu‘cizatıñ
- 316 Cihān anıñ-çün oldı muḥakkak
Daḥı ḥūrī ve қаsr-ı cennete uçmaқ
- 317 Geleceğin daḥı aḥir zamānda
Ola bu halk ‘ālem aña bende

17b 318 Kāmu peygamber anıñ ‘izzetibe¹³

Gire cennete anıñ hürmetine

319 Toğısar Mekke şehri içre ol mäh

Yaqın qaldı mu‘ ayyen onuñ agāh

320 Ki qanda gider ise bilgil anı

Ola bir päre bulut sāyibānı¹⁴

321 Dağı hem kārībānla gideceğın

Bu yollarda ne qılub nideceğın

322 Tamāmet ‘ilm içinde görmışdi

Anıñ-çün aña göñül virmış idi

323 Münācāt eyleyüp didi ilāhī

Ki sensin cümle maqluqıñ ilāhī

324 Camī‘ī qullarıñ ma‘ būdı sensin

Kāmu ‘ābidleriñ maqşūdı sensin

325 Dikenden gül şedefden dürr viren sen

Kāmu halkı murāda irgüren sen

326 Bu kemter kulunuñ oldur murādı

Esirge luṭf idüp bu ben ü ‘abādı

327 Dilerim ol zamānı irgüresin

Anıñ maḥbūb cemālīñ gösteresin

328 İlāhī sen beni andan ayırma

Rasūlī görmeyince cānım alma

¹³ Eserde kelime yanlışlıkla ‘nun’ harfi yerine ‘be’ harfi ile yazılmıştır

¹⁴ Eserde kelime yanlışlıkla üstün işareti ile yazılacakken esre işareti ile yazılmıştır.

- 18a 329 Beni eyle hem anıñ ümmetinden
Cüdā eyleme āhır himmetinden
- 330 Ger bu ‘ālem ḥalk şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām
- 331 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasūl-ı Muştafā
- 332 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā nebī
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā rasūl-i erraḥmet
- 333 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā kayyum
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā cāmi‘ u
- 334 Çün ol rāhib du‘āyı eyle kıldı
Du‘āşı ḥaḳ kıtında¹⁵ maḳbūl oldu
- 335 Pes Allāh Te‘ālā kıldı taḳdīr
Muḥammed’iñ yüzini göre ol pīr
- 336 Ne vaḳtin gele Mekke kārībānı
Çıḳup savma‘ a gözlerdi anı
- 337 Baḳuban göremezdi ol bilüdi
Zīrā anıñ beşāreti ol idi
- 338 Yine girüp oturup ḥalvetine
Getürüp hem kıtābların kıtına
- 339 Yine yir-ile dek ‘āşıkı ḥayrān
Dökerdi gözlerinden yaş ile ḳan

---

¹⁵ Kelimenin ilk hecesinde yanlışlıkla üstün işareti yerine esre işareti kullanılmıştır.

18b 340 Ki her yıl bunı böyle eyler idi
İlāhî sen müyesser eyle dirdi

341 Bu hāl üzre ki otuz yıldan artık
Aķardı gözi yaşı selden artık

342 Ki her kimse yakın gelse o deyre
Gider olsa ticārete yā seyre

343 İzlerdi devesinden atından
Süvār gitmezdi savma‘a ķatından

344 Ƒamu ħalk aña müşāk¹⁶ idi ey ħan¹⁷
Velākin kendüzin ķılurdi pinhān

345 Ki ħalkdan ‘uzlet ider kendüzini
Göremez degme kimse yüzini

346 Ki irdi anda Mekke kārībānı
Varup Buĥrā’ya bildirdiler anı

347 Segirdüp savma‘a üstüne ķıķdı
O gelen kārībāndan yaña baķdı

348 Görübir aķ bulut kim kārībānda
Nereye gitse bile gider āmade

349 Bilür taĥķīķ kim gelmişdür Aĥmed
Ki bunda zāhir olmuşdur Muĥammed

¹⁶ Kelimede te harfî eksik yazılmıştır. Aslına müştak kelimesinin anlamını taşımaktadır.

¹⁷ Kelime yanlışlıkla ‘hı’ harfî yerine ‘ha’ harfî ile yazılmıştır.

350 Sevindüğinden anıñ ‘aqlı gitdi
Deyrden kendüzin aşğa atdı

19a 351 Haqqıñ ismini getürdi diline
Haṭa kılmadı anıñ bir kılına

352 Segirdüp kâribânı karşı vardı
Gelürken kâribân halkı anı gördi

353 Kaması atlarından inmiş idi
Yönüni savma‘a dönmiş idi

354 Kimi sürer yüzün toprağa ey yâr
Kamu el kaldurup hâcet dilerler

355 Görürler ol ġariziñ geldüğini
Hem ol dem anda hâzır oldığını

356 Gelüp bunlara çün virdi selâm
Didi işidiñ ey haşş u ‘âm

357 Yöñi bunda koyup bize gelesiz
Ta‘âm hâzırladım şöyle bilesiz

358 Didiler ey ‘aziz n’ola varalım
Varup dergâhıña yüzler sürelim

359 Ki Buḫrâ savma‘aya döndi andan
İrişdi meskenine şād u ḫandân

360 Nice kurbân kesüp aşlar pişürdi
Haḫka ḫamd ü senâ dilinde virdi

361 Hemān-dem anduruban yōñlerini
Derüp bir yere cümle varlarını

19b 362 ẖumāş beklemege ẖodılar adam
Muḥammed bile kalsun didiler hem

363 Yüriyüp vardılar anda revāne
Ulular şadre geçdi kāmurāne

364 Ki Buḥrā ḥāzır itmişdi ta‘āmı
Didi kim geldüñiz mi hep tamāmı

365 Ebū Cehil didi kim hep geldi bunda
Buraya lāyık ādem yoḡdur anda

366 Ebū Bekir didi kim ey ‘azīzim
Ki bir yigid ẖalubdur diñle sözüm

367 Adı anıñ Muḥammed Muştafā’dur
Yüzün görmek anıñ ‘aynı şafādur

368 ẖamumuzdan anıñ aşlı uludur
Anıñla hem-dem olmak sevgülidür

369 İşitdi bu sözi Buḥrā çü bildi
Muḥammed’den yaña hem ‘azim kıldı

370 Görür ol aḡ bulut daḡı yerinde
Kumaş turduḡı yerin üzerinde

371 Hemīn ‘azm eyleyüp segirtti vardı
Bu ẖavme ol naẖar eyledi gördi

372 Ki anda gördi mi serverin yüzünü
Olup ḥayrān unutdı kendüzini

20a 373 Gördi kim beru urur alnındaki nūr
Mişāl olunmaz aña cennetdeki hūr

374 Yañağı ğonca gülden daħi terdir
Yüzi güneş anıñ alnı kamerdir

375 Dişi dürri ruħı yaķūt u aħmer
Sözi sükker lebidir āb-ı Kevşer

376 Siyāh ebrūları dönmiş hilāle
Diler kim beñzer ne ħaddine lāle

377 Gören ‘aynın olur vālā vü ħayrān
Olur ‘aşķla anıñ baĝrı püryān

378 Şanasın servidir ol ħadd-i balā
Muşavver ħüb yaratmış ħaķ Te‘ālā

379 Nereye uğrasa idi o server
Koķardı haftaya dek misk-i ‘anber

380 Hemīn dem gördi Buħra ‘aķlı gitdi
Yine ‘aķlını dirüp ğayret itdi.

381 Birazdan ‘aķlını başına derdi
Elin öpüp yüzün yüzine sürdi

382 Didi ey benim arzū¹⁸ eyledigim
Gice gündüz yolunı gözledüğim

383 Otuz yıldan beri ħasret¹⁹ yaşıını

¹⁸ Kelime yanlışlıkla ‘zı’ harfi yerine ‘dat’ harfi ile yazılmıştır.

¹⁹ Kelime yanlışlıkla ‘hı’ harfi yerine ‘ha’ harfi ile yazılmıştır.

- Dökerdi gözlerim ey mihribānım
- 20b 384 Seniñ ‘aşkıñla geçmişdir bu ‘ömrüm
Seniñ şevķiñle dur ider zamānım
- 385 Muḥammed’ullāh müyesser oldı āḥır
Biçāre bülübe²⁰ sen gülüstānım
- 386 Giceler şubḥa deñlü ḥasretiñle
Eridir taşları ah-ı fiğānım
- 387 Tażarru‘ lar kılup dergāh-ı ḥaḳdan
Seniñ didārıñ idi arzūmānım
- 388 Eger yazarlar ise āḥ u zārım
Kalem şerḥ idemezdi destānım
- 389 Kitāblarda okuyup bilmişdim
Seniñ evşāfiñ ey faḥr-ı cihānım
- 390 Bu şi‘iri okudı çün didi ey yār
Senin-çündür bu ḥizmetler ne-ki var
- 391 Muḥammed’iñ elin eline aldı
Hemān-dem toğrı savma‘ aya geldi
- 392 Kāmunuñ üzerine kıldı taḳdīm
Ebū Cehil diledi-kim men‘ ideyim
- 393 Didi Buḥra aña kim ne söziñ var
Ki söylemege ey la‘ in murdār

---

²⁰ Kelime bülbul kelimesi anlamında kullanılmıştır.

394 Һitāb idüb ve didi diñleñ bu sözi
Ki da‘ vet (*bozuk metin*)

21a 395 Muḥammed içün olmışdur ziyāfet
Ben itmezdim size zerrece rağbet

396 Daḥı ben böyle iderim şehādet
Muḥammed’dir aşıl ehl-i sa‘ādet

397 Biliñ aḥir zamān peygamberidir
Daḥı cümle nebīler serveridir

398 Bunuñ yūzi şuyuna kā’inātı
Ḥudā ḥalk eylemişdir mümkünātı

399 Eger bu olmasaydı olmaz idi
Cihāna cinn ü ādem gelmez idi

400 Bu söziyle didi ve daḥı tırdı
Varup bu ḥalka tiz ni‘met getürdi

401 Yenildi ve içildi dürlü ni‘met
Du‘ā kılındı ve tağıldı şöḥbet

402 Tırtı gelüp icāzet dilediler
Hemīşe himmetiñ olsun didiler

403 Tırup Muḥammed’i gönderdi vardı
Yine tekrār yüzün yerlere sürdi

404 Budur senden dileğim yā Muḥammed
Kaçan-kim saña irişür nübüvvet

405 Beni de ümmetiñden eyleyesin
Yarın şefâ' tiñle toylayasın

21b 406 Şükürler eyleyüp didi-kim ey mäh
Murāda irişmişem elhamd-ullāh

407 Ger bu 'ālem halk şubh u şām
Medh olunsa haşre dek olmaz tamām

408 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr resul-ı Muştafā

409 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā muḳtefi
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā muḳḳafi

410 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā rasūl er-raḥim
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā rasūl er-raḥat

411 Çü yola kārībān oldu revāne
Yine at çekdiler faḥr-ı cihāne

412 Bular günlerde bir gün irdi Şām'a
Haber irişdi cümle haşş u 'ām

413 Çıkuban ehl-i Şām karşıladılar
Size Allāh mu' in olsun didiler

414 Varup ḥanlara ḳondılar tamāmı
Oḫalar tutdılar hep haşş u 'ām

415 Şu deñlü fāi'deler idi bunlar
Kimesne görmemişdi şöyle kim var

22a 416 Didiler kim gelürüz bunda bir çok
Ki böyle fâi 'de itdigimiz yok

417 Ebū Bekir didi Meysere'ye ey cān
Muḥammed ḥizmetindendir bu iḥsān

418 Didi Meysere gerçek söylediniz
Muḥakkaḳdır anı kim siz didiniz

419 Ki ben beni bilelden beri ey šāh
Ticārete gelürüm bunda her gāh

420 Ki böyle fâi 'de görmüş degilem
Bu işiñ sırrına ırmış degilem

421 Ḥadīce'niñ ḥisābsız oldu mālı
Sevinüb Meysere buldı kemālı

422 Cuhūdlarıñ meger bayrāmı geldi
Şehirden ḳamuları taşra oldu

423 Bularız ulu şahrāya ṭonandı
Tenefler ḳurulup ḳandiller uyandı

424 Didiler gelünüz biz de varalım
Nicesi bayrām eylerler görelim

425 Ebū Bekr ile Meysere Ebū Sufyān
Ki Mekke uluları cümle a' yān

426 Muḥammed'i bile aldılar ey yār
Varalar seyr içün ol gice bunlar

22b 427 Görürler ki kamu yeyüp içerler
Ki bütler üstüne şabāhı saçarlar

428 Olar odlar yakup secde iderler
Ki bunlar yine Mecūsīdirler

429 Kamosı yiyüp içüp şad u handān
Kimi mest kimi ser-ḥōṣ kimi ḥayrān

430 Muḥammed Muṣṭafā çün bunı gördi
Ki bir kez bunlara karşı okurdi

431 Kamunuñ ol sā'at su yundı odı
Niciñiñ qorḥusından şındı odı

432 Nice kim cehd idüp yaḳamadılar
Bize buna muṣībetdir didiler

433 Ol itleriñ var idi bir ulusı
Kamuniñ iḥtiyārı sevgülisi

434 Didiler bize bildir bu ne ḥāldir
Bu işde cümlemiz hem bī-mecāldir

435 Didi kim Mekke kavmini buluñuz
Muḥammed bunlarıñladır bilüñüz

436 Gelecekdir zirā aḥir zamānda
Gele hem kārībān kavmiyle bunda

437 Muḥammed'iñ gelecegi zamānı
İrişmişdir budur anıñ nişānı

23a 438 Nazarı irdi bütlere yakın
Sövündi odı kandiller bakın

439 Bilünüz ki cihāna ol geliser
Kamu dīnleri hep bātıl kılsar

440 Nişānıñ diyüverdi bir bir anıñ
Didi ol bundadır taḥḳīk inanın

441 Anıñ ḥükmi tuta cümle cihānı
Müsaḥḥir eyle günü mekānı

442 Ki ‘asker cem’ idüp kılıç çeke ol
Nice başlar kesüp kanlar döke ol

443 Bu sözleri işitdi çün ol itler
Aradı Mekke kavmiñ ol pelidler

444 Be-ğāyet Meysere’ye korḳu düşdi
Ebū Bekr’e daḡı pek ḥavf irişdi

445 Alup Meysere ol faḥr-i cihānı
Ki cübbe altına şaḳladı anı

446 Be-ğāyet cehd idüp bulamadılar
Ki ḳanda idügin bilemediler

447 O gice kārībān oldu revāne
Güneş doğıncaya dek bu cihāna

448Bu ger ḳaṭ’ eylediler bir ḳonak yer
Selāmet ḳurtılup anda yigid pīr

23b 449Yürüdiler kamosı kona göçe
Cemî' i şād u ḥandān yiye içe

450Yakın kalmışdı Mekke üç konak yer
Neler kıılır görüñ ol ḥayy u kādir

451Kamu Mekke uluları derildi
Ki cümle Meysere kâtına geldi

452 Kaçan-kim ol yere gelseler ey yār
Şalarlar buradan müzdeci bütler

453 Ki Meysere kalem aldı eline
Getürdi Allāh adını diline

454Ḥadīce ḥātuna tīz yazdı nāme
Ne gün varub irdüğünü Şām'a

455Daḥı Buḥra ḥikāyātın tamāmı
Nice konukladığın ḥaşş u 'āmı

456Bu seferde daḥı hem kāribānıñ
Nicesi fā'ide itdügün anıñ

457 Daḥı hem ol cuhūdlar bir āminde
Didi hem nicesi ölmüşdür anda

458 Nice olmuşdı yazdı bir bir
Ne kim olmuşdı anı kıldı taḫrīr

459Didi kim ey ulular diñleñüz söz
Ki müz daḥı kimi gönderelim biz

- 24a 460 Didi kim emir fermān seniñdir
Aşıl mālî metā^c kārībān seniñdir
- 461 Didi kim ben revā gördüm Muḥammed
Varup müzdeleye ve giye ḥil^c at
- 462 Kāmusından Muḥammed'e revādır
Ki ola adı Ḥalīl-i Muṣṭafā'dır
- 463 Ebū Cehil Ebū Leheb işitdi
İkisi de ṭa^c ınlî²¹ sözler itdi
- 464 Didiler bu sözüñ hiç aşlı yokdur
Cilasınlar bu ^c asker içre çokdur
- 465 Didigüñüz kişi yolu ne bilür
Yarım mil gitmeden yolu yañılur
- 466 Ol aşıl kişi hiç anı ider mi
Gice ile ṭurup yola gider mi
- 467 İşitdi Meysere didigim ve Allāh
Ümidim budur şaklaya Allāh
- 468 Ḥudā şaşırmaya yoldan anı
Şelāmet ilete ol faḥr-i cihānı
- 469 Görüp verdi nāmeyi eline
Ḥudā irsāl ide Mekke yoluna
- 470 İdüp cehdi oluñ yola revāne

---

²¹ Kelimeye yanlışlıkla esre işareti konulmuştur.

- Ki didi şubha degin yüri vara
- 24b 471 Hemân uyḡuyı terk idüp gidesen
Şu nāmeyi Ḥadīce'ye iletesen
- 472 Bilüp sağlīgımız oluban şād
Ola hem qalbi anın ğamdan azād
- 473 Girü mektüb alup bize gelesin
Ki yolda bize qarşu getüresin
- 474 Tiz hecîn egerleyüp bindirdiler
Muştafâ'yı müjdeci gönderdiler
- 475 Ger bu 'âlem ḡalk şubḡ u şām
Medḡ olunsa ḡaşre dek olmaz tamām
- 476 Ger dilerseñ bula cāniñ şafā
Vir şalavat berr rasûl-ı Muştafā
- 477 Eş-şalâtü ve's-selāmu 'aleyke yā kāmilü
Eş-şalâtü ve's-selāmu 'aleyke yā iklilü
- 478 Eş-şalâtü ve's-selāmu 'aleyke yā müdişşerü
Eş-şalâtü ve's-selāmu 'aleyke yā müzemmilü
- 479 Seyyid-i 'âlem Muhammed'e ol gice
'Azm-i Mekke kıldı gitdi ol gice
- 480 Gider iken gözine uyḡu gelür
Ya'ni kim şeytân aña fırsat bulur
- 481 Deveniñ yularına yapışup ol
Yoldan ırak yire ol fuzûl

25a 482 Hāk te‘ālā emir ider Cebrā’ile
Deveni didi götür toğrı yola

483 Ol sâ‘atde indi Cebrā’il emîn
Deveyi yoluna getürdi hemîn

484 Çün uyur idi dahı uyanmadı
Kendüsini yoldan azdım şanmadı

485 Sen uyurken toğrı yola getüren
Nice dürlü müşkil işiñ bitüren

486 Sen yetīm iken saña ihsân iden
İki cihāna seni sultān iden

487 Ümmetiñi hep saña bağışladım
Ya Muhammed gör ne ihsân işledim

488 Ümmetiñden şöyle kim bir kimseniñ
‘Ömri yetmiş yıl dālāletde anıñ

489 Geçse hergiz hayr ‘amel işlemese
Aḫiret çün fikr idüp gam yemese

490 ‘Ākıbet suçlarına ikrār idüp
Cān u dilden tevbe istiğfār idüp

491 Dise kim yā rabbi sığındım saña
Derdimendim ya‘ni dermān it baña

492 Şucını bağışlayup rahmet kılam
Āḫiretde meskeniñ cennet kılam

25b 493 Biz gelelim yine söz evveline
Gitdi deve yine toğrı yola

494 Hax Te^c ālā emriyle pes ey cān
Ol sā' atde Mekke'ye irdi hemān

495 Hadice'nin diñle imdi hālını
Kimseye bildirmedi ahvālını

496 Şöyle kim müştāk ser-gerdān idi
Ağlamağdan gözleri giryān idi

497 Gözlerinden dā'ima dökerdi yaşı
Ağlaşırdı aña kul karavaşı

498 Dir idi kim müz dağı geldigini
Müzdeleyüp baña bildirse anı

499 Ben anı mālımdan azād ideyim
Dağı çok nesne virüp şād ideyim

500 Subh u şām bekler idi cārīyeler
Gice nevbetle uyurlardı bunlar

501 Çün irişdi anda ol dem Muşafā
Ol yüzi gül alnı ey bedr-i şafā

502 İki cārīye uyanıkdı hemān
Hadice'ye müzdeledi şāduman

503 Çün Hadice işidüben şād olur
Açıluben gül yüzi handān olur

26a 504 Emir ider hâdimlerine tiz varıñ
Müzdeciyi hâş oṭaya ḳondurun

505 Ḳoşuşup hâdim ve bevvâb vardılar
Ta‘ zîmle oṭaya indirdiler

506 Gördiler ki gelen Muḥammed emîn
Ḥadîce’ye anı didiler hemîn

507 Çün Muḥammed geldügin işitdi ol
Şād oluben kendüzinden gitdi ol

508 Çün Ḥadîce gördi geldi Muştafā
Şād u ḥandān oldı ğāyet pür- şafā

509 Ḥâdim oldı nameyi iletdi aña
Okudı şükr idüp ḳaldı ḥalka

510 Nameyi çün-kim okudı bildi ol
Ḥālîḳ’a yüz bin şükürler ḳıldı ol

511 Nice ta‘ zîm itdügin Buḥrā aña
Hem şahâdet itdügin öñden soña

512 Didi varıñ eydüñüz Muḥammed’e
Ol ḥabîb ol ṭabîbim Aḥmed’e

513 Kāribāndan ḳaṅı gün ayrıldı ol
Anı bildirsın ol pür- uşûl

514 Ol sâ‘ at hâdim varup şorduran
Kāribān ḳaṅı gün gitdiñ ey cān

26b 515 Dir Muḥammed kim bu gice gelmişem
Üç sā‘at geçtiği dem ‘azm itmişem

516 Didi ḥādīm bu gice çıkmış ey yār
Üç sā‘at geçtiği dem olmuş suvār

517 Didi kim kalmadı şekkim ya ilāh
Budur ol iki cihānda pādişāh

518 Budur Tivrāt’da ve İncil’de ol
Ḥātem-ün-nebī Muḥammed-ün-rasūl

519 Caşnigirlere buyurdu ol nigār
Tiz ta‘ām hazır idüñ didi ey yār

520 Pes ta‘ām çekildi anda yidiler
Şoñunda elḥamdüli’llāh didiler

521 Bir ağır bahālī kaftān²² virdiler
Muştafa’nın egnine geydirdiler

522 Didi gider misiñ ol cānāne yā
Kāribāna ya sa‘ādet-ḥāneye

523 Didi kim ben kāribāna giderim
Nāme yazsınlar varup ‘arz iderim

524 Nāme yazdı Ḥadice ol zamān
Virdiler Muḥammed’e oldı revān

525 Kāribāndan baña çün ‘azm eyledi
Derdi ile bir kere yā Allāh didi

²² Kelime yanlışlıkla ‘kef’ harfi yerine ‘kaf’ harfi ile yazılmıştır.

27a 526 Hāk Te‘ālā emriyle bil ey yār
Şubḥ u şādık olmadan merdigār

527 Ol konağda kārībāna irdi ol
Dostları şād oldu düşmānı melūl

528 Uyanup kalkmış idi hep tācirān
Yüklerini yüklediler şādumān

529 Gördiler kim ol Muḥammed Muştafā
Karşudan geliyorur ol pūr- şafā

530 Ebū Cehil Ebū Leheb şād olup
Ta‘n iderler kaḥḥaha ile gülüp

531 Dimedik mi biz saña yā Meysere
Yā nice ādem gönderirsiñiz göre

532 Yoldan azmış bu gice yol bulamamış
Nereye varacağını bilmemiş

533 Geliyorur bir ḥaber soruñ aña
Bu muşibetler sehil işdir saña

534 Meysere bu sözleri işiddi çün
Düşmez ta‘nından oldu bağı ḥūn

535 Pes Ebū Bekr dağı oldu melūl
Ol sâ‘at içinde irdi pūr- uşūl

536 İre gelüp bunlara virdi selām
Pes selāmın aldı andan Uş‘ām

27b 537 Gördiler egnine giymiş hil' atı
Devleti pâyende vü hem tal' atı

538 Sundı Meysere'ye ol nāmeyi şāh
Ġulgule düşdi bu halk içre nā-gāh

539 Meysere nāmeyi okudı bildiler
Cümle halk bu işe hayrān kaldılar

540 Gördiler kim bu cevāb Ḥadīce'niñ
Bildiler kim mühür anıñdır haṭ anıñ

541 Ebū Bekir Meysere şād oldılar
Budur Allah'uñ ḥabībi bildiler

542 Ebū Cehil Ebū Leheb oldılar
Ḥor oluban nās kıtında kaldılar

543 Didiler bu cāzılıqdır bil 'ayān
Pes üç günlük yolu bir günde revān

544 Varuban hem girü gelmek ola mı
Bunı 'ālemde kimsene kıla mı

545 Ger bu 'ālem halk şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

546 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasūl-ı Muştafā

547 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā 'Abdullāh
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā ḥabīb Allāh

28a 548 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā şafî Allāh
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā tacî Allāh

549 Kārībān halkı çün oldılar revān
Gelüben günlerde bir gün şādumān

550 Mekke'niñ şehrine irdiler tamām
Karşu geldiler bulara haşş u 'ām

551 Her kişi meskenine irişdiler
Kamu karındaşla görüşdiler

552 Meysere dağı irişdi şādumān
Hadice'niñ bārıgāhına hemān

553 Didi Hadice Muhammed inmesün
Atıla varsun eve yürümesün

554 Pes sayisler öñe düşüp gitdiler
Ebū Tālib'i evine iletdiler

555 Çün Ebū Tālib'i 'Ātike gördiler
Hamd idüp hem halka şükür itdiler

556 Gelüben ikisi de görüşdiler
Birbiriyle hāllerin şoruşdılar

557 Bu arada geçdi eyyām bir zamān
Eyle umarlar Hadice'den 'ayān

558 Ya' nī kim aqca vü altun göndere
Pes Muhammed'e ulüfesin vire

28b 559 Geçdi bir ay kim eşer belürmedi
‘Ulūfesin Aḥmed’iñ göndermedi

560 Dir ‘Ātike ey birāder varayın
Ol kerīmeye anı aḥdurayın

561 Dir Ebū Tālib aña sākin ol
Kimseniñ ḥaqqın yemez ol öyle bil

562 Bī-kıyāş māl şimdi-kim gelmişdürür
Belki anı deftere almışdurur

563 Şimdi anlar kılur ol mālı ḥesāb
Varma zinhār vormeye anlara ‘itāb

564 Geçdi bir ay yine fāriğ oldılar
Yine ikisi bir araya geldiler

565 Dir ‘Ātike zāhir unutmuşdur ol
Zīrā gāyet şegli çok eşgāli bol

566 Pes icāzet vir baña kim varayım
Ne sebep olmuşdurur bir göreyim

567 Dir Ebū Tālib ki n’ola varasın
Olmaya zinhār takāzā viresin

568 Söyledüğün sözi söyler
Ḥātırā toḵuna sözüñ kim bile

569 Hem daḥı bizden selām irgüresin
Ḥāki pāyine anıñ yüz süresin

29a 570 Her ne kim ihsân iderse alâsın
Az çok dimeyüp alup gelesin

571 Bu yaña gildiñ Hâdîce hâline
Diñle imdi fikr nedir kâline

572 Şubh u dem fikri hayâli yarayla
Göñlün eyler idi ol server-ile

573 Gice gündüz uyhu gelmez gözine
Gözyaşı inci düzerdi yüziye

574 Çeşm-i mesti lâ-cerem giryân idi
Şöyle-kim müştâk sergerdân idi

575 Dir idi kim yâ ilâhe'l-âlemîn
Maḥremim ola Muḥammed Emîn

576 Ben za'îfeyi aña itgil naşib
Kıl beni cāriye aña yâ mucib

577 Yanar idi bülbül-i şeydâ gibi
Gözleri yaş aḳar deryâ gibi

578 Gerçi aḡlar şubh u şâm nālân ider
İllâ kimseye dimez nihân ider

579 Halka ızhâr eylemez aḥvâlini
Kendi bilür yine kendi hâlini

580 Dir eger ben aḳca altun gönderem
Ya'ni kim Muḥammed'in ḡaḳḳın virem

29b 581 Verdigim aḳcayla gelin alalar
Anı kendülere mahrem ḳılalar

582 Ben anıñ didārıñdan mahrūm olam
Tā ebed budur bu derde yanup yaḳılam

583 Hāḳ baña ol günleri göstermesün
Ayrulığı kimselere virmesün

584 Bu işe ben şabr ideyim ne ola
Kim bile kim ‘Ātike bunda gele

585 Söz acuban anı sırdaş ideyim
Gizli fikrini aña fāş ideyim

586 Hāḳ ‘ināyet eyleye tevfiḳ ola
Ol rasūlden derdime dermān ola

587 Gözlerdi dā’imā yolları ol
Ḳaḡı gün gele ‘aceb dirdi ol

588 ‘Ātike daḡı ‘ayān oldı hemān
Pes sa‘ādet-ḡāneye irdi revān

589 Didi bevvāblar Ḥadīce anaya
Devletiñ devāmda olsun şāniye

590 ‘Ātike geldi sa‘ādet-ḡāneye
Destūr ister buluşa Ḥadīce’ye

591 Pes Ḥadīce karşı geldi gülerek
‘İzzet ta‘zīm ve ikrām ḳılarak

30a 592 Aldı elini eline ol zamān

Getürüp şadre geçirdi hemān

593 Orṭaya yayıldı çün şofra şumāt

Yenilüp içildi çün kendi nebāt

594 Dir ‘Ātike söz açup ba‘de’t-ṭa‘ām

Ebū Ṭālib ḥakipāyine selām

595 Ne virirse dürrī yetīme daḥı

Anı ḥarc idüp yetürelim āḥı

596 Anıñla anı evlendirevüz

Bir kişizādeyi gelin alavüz

597 Çün işiddi bu sözi ol māḥ şāḥ

Sacı leylīdir hemān yüzi güneş

598 Kızaruban oldu beñzi lāle reng

Gül eger görse olur ḥayrān-ı reng

599 Dir ‘Ātike’ye eyā cān-ı cihān

Yoluna olsun fedā cāmıyla ten

600 Didi-kim ben sābıkā²³ düş görmişem

Hem düşimi ehline yordurmuşem

601 Gökdeki bedr olmuş ey revān

Şağ yanımdan dizime kondı hemān

602 Nüre ğarḫ oldu cihān ol dem hemīn

²³ Kelimede ‘elif’ harfı fazla yazılmıştır.

Cennet oldu güya kim rûy-ı zemîn

30b 603 Ta‘bîr itdi bir kişi bu düşümi
Hayre yordı giderüp teşvîşimi

604 Dir gele peygamberi aḥîr zamân
Kim şerî‘atle tola işbu cihân

605 Ola ismi hem Muḥammed Muştafâ
Ḥâtîm ola nebiyâdır ol pür-şafâ

606 Cümle peygamberden ulu ola ol
Ḥaḳḳa ansız kimse bulamaya yol

607 Ehl-i İslâm içre ol Maḥmûd ola
Bir adı daḥı ḥabîb’ullâh ola

608 Vakti gelmişdir kim ol ide zuhûr
Anıñ-çündür kamu cennet hûr

609 Ḥaḳ idiserdir seni aña naşîb
Seniñ-ile hem-dem ola ol ḥabîb

610 Dir Ḥadîce’ye ‘Âtike nem ki var
Ben size câriye olam baḥtiyâr

611 Siz de beni kılur isenüz ḳablûl²⁴
Cânıma minnet kıluram öyle bil

612 Ol ḥabîbu’llâh Muḥammed Muştafâ
İncîl Tevrât’da medḥ itmiş Ḥudâ

²⁴ Kelime kabul kelimesi anlamında kullanılmıştır.

613 Gelecek hem aña Cibrîl Emîn
 Kıla da‘ vet ümmetini ol emîn

31a 614 Dilerim Allāh vire anı baña
 Güldüre beni dağı öñden soña

615 Nice begler istemişdi hoş beni
 Siz bilürsüz istemedim anları

617 Bu düşü görelî ben umar idim
 Benim ola fahr-ı ‘âlem dir idim

618 Bilürem bu mâlî mülki fânîdir
 İsterim ol dârî huld bâķîdir

619 Anıñ-çündür benim istedüğim
 Gice gündüz ah idüp ve ağladığım

620 Didi kim ‘Ātike’ye tiz²⁵ varasın
 Ebū Tālib’e haberi eyleyesin

621 Ger bu ‘âlem halk şubh u şām
 Medh olunsa haşre dek olmaz tamām

622 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
 Vir şalavat berr rasûl-ı Muştafā

623 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā kelimu’llāh
 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā hāteme’n-nebīyā

624 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā hāteme’r-rasûl
 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā muhyī

²⁵ Kelimede ‘ye’ arfi eksik yazılmıştır.

625 ‘ Ātike çün diñledi bu sözleri
Yaşla tıoldı mübārek gözleri

31b 626 Didi ey şāh cihān hoş didiñüz
Gerçi bu sözleri şerh eylediñüz

627 İllā göñlüm her giz inanmaz aña
Yoḥsa latīfe mi idersin baña

628 Ağladığım budur ey şāhım benim
Ey şubḥ-ı leylā yüzi māhım benim

629 Şıdk-ıla mı söylersiñ bu sözi
Ki anındır söziñize sen bizi

630 Dir Ḥadīce ‘ Ātike’ye bil ey cān
Tañrı ḥaḳḳı-çün bu sözüme inan

631 Bu sözi cān-ı göñüldeñ söylerim
Şanma kim lāḡ u latīfe eylerim

632 Didi-kim şimden girü varıñ hemān
Mekke ulularını cümle ‘ ayān

633 Cem‘ idüben babama gönderesiz
Hem daḡı buñlara öḡüt viresiz

634 Meskenetle söyleyeler sözlerin
Kim tekebbür kılmadılar özlerin

635 Kim eger ol rāzıyım dimez ise
Tınmayup şabr ideler her neyse

636 Diyeler incinmeye gel ey ihtiyār
Kim Muḥammed Muṣṭafā'dır baḥtiyār

32a 637 Cümle ecdād-ı şerifler aşıldır
Daḥı İbrahīm Ḥalīl'in neslidir

638 Gerçi bu sözler daḥı itmezse eşer
Tınmayup sözi kıllalar muḥtaşar

639 İnşā'allāh anı rażi kılluram
Ben aña neyleyeceğim bilürem

640 Bunı işitdi 'Ātike çün hemān
Destūr olup yolına oldu revān

641 Ol dem irdi Ebū Ṭālib katına
Naķil ide bu sözleri ol dem aña

642 Dir Ḥadīce sizlere ider selām
Şerḥ ider her ne kim söyledi kelām

643 Ebu Ṭālib işidicek şād olur
Ḥamd ider Allāh'a şükürler kıllur

644 Pes hemān-dem oradan olur revān
Ki Ebū Bekr'e irüşür şādumān

645 Cümle bu sözi aña tekrīr ider
Ol daḥı şükr eyleyüp tedbīr ider

646 Tīz tut imdi Mekke ulularını
Minnetle cem' idüp her birini

647 Ben daḥı anlarla bile varayım
 Hāḳipāyine²⁶ yüzümi süreyim

32b 648 Çaḡıruban kişiler cem' itdiler
 Hādīce'niñ babasına gitdiler

649 Ebū Bekr ile Ebū Süfyān bile
 Geldiler kim sa'y ide anlar ile

650 Ne ise ta'zīm ikrām kıldılar
 Pes selām virüp du'ālar kıldılar

651 Aldı bunlarıñ selāmıñ ol hümān
 Şadre geçürdi buları bi't-tamām

652 Çaşnigirlere işāret eyledi
 Tiz ta'ām geldi buları toyladı

653 Söz açıldı söyleyüp ba'd-et-ta'ām
 Perde ref' oldu añladı bu kelām

654 Didiler ey şāh-ı cihān diñleñüz
 Cümlemiziñ sözi nedir añlañuz

655 Dilerüz sizden-ki maḥdūm zādeyi
 Viresiz Muḥammed'e Hādīce'yi

656 Anıñ ismidir Muḥammed Emīn
 Anıñ-ile faḥr ider rüy-ı zemīn

657 Hem emīn vü mustaḳīm hem uşludır
 Daḥı İbrāhīm Ḥalīl'iñ neslidir

---

²⁶ Metinde birleşik yazılmıştır.

658 Çün bu sözleri işitdi babası
Rāzî olmayup dimedi yenesi

33a 659 Didi kim ey bî-ḥayālar bu sözi
Nice dirsiz delü gördüm ben sizi

660 Ki Muḥammed-ül-Emîn kim var ola
Kim benim kızım aña maḥrem ola

661 Bir daḥı ger söyleyesiz bu sözi
Nefi iderim yerden bilün sizi

662 Kim bilürsiz nice şāhlar istedi
Mālı mülkim vireyim gelsün didi

663 Her biri ḥükm ıssı idi tācidār
Kimseyi eylemedi ol ihtiyār

664 Söylemeyüp sākin oldılar hemān
Kıldılar ol demde tebdīl-i mekān

665 Pes Ebū Ṭālib’e virdiler ḥaber
Her ne kim istedilerse ḥayr şer

666 Ebū Ṭālib ‘Ātike oldu melīl
Didiler kādir durur rabb-i celīl

667 Çün Ḥadīce işidüp bu sözleri
Oldı maḥzūn ağlayuban gözleri

668 ‘Ākile vü kāmīle görür ne ider
Mekke’niñ ulularıñ da‘ vet ider

669 Ebū Süfyan geldi kibârlar ile
Ebū Tâlib Ebū Bekr ile bile

33b 670 Cümlesi bir aradaydı cem‘ oldılar
Dürlü ta‘âm yiyüben şâd oldılar

671 Ebū Tâlib Hâdîce’ye gör nider
Mektûbla sözi i‘lâm ider

672 Babası gâyetde ser-hōş²⁷ idesiz
Tolu kâse içirüp nûş idesiz

673 Sözüni tutup aña içirübdiler
Ser-hōş idüp kendüzin geçirdiler

674 Ol dem anı aluban getürdiler
Hâdîce’niñ evine getürdiler

675 Hâdîce evinde yatdı pür-uşûl
Yatdı anda subhâ deñli qaldı ol

676 Ol gice Hâdiceyi gör kim nider
Babasınıñ etegine reng ider

677 Pes za‘ferânı civid ile bil ey yâr
Eteginin bir qarış yerin bu yâr

678 Ol zamânda bir kişi ser-hōş iken
Kızını ‘ahd eylese bî-hōş iken

679 Reng sürerlerdi anıñ etegine
Ta ki dönmeyeler ‘ahdinden gine.

---

²⁷ Kelimede fazladan ‘vav’ harfi yazılmıştır.

680 Çün şabah ola anı bile yakın
Görđi etegindeki rengi hemîn

34a 681 Dir Ĥadice'ye eyā cān-ı cihān
Nedir bu etegimdeki nişān

682 Dir Ĥadice babasına vay seni
Niçün virdiñiz Muĥammed'e beni

683 Bu gice anda olanlar ĥāşş u 'ām
Beni sizden dilemişler ey hümām

684 Eylemişler ulular size niyāz
Siz daĥı anlara gösterüp cevāz

685 Aluban ikrārıñı biñ cehd ile
Eyle buyurmışsıñız virdim nola

686 Yazmagı-çün 'ahdıñızı peymānıñız
Anuñ-çün renglidir dāmānıñız

687 İşidüp bu sözi ol dem kaçıdı
Ĥayli zamān güröldeyüp şakıdı

688 Didi 'ahd itmedim ve hem virmezem
Zirā seni aña lāyık görmezem

689 Yokdur anda māl mülki sīm ü zer
Delüdür anlar ki bizden kıız diler

690 Babasına dir ki sultānım benim
Yoluña olsun fedā cānım tenim

691 Ulular önünde ikrār idesiz
 Şoñra pişmān olup inkār idesiz

34b 692 Diyeler seniñ içün ikrārsız
 Kavline tırmaz yalancı ‘ārsız

693 Her giz inanmaya kimse sözine
 Nice kişi ta‘n ururlar yüzine

694 Halk içinde ola ‘ırzıñ pāy-māl
 Sizlere lāyık değıldir ışbu hāl

695 Eyle ol kim ben cihāna gelmedim
 Yāhūd öldüm şimdiden kalmadım

696 Tek sözüñüz siziñ olmasın yalan
 Yoluña olsun fedā cānım hemān

697 Ol Muḥammed kim ulular aşıldır
 Zīrā İbrāhīm Ḥalīl’iñ neslidir

698 Hāşimīdir hem benī sa‘ud ulusı
 ‘Aceb olmaz elde yoḳsa nesnesi

699 Sīm ü zer destinde yoḳısa nola
 Eylügile anılur ismi hele

700 Anda yoḳsa bizde vardır sīm ü zer
 Mālımız mülkimiz olunca yeter

701 Söyleyerek göñlini itdi hele
 Didi naşibiñdir ola kim bile

702 Ger bu ‘ālem ḥalk şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

35a 703 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasūl-ı Muştafā

704 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā mübih
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā müzekkir

705 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā nāşr
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā menfūr

706 Çün Ḥadice bu sözi işitdi hemān
Ġāyetle göñli oldı şādumān

707 Nāme yazdı ‘Ātike’ye sırr-ıla
Dir babayı rāzī eyledim hele

708 ‘Ātike nāmeyi okudı revān
Ebū Ṭālib katına irdi hemān

709 Kıldı Ebū Ṭālib sözi beyān
Babasınıñ rāzī olduğunu ey cān

710 Dir Ebū Ṭālib Muḥammed’e ey yār
Ebū Bekr ḥazretine yūri var

711 Söyle kim bizden selām eyle aña
Bir ağır bahālı bez virsün saña

712 Şoñra aña biz bahāsın virerüz
Ḥadice içün nişān göreyiz

713 Hem dağı kendüsi hâzır olalar
Da‘ vet olunduğı demde geleler

35b 714 Pes Muḥammed işidüp oldı revān
Geldi Ebū Bekr’e ol demde hemān

715 Ol dağı dükkānda oturmuş idi
Bu ḥuşuşa muntazır tırmış idi

716 Karşudan Muḥammed’i gördi gelür
Bî-nihāyet sevinüp şād olur

717 Şıçrayup andı dükkānından hemān
Didi kim ḥōş²⁸ geldiñiz ey ḥū civān

718 Didi kim ey yār ḥālîñiz nedir
Hem murādîñiz ve fālîñiz nedir

719 Didi kim ‘emmim size selām kıılır
Dileyüp sizden dağı ḥācet kıılır

720 Viresiñiz bize bir kıymetli bez
Ḥadīce’ye anı nişān idevüz

721 Didi kim luṭf eylegil otur hele
İdelim ol nesne elden gele

722 Pes Muḥammed şadre geçüp oturur
Gör o şiddīk ki ne işler yetürür

723 On tabak altun bile dağı gümüş

---

²⁸ Kelimede fazladan ‘vav’ harfi yazılmıştır.

On tabak misk dağı hâzır eylemiş

724 Dağı mercân ağacı hem ey ağı

Yedi budağı var idi hem dağı

36a 725 Her budağınım üçer arşun idi

Böyle tuhfe şey görülmemiş idi

726 Hâzır itmiş dağı on ‘ālî kumaş

Dağı birkaç dâne hem kıymetli taş

727 Didi ki ey nūr-ı ‘aynım Muştafâ

Ey benim cân u cihânım pür- şafâ

728 Bunca eşvâb kim görürsiñiz anı

Hâzır itmişdim gele deyü seni

729 Cümlesi hep yoluña olsun fedâ

Ben varup bu hizmeti kılam edâ

730 Emriñizle ben kuluñuz varayım

İnşâ ‘allâh bu işi bitüreyim

731 Dir Muḥammed kim eyâ rûḥ-ı revân

Bunca eşvâbı virürsin sen hemân

732 İki yüz biñ akcelik vardır dağı

Soñra bunu kim ödiser dağı

733 Dir Ebū Bekr eyâ dostum benim

- Yoluña olsun fedā hānım²⁹ tanım
- 734 Şatmazım buñı saña bil ey yār
Cümlesini saña kıldım bergüzār
- 735 Hamdüli'llāhi çünki ol dem ber murād
On kulum olsun bugün benden azād
- 36b 736 Terk idüben bunca eşvābı mālı
On kul azād eyledi hem ol valī
- 737 Āferinler olsun anıñ şıdķına
Ton geyürdi daķı hem on miskīne
- 738 Pes Muḥammed görüben kıldı 'aceb
Şad hezārān āferin olsun saña
- 739 Getürüp eşvābı ḥādımder hemān
Kendi önünce yürüdi şādumān
- 740 Ḥadīce'niñ kapusına irdiler
Müjde idüp aña ta'zīm kıldılar
- 741 Koşuşuban babasına irdiler
Kapucılar daķı anı gördiler
- 742 Bunlara virdi Ebū Bekr selām
Aldılar cümle selāmın bile tamām
- 743 Ebū Bekr'i oṭaya kondurdılar

---

²⁹ Kelime yanlışlıkla 'hı' harfi yerine 'ha' harfi ile yazılmıştır.

Gelen eşvâbı içerü gönderdiler

744 Çün Hadîce gördi buncadur o māl
Didi bu Muḥammed'in olmak muḥāl

745 Şek değıldir bilürem anı 'ayān
Dir Ebū Bekr'in durur bu armağan

746 Sevinüben kendi mālını virür
Faḥr-ı 'alem uğruna fedā kıılır

37a 747 Aldı eşvâbı bular kıldı kabūl
Dostlar şād oldı düşmanlar melūl

748 Mekke ulularını da'vet kıılır
Cümlesi ol araya ḥāzır olur

749 Ol dem içre kıldılar 'aḳd-i nikāh
Bir araya cem' olup şems-ile māh

750 Çünki bir kac günden itdiler düğün
Düşmanın bağına urdılar düğün

751 İkinin bir araya getürdiler
Ḥaḳḳı müstaḥḳḳına yetürdiler

752 Hadîce zeyn itmişdi bir sarāy
Kendi daḥı güyā kim bedr olmuş ay

753 Bir yere cem' oldı çün ay güneş
Şaḳdı yıldız gibi ḳul ḳaravaş

754 Ebū Ṭālib'le 'Ātike şād olup

Sevinürler Hakk'a şükürler kılup

755 Derilürler bir araya şādumān
Geçdi bu vechile eyyām bir zamān

756 Çünkü hāsıdler bunu hoş gördiler
Her biri bir vechile ta' n itdiler

757 'Avretiñdir bunca mālıyla menāl
Bir gün ola incine cümle hāl

37b 758 Olacağı budurur ey bahtiyār
Diye kıandan geldünise anda var

759 Bunda seniñ mālı emlākıñ mı var
Ya baña söz diyecek hālīñ mi var

760 Çünkü düşmandan işidir bu sözi
Gāh-i gāh mahzūn olur bu özi

761 Çün Hadice işidüp agāh olur
Mekke ulularını da' vet kıılır

762 Ta ki bir şahrāya bunlar cem' ola
Ehl-i Mekke ulu kiçi hep gele

763 Kıldılar öyle münādiler nidā
Pes ta' ām hazır idüp ol arada

764 Kamu Mekke halkı anda geldiler
Er ü 'avret cümlesi cem' oldılar

765 Cümle bunlar yeyüp içdiler ta' ām

- Küllîsi tûmletdi bunda hâşş u ‘âm
- 766 Bunlara ğāyet konukluk eyledi
Pes ta‘āmdan soñra tursunlar didi
- 767 Gör ne kıılır Hādīce ba‘de-t-ta‘ām
Bir harīr döşek getürdi ol hümām
- 768 O döşek büyüklüğünü bil ey yār
Dört yüz arşun idi bil ey yār
- 38a 769 Mekke şahrāsında añı yaydılar
Halkı ‘ālem bu ne hāldir didiler
- 770 Döşek üzre dökdiler şol denlü māl
Kimse anı şerh idebilmek muhāl
- 771 Er boyunca dört küp incü var idi
Dağı her dānesi cevher-dār idi
- 772 La‘l-i yāķūt her biri kıymetlü taş
Bi-hisāb bi-kıyās zerrīn kumaş
- 773 Döşek ü yaşdı ü yorğan bī-şümār
Cümlesi zerrīn idi bil kim ey yār
- 774 Mısıır’ı Şām’ı cevheri toplan hep
Dökdiler ol döşek üzre bī-hisāb
- 775 Şol-ķadar kim oldu incü sīm ü zer
Turdı iki yanına pes iki ar
- 776 Bakuban biribirin görmediler

Kimse bunuñ sırrına irmediler

777 Dağı beş yüz güle üç yüz halı yok

Koşup hizmet iderler aña lāyık

778 Dağı dört biñ deve dürlü hecınler

Yarar atlar dağı dürlü katırlar

779 Her birinin egeri vü kesmesi

Sım ü zerden olmışdı cümlesi

37b 780 Didi kim bu deñli mālı biz kimsede

Görüben işitdiñiz mi dünyada

781 Didiler kimse işidüp görmedi

Kimseniñ bu sırra ‘aqlı irmedi

782 Didi Mekke ulularına biliñ

Siz benim bu sözüme şahid oluñ

783 Didi bu gördiğiz hayli haşem

Qul halāyık mālı mülki muhteşem³⁰

784 Bu kadar deve katır māl tavar

Hep Muhammed’iñdurur her ne ki var

785 Bilüñüz bu işi böyle işledim

Qamusı Muhammed’e bağışladım

786 Nice diye siz Muhammed’e fakır

Ya‘ ni rızkı mālı yok ya dir münī

787 Destiñiz oldu aña rabb-ı celīl

³⁰ Kelime yanlışlıkla ‘hı’ harfi yerine ‘ha’ harfi ile yazılmıştır.

Dostları şād oldı düşmanı melîl

788 Ger bu ‘âlem hâlk şubh u şâm
Medh olunsa haşre dek olmaz tamâm

789 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasûl-ı Muştafā

790 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā benî’r-rahime
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā benî’t-tevbe

39a 791 Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā harîş
Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ma‘lûm

792 Bular hōş hāl-ile dirlik dirledi
Nice eyyām bu hāl üzre oldı

793 Hadîce’den hem iki oğlu oldı
Biri Kāsım biri Tāhir idi

794 Ruķiyye Ümmügülsüm Zeyneb ey yār
Ki kızları-idi Fātıma’yla bunlar

795 ‘Ali’niñ Fātıma oldı naşibi
Ruķiyye Ümmügülsüm ey habibi

796 Ki ‘Oşmān’a virildi ikisi anıñ
Birisi hem Ebū’l-‘āş’e o cānıñ

797 Rasūluñ yaşı irdi çün-kim kırka
Ki ma‘lûm ola ta kim iki fırka

798 Girdi gāh beyaz gāh-i aḥmer

Sözi sükker yüzi gül ley-i güneş

799 Mu‘ in idi añā rabb-i kerīmi

Gör neler sever-idi bi’z-zarūri

800 Kaçan bir yola uğrasa o server

Koşardı üç güne dek misk-i ‘anber

801 Be-ğāyet hūb idi hūsnī ve hūlkı

Müsaḥḥir kılmışdı cümle ḥalkı

39b 802 Anıñ gölgesi düşmez idi yere

Kamu cismi anıñ nūr idi zīrā

803 Şacı düşse oda hem yanmaz idi

Sinek cismine aşıla konmaz idi

804 İderdi dā’ima zikriyle tā‘ at

Gice ancak uyurdu iki sâ‘ at

805 Gahī ğam-ğīn olurdu gahī ḥandān

Gāh ğuşşalanurdu gahi şādān

806 Gahi ḥalvet idüp kıludı ‘uzlet

Bulurdu rūhī anıñ Ḥaḳḳa vuşlat

807 ‘İbādet zıkr tā‘ at dā’im işi

Gahī akardı tırmaz gözi yaşı

808 Çıkardı ol Hırā tağına dā’im

Yimezdi bir iki gün olurdu şā’im

809 Gāhī üç günde bir yer etmegi aş

- Mübārek bağına hem bağladı taş
- 810 Ki ister idi ol ʔağda murādı
Murādı ol idi Allāh ü hādī
- 811 Risālet gelmeden düşde bilürdi
Murādı ne ise ma‘ lūm olurdı
- 812 Şu resme Hakk’a ʔalib olmuş idi
Mübārek beñzi gülveş solmuş idi
- 40a 813 Görüp Hamza anıñ hālın kayurdı
Varup ‘Ātike’ye bu hālī şordı
- 814 ‘Ātike’ye didi kim ey ʔarındaş
Muhammed yimez olmuş etmek ü aş
- 815 Niçün döndi anıñ ʔaddi hilāle
Hemān gül beñzi solmuşdur revāne
- 816 Muhammed’den idiñ didi su’ālī
Size eydürür ne ise hālī
- 817 Didi kim yā Muhammed hālınız ne
Hilāl olmuşsıñız ahvālīñiz ne
- 818 Şu gül beñzin niçün şolmuş hemān
Niçün olmuş gözüñ yaşı revān
- 819 Eger kimse seni incitdi ise
Deyüvir baña ana n’itdi ise
- 820 Neler ʔılam aña sen bir göresin

Ḳulağınca idem her bir pāresin

821 Didi ‘emmisine ey yār-ı vefādār
Ki ben olmamışım hiç kimseden var

822 Baña kār eyledi ‘aşk-ı ilāhī
Kim oldur pādişāhlarıñ ilāhī

823 Anıñ ‘aşkı-yle döndüm ḥazāne
Anıñ-çün yaşım olmuşdur revāne

40b 824 Ki hergiz yokdur elde ihtiyārım
Dükendi ḳalmadı şabrım ḳarārım

825 İşıtdi bu sözi ol pehlüvān çün
Didi kim yarıñ olsun ferd içün

826 Görürler idi andan çok kerāmet
Bilürdi çün nübüvvetden ‘alāmet

827 İder Ḥaḳ müşkilin düşünde ilhām

828 Ḥirā ṭağında varırdı hem ekşer
Olurdu ṭağ anuñ ile münevver

829 İderdi ṭağ üzerinde ‘ibādet
Ki dā’im böyle itmişdi ‘ādet

830 Rasūlu’llāh meger günlerde bir gün
Ḥirā ṭağında oturmuşdı çün

831 Buyurdu ol sā‘at Allah ü hādī
Didi Cebrā’ile kim yā ‘ibādī

832 Yüri ırgür habībime risālet
Dağı Qur'ān ile kıl aña işaret

833 Dīne da' vet idüben haşş u 'āmı
'Ayān itsün helāli vü harāmı

834 Haqqıñ emriyle Cebrā'ıl indi
Ol sâ' at Hirā tağında kondı

41a 835 Rasûlu'llāh inerken gördi anı
Be-gāyet Haq idüben korkudan cānı

836 Didi İkrā' didi bilmem kıra'āt
Ben ümmiyim nedir bilmem 'ibādet

837 Kim İkrā' sūresini ta' līm itdi
Ne kim Haq emrini ma' lūm itdi

838 Didi var halkı dīne da' vet eyle
Ne kim Haq emri varsa anı söyle

839 Oqu Qurān emri nehyi bildir
Ki ta' līm eyle halka haqqı bildir

840 O kim emrin tutar cennet anıñdır
Şu kim münker işler miñnet anıñdır

841 Haqqıñ emriyle cennet cehennem
Olurlar her biri ehline hem dem

842 Seniñ yüzün suyına yā Muhammed
Bulısardır kamu ümmetiñ rahmet

843 Kopacaqdır āhir yevmü'l-kıyāmet

Seniñ ola kamu halka şefâ' at

844 Nebîler ve velîler halk-ı ' âlem

Şefâ' at uma senden cinn ü âdem

845 Ki ben biçâre vü kem peyki celîlem

Hakkıñ resuliyem Cebrâ'îlem

41b 846 Hemîn ol dem Cebrâ'îl gâ'ib oldu

Habîbu'llâh turup evine geldi

847 Hadîce görüp anı karşı vardı

Be-gâyet şâd rasûlu'llâhı gördi

848 Nübüvvet nûrı alnında belürmiş

Senâsın eydürür kim şu' le varmış

849 Hadîce didi aña yâ Muhammed

Ki beñzer saña verilmiş risâlet

850 Didi kim yâ Hadîce Hakk te' âlâ

Risâlet virdi baña Hakk te' âlâ

851 İşidüp nice kıldı şükri Yezdân

Ne diyem baña ta' lîm it firāvân

852 Şehâdet gelmesin ta' lîm itdi

Ne kim buyurdi ise anı tutdı

853 Meysere itmişdi aña ikrâr

Şehâdet idüben eyledi tekrâr

854 Ki muntazır olmuşdur bunca zamân

Bilüben nā 'il oldum şimdi el'ân

855 Dir idim yā ilāhī ben görem mi

Risāletine 'ömri irgürem mi

856 Didi kim görmişem elḥamduli'llāh

Bu güne irmişem elḥamduli'llāh

42a 857 Kāmu tācı vü taḥtı mülkü mālı

Yolına virmişem elḥamduli'llāh

858 Muḥammed Muştafā nūrı Ḥudā'nıñ

Dīnine girmişim elḥamduli'llāh

859 Cehennemden begāyet ḥavf iderdim

Ḥalāş oldum hele elḥamduli'llāh

860 Yarın varılacak cennet-i 'edna

Bugünden varmışım elḥamduli'llāh

861 Kāmu ümmetlerinüñ anasıyam

Ki faḥr-ı 'ālemi bulmuşam elḥamduli'llāh

862 Yarın maḥşerde hem evlādlarıma

Şefā' at iderim elḥamduli'llāh

863 Ḥudā'ya ḥamd olsun bī-nihāye

Ki kādre irmişem elḥamduli'llāh

864 Niçeler zehrin içerler bu dehrin

Nebātına irmişem elḥamduli'llāh

865 Ki ben ṭālībem çokdan beriden

Ki vāşıl olmışam elḥamduli'llāh

866 Ger bu 'ālem ḥalk şubḥ u şām
Medḥ olunsa ḥaşre dek olmaz tamām

867 Ger dilerseñ bula cānıñ şafā
Vir şalavat berr rasūl-ı Muştafā

42b 868 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā şehīr
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā şāhid

869 Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā şehīd
Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā meşhūd

870 Ki bir ruhbān varıdı adı Varaḫa
Ki nāmı ṭolmışdı Şām u şarḫa

871 Ḥadīce didi aña işbu ḥālī
Muḥammed'den işıtdügi makālī

872 Hırā ṭağında neye irdüğini
Ki Cebrā'ıl'i anda gördüğini

873İşidüp Varaḫa çünkü bildi anı
Didi buldum cihānda ruh-ı şānī

874 Didī elḥamduli'llāh ṭoğmış ol māh
Zirā Tivrāt içinde anı Allāh

875 Kāmu na' tın şıfātın söylemişdir
Aña Allāh ḥabībimdir dimişdir

876 Anıñ ümmeti ṭolısar cihāna

Aña münkir olanlar oda yana

877 Ki andan-soñra hayli añlandı Cibril
Belürmedigi vahy indirmedi bil

878 Ki birgün Cebrâ'îl Allāh selāmın
Getürdi Aḥmed'e ḥaqqın kelāmın

43a 879 Didi rabbiñ selām ider saña ey cān
Melālını gider ol şād u ḥandān

880 Aña Müddeşir Sūresini bil ol
Nüzül idüpdi ol da'vet meşgūl

881 Olasın şimden-girü server
Ki sensin kamu cinn ü inse rehber

882 Ebū Bekir meger kim ol zamānda
Ticāretde idi vahy indüğinde

883 Ticāret itmek-içün Şām'a irdi
Ki anda bir gice düşünde gördi

884 İner ay güneş konar dizine
Muṭī' olurlar ta kim dirse sözine

885 Libās geydirdi güneş ile aya
Uyanup 'āşık oldu melikāya

886 Tırup ta'bir içün ruhbāna vardı
Düşün şerḥ eyleyüp ta'bir şordı

887 Didi rūḥbān aña kıandan gelürsin

Mekānıñ ne yerde kanda olursun

888 Didi kim Mekke şehridir mekânım
Ebū Bekir idülür adı ve şānım

889 Didi iki cihānıñ serverinüñ
Dağı āhır zamān peygamberinüñ

43b 890 Olıdır anıñ adı Muḥammed
Ki şarḡ u ğarba deñli tola ümmet

891 Kopısar Mekke şehri içre ol mäh
Gelecek vaḡtı oldı inşā'allāh

892 Cemī' halk katında ol uludur
Haḡkın katında ğāyet sevgilidir

893 Anıñ-çün yaradıpdur Haḡ cihānı
Dağı ḡūrī kuşūrī ve cinānı

894 Yazup Tevrāt içinde anı Allāh
Ḳamu 'alemleriñ raḡmānı Allāh

895 Dimişdir kim Muḥammed ḡaş ḡulumdur
Ḥabībimdir be-ġāyet maḡbūlumdur

896 Dağı hem ehl-i İslām'a ola mäh
Vezīri olasın sen inşā'allāh

897 İki 'ālemde olasın aña yār
Hemīşe olasın yār-ı vefādār

898 Ebū Bekir istedi vü sevindi

Tesellisin buluban girü döndi

899 Dönüp Şāmdan gelüp hem Mekke'ye ol
Olurdu bu düşüñ fikrine meşgûl

900 Ger bu 'alem halk dirse şubh u şām
Medh olunsa haşre dek olmaz tamām

44a 901 Ger diler iseñ bula cānıñ sefā
Vir şalavat berr rasûlî Muştafā

902 Çünkü irişdi Muḥammed'e risālet bil ey ḥān
Da' vet itmek-ile meşgûl oldu sultān-ı cihān

903 Didi Ebū Bekr'e Muḥammed muştuluḡ olsun saña
Baña virmüşdür risālet luṭf idüp ol müste' ān

904 Pes Hırā tağında mā-vāḡa' ne ise şerḡ idüp
Baña gönderdi risālet Tañrı ḡaḡḡı-çün inan

905 Çün Ebū Bekr işüdüp didi aña ey seyyidim
Çünkü peygamber olasın ḡanı mu' cizāt şān

906 Didi düşüni Ebū Bekr'iñ nicesi gördigin
Hem mu' abbire anı nice ta' bir itdugin beyān

44b 907 Çün Ebū Bekr işidüp gördi andan mu' cize
Şıdḡ-la imān getürdi oldu mü 'min Müslimān

908 Anıñ ardınca ' Alī imāne geldi şöyle bil
Daḡı Zeyd'le Zübeyr ' Oşmān getürdiler imān

909 ' Abdurrahman Ṭalḡa hem Se' di bin Vaḡḡaş geldiler

Biri Feḥḥāz şıdḳ-ile imān getürdiler hemān

910 Her biri bir mu‘ cizāt görüp müslimān oldılar

Daḥı hem imāne geldi Ḥamze’ şāhib kırān

911 Ehl-i imān cümlesi otuz toḳuz olmuşdı

Gizli iderlerdi ‘ ibādet bir maḡārada hemān

912 Didı Ebū Cehil bu sıra vardı ‘ Ömer ḳatına

45a Ḥazreti peygamber içün gör ne söyler kaltabān

913 Dirmiş indirdi Ḳurān³¹ baña Cibrīl-i emīn

Baña uyuñ benim ol peygamber-i āḥır zamān

914 Siḥr-ile dönderdi niceleri dīninden ol

Ḥalkı şayd itmek içün düzmişdir fitne yalan

915 Şimdi anıñ dīnine giren kişi var erba‘in

Her birini şerḥ idüp didi fulān bin fulān

916 Ben saña yüz deve virem daḥı yüz oḳḳa kumaş

Öldürüp ol serveri bir laḥza aña virme amān

917 Bu sözi ‘ Ömer işitdi ḳaḳıyup turur hemān

Atına bindi silāhın aluban oldu revān

45b 918 Gördi ol maḡārada bunlar namaz kılar ḳamu

Sūre’i Ṭāhā oḳınur diñledi ol behlüvān

919 Didiler ki yā Muḥammed ḥazır olmuşdır ‘ Ömer

Budurur ḳaşdı anıñ kim kimse başlar dōke ḳan

³¹ Kelimede ‘ayın’ eksik yazılmıştır.

- 920 Kaldırıp alın du‘ā kıldı rasūl’ullāh hemīn
Didi yā rabbi ‘Ömer’le eyle dīni cāvidān
- 921 Ol sā‘at ditredi ‘Ömer’in eli ve ayağı
Ṭākatı ṭāk oldu beñzi güyā kim oldu ḥazān
- 922 Didi kim kalmadı şübhem sen rasūlisin ḥaqqıñ
Şıdķ-ile imān getürüp dīne girdi ol zamān
- 46a 923 Dīne girdigin görüp ğāyet sevindi Muşţafā
Biri Ebū Bekr ‘Ömer ‘Oşmān ‘Alī Kāmūrān
- 924 Anda mescidler yapuben kıldılar beş vakit namāz
Cebrā’ıl geldi buyurdi-kim Bilāl ide ezān
- 925 Cuma‘ gün ḥuṭbe okurdi bir direge dayanup
Dā’im öyle ‘ādet idinmişti ol mihribān
- 926 Didi aşḥāb ya rasūl menber yapalım size bir
Ḥuṭbei’ kimi işidir kimi işitmez ey cān
- 927 Soñra bir menber yapıldı çıķdı üstüne rasūl
Ḥuṭbeye başladı okuyaydı ol ḥū civān
- 928 Gördiler kim mescid içre kopdı feryād enīn
Ol direk yarılup itdi nevḥa vū āh u fiġān
- 46b 929 İndi menberden rasūl şıġar eli ile anı
Sākin oldu ol direk evvelki gibi hem çünān
- 930 Cümle aşḥāb gördiler tekbīr şalavāt getürdiler
Ḥuṭbei menberde okudı yine şirīn dehān
- 931 Anı işidüp nice kāfirler oldu Müslümān

Dağı nice mu‘cizāt görüp nice bān oğlu bān

932 Ger bu ‘ālem halkı dirse şubh u şām
Medh olunsa haşre dek olmaz tamām

933 Ger diler iseñ bula canıñ şafā
Vir şalavat berr rasūli Muştafa

934 Okuyanı yazanı dinleyeni
Yazdıranı rahmetinle yarlıgagıl yā‘ni.

47a (1) Muḥammed Muştafaḥ salla’llahi ‘aleyke ve sellem bir gice ‘Āişe raḫiya’llāhu (2) ğayr ḫātūn ile yatdı. Şabah ‘Āişe geldi ve ta‘ām (3) istedi. ‘Āişe raḫiya’llāhu ‘anhā eytdi. Ğayrlar ile (4) muşāḫabet idersen ta‘āmı benden mi istersin (5) didi. Rasūlu’llāh salla’llāhu ‘aleyke ve sellem munḫabız (6) oldı. Ba‘de qarār itmedi. Mescide geldi. ‘Āişe (7) raḫiya’llāhu ‘anhā sığına qaşdı itdi. Men‘ itdi. (8) Ba‘de ‘Āişe raḫiya’llāhu ‘anhā’ya ziyāde ğuşşa (9) ‘āraz oldı.

Bu ḫattı burada Cebrā’ıl ‘aleyhi’s-selām (10) geldi. Cennetden bir taş bal getürdi. Balıñ (11) üstünde kıl vardı. Ba‘de rasūl 47b (1) ‘aleyhi’s-selām her bir gün bu bal üzerine bir ḫikāyet (2) söyleñ andan yayalım didi. Evvel Ebū Bekr eyder (3) peygamber nūrı nūrludur. Bu taşdan peygamber ile (4) söyleşmek tatlıdır. Bu baldır peygamber sūnnetini (5) yerine getirmek nicedir işbu kıldan. ‘Ömer raḫiya’llāhu (6) ‘anhu eyder. İmān nūrı nūrludur işbu taşdan (7) imān getürmek şanlıdır işbu baldan imān ile (8) dünyādan gitmek nicedür işbu kıldan. ‘Osmān raḫiya’llāhu (9) ‘anhu eyder. Qur’ān nūrı nūrlıdır. İşbu taştan (10) Qur’ān okumak tatlıdır. İşbu baldan Qur’ān buyruğını (11) tutmak nicedir. İşbu kıldan ‘Alī raḫiya’llāhu eydür kırnaç 48a (1) nūrı nūrludur. İşbu taşdan koğlamak tatlıdır. (2) İşbu baldan konuḫ ḫātrın yerine getürmek nicedir (3) işbu kıldan. ‘Āişe raḫiya’llāhu ‘anhā eyder ḫāl nūrı (4) nūrludur işbu taşdan. Ḫāl ile söyleşmek (5) tatlıdır işbu baldan. Ḫāl kulluğı yerine getürmek (6) nicedir işbu kıldan. Fāḫima raḫiya’llāhu ‘anhā eyder kız (7) oğlan nūrı nūrludur işbu taşdan. Anası (8) atası sevse tatlıdır işbu baldan. Kız oğlan (9) ‘aybın ḫatmine deñse nicedür kıldan. Rasūl-i Ekrem (10) salla’llahi ‘aleyke ve sellem eyder. Ümmet nūrı nūrludur (11) işbu taştan. Ümmet için şefā‘at eylemek tatlıdır 48b (1) işbu baldan. Ümmet içü şifā kabūl olmak (2) nicedür işbu kıldan.

ESERDEN BÖLÜMLER

دخی اصحاب سوینوب تکبیر اند بکر شادمان
 دیدی عمر یا محمد بن حنیفان اولاسین
 ظاهره جوق دینه دعوت ایله بو خلیفان
 جفدی اند نص کر دینی ایشگاه ایلدی
 لطیفه دعوت ایدر هر بری اول عالیشان
 دیر ابو جهل عمر کیم قانی غیرت یا عمر
 یا محمد ایدون کاسن قانی بوجده ادوصان
 دیر ابو جهل عمر کیم شبیه بودر کاهیم
 اول رسولد فرغ عالمدر کایدو قدر کمان
 انیکه کورمز مسین براق یلوت دایم انک
 نریکه کیدرسه اولور اوزرینه سیایان

هرکه

هرکه امت اولوبن اکا طویر سه سنین
 حکمان انک انجوند رجوی غلمان جنان
 جوتیکه کوندن کونه ارتدی امتی هم شرع دین
 انسر جن اولدی مشرق هم زمین آسمان
 جکمدی کفان مکه ده قلدردی قان
 صکر سیدینه واروب ایلدی انده مکان
 سودی کراهل مدینه اولدی جماله یاعین
 معجزاتن زیر اهب انمشد ایدی استخوان
 دیدی جبریل یا محمد هرکه ایمان خاهین
 دعوت ایله کیمز ایسه قتل ایدوب بیرمه امان
 فخر عالمدر شاه اولدی ودرت یاری وزیر

حجت مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم بر کعبه عایشه نہ
 غیر خاتوا یلہ یا تدی صبا ح عایشیہ کلادی و طعام
 استادی عایشه رضی اللہ عنہا ایتدی غیر لایله
 مصباحیت ایدر سن طعمانی بنددی استر سکن
 دیدی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم متقبض
 اولدی بعده قرار اتمدی مسجله کلادی عایشه
 رضی اللہ عنہا منعنه قصد اتمدی منع ایدر
 بعده عایشیہ رضی اللہ عنہا یزاده غصه
 عارض اولدی بو حقی بوارانه خبر تل علیہ السلام
 کلادی جنتدن برطاس بال کتوردی بالک
 استونله بر قیل و امر ایدی بعده رسول

علیه

علیہ السلام هر بر کوز بوبال اوزرینه بر حکایت
 سویلک اندن بیالم دیدی اول ابوبکر ایدر
 پیغمبر نوری نور لودر بوطاسدن پیغمبر ایلله
 سویلشمک طانلودر بوبالدر پیغمبر سستی
 برینه کتیریک بجه در اشبو قلدن عمر رضی اللہ
 عنه ایدر ایمان نوری نور لودر اشبو طاسدن
 ایمان کتیریک صاقلودر اشبو بالدن ایمان ایلله
 دنیادن کتمک بجه در اشبو قلدن عثمان رضی اللہ
 عنه ایدر قرآن نوری نور لودر اشبو طاسدن
 قرآن اقومق طانلودر اشبو بالدن قرآن بویر غنی
 توتمق بجه در اشبو قلدن علی رضی اللہ ایدر قرآن

A

āb (Far.): Su.

Sözi sukker lebidir **āb**-ı Kevser.

s.20a / 375

‘**abād** (Ar.): Köle.

Esirge luṭf idüp bu ben ü ‘**abādi**.

s.17b / 326

‘**Abdulmuṭṭalib** (k.a.) : Hz. Muhammed’in dedesi.

Ki ‘**Abdulmuṭṭalib** ceddi resuluñ.

s.5b / 61

‘**ābid** (Ar.): Tapınan.Tanrı’ya kulluk eden.

Ḳamu ‘**ābid**leriñ maḳṣūdı sensin.

s.17b / 324

‘**aceb** (Ar.): Acaba; hayret, şaşılacak şey.

Ḳaṅı gün gele ‘**aceb** dirdi ol.

s.29b / 587

ad : İsim.

‘**Ātike ad**lu ḳardeşi var idi.

s.8a / 111

‘**adad** (Ar.): Sayı.

Raḥmetiñdir Yāsin’e yoḳdur ‘**adad**.

s.4b / 41

adam : Kişi.

Ḳumaş beklemege ḳodılar **adam**.

s.19b / 362

ādem (Ar.): İnsan.

Sevinüp şād olurlar cinn ü **ādem**.

s.10a / 159

‘**ādet** (Ar.) : Âdet, gelenek, alışkanlık.

- ‘**ādet idin-**: Alışkanlık haline getirmek.
Dā’im öyle ‘**ādet idim**mişti ol mihrībān. s.46a / 925
- ‘**adil** (Ar.) : Adil,adaletli.
‘**Adil** idüben yarlıgamaz señ bizi. s.4b / 38
- āferin** (Far.): Aferin,bravo.
Görenler diyeler **āferin** āhsent. s.13b / 235
- agāh** (Far.) : Bilgili,haberli,uyanık.
Yakın kaldı mu‘ ayyen onuñ **agāh**. s.17b / 319
- ağır** : Değeri çok olan gösterişli.
Bir **ağır** bahālî bez virsün saña. s.35a / 711
- ağla-** : Ağlamak.
Derilüp bir yere çok **ağlad**ılar. s.5b / 60
- āh** (Far.) : Ah.
Ol direk yarılup itdi nevha vü **āh** u fiğān. s.46a / 928
- ‘**ahd** (Ar.) : Sözleşme,söz verme,ant,yemin.
‘**ahd eyle-** : Söz vermek.
Kızını ‘**ahd eyle**se bî-hüş iken. s.33b / 678
- āhir** (Ar.) : Son,sonraki,en son.
Kopacaktır **āhir** yevm-ül-kıyāmet. s.41a / 843
- Aḥmed** (k.a.) : Hazreti Muhammed.
Kovmazdı **Aḥmed**’i her kez yanından. s.6a / 66
- aḥmer** (Ar.) : Kırmızı, kızıl.
Dişi dürri ruḥı yakūt u **aḥmer**. s.20a / 375
- āhsent** (Ar.) : Aferin, bravo.

Görenler diyeler âferin **âh sent**.

s.13b / 235

aḥṣām : Akşam.

İrişdi çünkü **aḥṣām** yatdılar dün.

s.15b / 279

aḥvāl (Ar.): Durumlar, genel durumlar.

Halka izhār eylemez **aḥvāl**ını.

s.29a / 579

aḳ : Beyaz, ak.

Yüzüñ **aḳ** âferin ey murid-i ‘âlem.

s.16b / 305

aḳça : Para.

Ya **aḳça** isteyü kime varalım.

s.8a / 119

‘**aḳd** (Ar.) : Bağ, bağlama, düğüm; sözleşme.

Ol dem içre kıldılar ‘**aḳd**-i nikāh.

s.37a / 749

‘**ākıbet** (Ar.) : Son; sonunda, önünde sonunda.

‘**Ākıbet** yoldaş aña imān ola.

s.4b / 35

‘**ākıbu** (Ar.): Resullerin arkasından gelen.

Eş-şalātü ve’s-selāmu ‘aleyke yā ‘**ākıbu**.

s.11a / 180

al-: 1. Tutmak.

Elin eline **alup** gönca gülün.

s.5b / 61

2. Alıp götürmek.

Aluban besleye ol faḥr-ı cihānı.

s. 6a / 75

3. Beraberinde götürmek.

Muḥammed’i **alup** eve varasın.

s. 7a / 88

4. Kabul etmek.

Di aña bunı ḥarchlık için **alsun**.

s. 14a / 247

5. Almak.

Her ne kim iḥsān iderse **ak**asın.

s.29a / 570

6. Kabul etmek.

- Aluban** ikrārıñı biñ cehd ile. s.34a / 685
- a‘lā** (Ar.) : En yüksek.
Cennet-i **a‘lā** ola otağımız. s.4b / 40
- ‘alāmet** (Ar.) : İşaret, iz, nişan.
Bilürdi çün nübüvvetden **‘alāmet**. s.40b / 826
- ‘ālem** (Ar.) : Alem, dünya; insanlar, halk.
Ey ‘ademden **‘ālemi** var eyleyen. s.3a / 1
- ‘aleyhi’s-selām** (Ar.): Allah’ın selamı üzerine olsun.
Cebra’ıl **‘aleyhi’s-selām** geldi. s.47a / 9
- alın** : Alın.
Ol yüzi gül **alm** ey bedr-i şafā. s.25a / 501
- ‘Alī** (k.a.) : Hazreti Ali, dördüncü halife, Hazreti Muhammed’in damadı ve amcasının oğlu.
Hem Ebubekr ü ‘Ömer ‘Osmān **‘Alī**. s.3b / 20
- ‘alī** (Ar.) : Yüce, ulu.
Re’is-i kārībān **‘alī** sıfatlu. s.13a / 221
- ‘ālim** (Ar.) : Bilgin, çok bilen.
Dağı **‘ālim**lere de şormuş idi. s.11b / 191
- Allāh** (Ar.): Allah.
Lem-yezel ve bī-zevāl **Allāh**’a idi. s. 3b / 15
- alt** : Alt, dip.
Elin **alt**na alup gönca gülün. s.5b / 61
- altı** : Altı.
Altı günde cümlesin kıldı tamām. s.3b / 18

altun : Altın.

İpiñ yerine işlemişler **altun**.

s.13b / 234

āmade (Far.): Hazırlanmış, hazır.

Nereye gitse bile gider **āmade**.

s.18b / 348

amān (Ar.): Eminlik, güven.

Cümle müşkil işleri **amān** ola.

s.4b / 35

amān vir- : Güven vermek.

Öldürüp ol serveri bir laḥḫa aña **virme amān**.

s.45a / 916

amān ol-: Emin olmak.

Cümle müşkil işleri **amān ola**.

s.4b / 35

‘**amel** (Ar.) : Bir kimsenin, dinin buyruklarını yerine getirmek için yaptıkları; iş.

‘**amel işle-** : İş yapmak.

Geçse hergiz ḫayr ‘**amel işle**mese.

s.25a / 489

āmin (Ar.) : Gönlü emin, kalbinde korku olmayan.

Daḫı hem ol cuhūdlar bir **āminde**.

s.23b / 457

‘**ammi** (Ar.) : Amca.

Didi ‘**ammisi** aña kim bilesin.

s.14b / 260

añ- : Anmak.

Añılur meclisde du‘ā-’ile ol.

s.4a / 30

aña : Ona.

Anıñ-içün dirler **aña** bil ey cān.

s.3b / 12

ana : Anne, ana.

Ana rahminde iken bilgil ey cān.

s.5a / 47

‘**anber** (Ar.) : Aa balığından elde edilen güzel koku.

- Koğardı haftaya dek misk-i ‘*anber*. s.20a / 379
- anca** : Ancak, sadece.
Anca ismi şıfâtı var idi. s.3b / 14
- andur-** : 1. Andırmak.
 Hemāndem *andur*uban yönlerini. s.19a / 361
 2. Anımsatmak.
 Ol kerîmeye anı *añdur*ayın. s.28b / 560
- anıñ-içün** : Onun için.
Anıñ-içün dirler aña bil ey cān. s.3b / 12
- añla-** : Anlamak.
 Bu sırdan nice ma‘ nā *añlay*alar. s.12b / 218
- añlan-** : Anlaşılmaq, takdir olunmaq.
 Ki andan-soñra hayli *añlandı* Cibril. s.42b / 877
- ‘**Arabi** (Ar.) : Arap kavmine mensup.
 Dağı bu aşıl libās ‘*arabi* at. s.16a / 293
- ‘**āraz** (Ar.) : İşaret, alamet.
 ‘**āraz ol-**: Malum olmak.
 Ba‘ de ‘ Aişe rağiya’llāhu ‘ anhā’ya ziyade ğuşşa ‘*āraz oldı*. s.47a / 8-9
- armağan** : Armağan.
 Düzletdi *armağan*lar aña göre. s.9a / 134
- ‘**ārsız** (Ar.) : Utanmaz.
 Kıluna tırmaz yalancı ‘*ārsız*. s.34b / 692
- ‘**arş** (Ar.) : Göğün dokuzuncu katı.

- ‘**Arşu** görse hak güneş hem felek. s.3b / 13
- ‘**arş-ı kürsî** (Ar.) : Göğün arş kısmı ile altındaki kürsü.
Ki ‘**arş-ı kürsî** vü hür-i cinānı. s.11b / 196
- arşun** : Arşın, eskiden kullanılan 68 cm’lik bir uzunluk ölçüsü.
Her budağınım ücer **arşun** idi. s.36a / 725
- artık** : Fazla.
Bu hâl üzre ki otuz yıldan **artık**. s.18b / 341
- artuk** : Fazla.
Dağı cānımdan **artuk** sevikliden. s.7b / 105
- ‘**arz** (Ar.) : Sunma, sunuş.
‘**arz eyle-** : Sunmak.
‘Ātike geldügin ‘**arz eyle**diler. s.9a / 136
- arzū** (Far.): İstek, arzu.
arzū eyle- : İstemek.
Didi ey benim **arzū eyle**digim. s.20a / 382
- arzūmān** (Far.) : İstek, gönlü kalmak.
Seniñ didārıñ idi **arzūmān**m. s.20b / 387
- aşhāb** (Ar.) : Sahipler.
Didi **aşhāb** ya resūl menber yapalım size bir. s.46a / 926
- aşl** (Ar.) : Asıl, kök, soy, nesep.
Didi kim ey qarındaş **aşl**ımızda s.9a / 131
- asumān** (Far.): Gök.
Berr ü baħr ay güneş **asumān**. s.3b / 10

aş : Yemek, aş.

Nice kurbān kesüp **aş**lar pişirdi.

s.19a / 360

‘**aşık** (Ar.): Aşık.

Uyanup ‘**aşık** oldu melikāya.

s.43a / 885

aşinā (Far.): Tamıdık, bildik.

Eyle bizi dostlarıñla **aşinā**.

s.4a / 24

at : At.

Dağı bu aşıl libās ‘arabi **at**.

s.16a / 293

at- : Atmak, bir yere doğru fırlatmak.

Şanemleri kırup yabana **ata**.

s.10b / 173

ata : Baba, ata.

Atadan yetim olmuşıdıñ ey cān.

s.5b / 56

‘**Ātike** (k.a.) : İslamiyet’i ilk kabul eden kadın sahabelerden.

‘**Ātike** adlu kardeşi var idi.

s.8a / 111

aşlas (Ar.) : Üstü ipek, altı pamuk olan bir cins kumaş.

Harir **aşlas** kumaşları geyürdi.

s.15b / 284

‘**avret** (Ar.) : Kadın; zevce, avrat.

‘**Avreti**ñdir bunca mālıyla menāl.

s.37a / 756

ay : Ay, yılın on iki bölümünden her biri.

Geçdi bir **ay** kim eşer belürmedi.

s.28b / 559

a‘yān (Ar.) : Apaçık belli.

Ki Mekke uluları cümle **a‘yān**.

s.22a / 425

āyāt (Ar.) : Ayetler.

Dağı Tevrāt'daki **āyāt** içinde.

s.13a / 227

‘ayb (Ar.): Leke.

İşbu baldan kız oğlan **‘aybın** hatmine deñse nicedür.

s.48a / 8-9

‘ayn (Ar.) : Göz.

Gören **‘aymın** olur vāle vü hayrān.

s.20a / 377

ayrılık : Ayrılık.

Ayrılığı kimselere virmesün.

s.29b / 583

az- : Yolunu kaybetmek, şaşırmak, kaybolmak.

Kendüsini yoldan **azdım** şanmadı.

s.25a / 484

azād (Far.): Serbest, hür, bağımsız.

Varup geldikde seni kılam **azād**.

s.14a / 246

‘azīz (Ar.) : Aziz, değerli, muhterem.

Didiler ey **‘azīz n’**ola varalım.

s.19a / 358

‘azm (Ar.) : Kesin kararla yola girme, hareket etme.

‘azm eyle- : Hareket etmek.

Kārībāndan baña çün **‘azm eyledi**.

s.26b / 525

B

ba‘ad-et-ṭa‘ām (Ar.): Yemekten sonra.

Dir **‘Ātike** söz açup **ba‘ad-et-ṭa‘ām**.

s.30a / 594

baba: Baba.

Babadan yetim oldu faḥr-ı cihān.

s.5a / 48

ba‘de (Far.): Şarap, içki.

Ba‘de karar etmedi.

s.47a / 6

bağır : Bağır, göğüs.

Ki kıldın düşmanın *bağır*ını pür gām.

s.16b / 305

bağışla-: 1. Bağışlamak, affetmek.

Fâtihâ okuyuban *bağışlaya*.

s.4b / 36

2. Armağan etmek.

Çamusı Muhammed’e *bağışladım*.

s.37b / 785

bahālī (Far.): Pahalı, değerli.

Bir ağır *bahālī* kaftān virdiler.

s.26b / 521

baħr (Ar.) : Deniz.

Berr ü *baħr* ay güneş asumān.

s.3b / 10

bağ- : Bakmak.

Dönüp oğullarına *bağ*dı ol pîr.

s.6a / 70

bākī (Ar.) : Ölümsüz, daimi.

İsterim ol dārī ħuld *bākī*dir.

s.31a / 618

bal : Bal.

Cennetden bir taş *bal* getürdi.

s.47a

balā (Far.): Yüksek, yüce.

Şanasın servidir ol kadd-i *balā*.

s.20a / 378

bān (Far.) : ....ci.

Dağı nice mu‘ cizāt görüp nice *bān* oğlu *bān*.

s.46b / 931

bārigāh (Far.bār-ğah) : Girmek için izin almak lazım gelen yer.

Hadice *bārigāh*ına irişdi.

s.9a / 135

baş : Kafa.

Ebū Tālīb işidüp şalladı **baş**ın.

s. 8b / 130

bāṭıl (Ar.) : Boş,beyhude; yalan, çürük.

bāṭıl kıl- : Yok etmek.

Ḳamu dinleri heb **bāṭıl kıl**sar.

s.23a / 439

bedr (Ar.) : Dolunay.

Yüzü benzemiş idi **bedr**-i aya.

s.12b / 212

beg : İleri gelen kimse, bey.

Nice **beg**ler istemişdi hoş beni.

s.31a / 615

be-ğāyet (Ar.) : Son derecede.

Be-ğāyet hasta oldum şöyle kim var.

s.5a / 52

beḳā (Ar.) : Ölümsüzlük; ölümsüz.

Fenā mülkden **beḳā**ya rıhlet itdi.

s.7a / 95

bekle- : Beklemek.

Ḳumāş **bekle**mege ḳodılar adam.

s.19b / 360

belür- : Belirmek, belli olmak.

Geçdi bir ay kim eşer **belür**medi.

s.28b / 559

ben : Ben.

Ben ḥaḳīriñ derdine dermān ola.

s.4a / 26

bende (Far.): Kul, köle, bağlı.

Nice şāhlar ḳapuna **bende** olsun.

s.9b / 144

beñiz : Yüz.

- Kızarıban oldu **beñzi** lāle renk. s.30a / 598
- bergüzār** (Far.) : Hediye, hatıra.
Cümlesini saña kıldım **bergüzār**. s.36a / 734
- berķ** : Katı, sert.
‘ Ālem içre **berķ** urur dā’ım budur. s.3a / 8
- berr** (Ar.): Kara toprak.
Berr ü baħr ay güneş asumān. s.3b / 10
- beru** : Beri.
Gördi kim **beru** urur alnındaki nūr. s.20a / 373
- besle-** : Beslemek, bakmak, büyütmek.
Aluben **besleye** ol faħr-ı cihānı. s.6a / 75
- beşāret** (Ar.): Müjde, muştı.
Zirā anıñ **beşāreti** ol idi. s.18a / 337
- bevvāb** (Ar.): Kapıcı.
Görüp **bevvāb**lar anı görüşdi. s.9a / 135
- beyān** (Ar.) : İfade, anlatım, anlatma.
Kıldı Ebū Tālīb sözi **beyān**. s.35a / 709
- bez** : Bez.
Viresiñiz bize bir kıymetli **bez**. s.35b / 720
- bī-çāre** (Far.) : Biçare, çaresiz.
Ben haķır-i **bī-çāre**ye luţf işleye. s.4b / 36
- bī-hayā** (Far. Ar.): Hayasız, utanmaz.
Didi kim ey **bī-hayā**lar bu sözi. s.33a / 659

bi-ḥisāb (Far. Ar.) : Hesapsız.

Bi-ḥisāb bi-ḳıyās zerrīn ḳumaş.

s.38a / 772

bī-hūş : (Far.) : Deli, şaşkın.

Ḳızını ‘ahd eylese *bī-hūş* iken.

s.33b / 678

bi-ḳıyās (Far., ḳıyās Ar.) : Kıyassız.

Bi-ḥisāb *bi-ḳıyās* zerrīn ḳumaş.

s.38a / 772

bil- : 1. Bilmek.

Ana rahminde iken *bil*gil ey cān.

s.5a / 47

2. Tanımak.

Kitāblarda okuyup *bil*mişdim.

s.20b / 389

3. Anlamak.

Nameyi çün-kim okudı *bil*di ol.

s.26a / 510

4. Tanımak.

*Bild*iler kim mühür anıñdır ḥaṭ anıñ.

s.27b / 540

bildir- : Bildirmek.

Didiler bize *bildir* bu ne ḥāldir.

s.22b / 434

bile : Birlikte, beraber.

Yesün içsin ḳamu seniñle *bile*.

s.13b / 238

bī-mecāl (Far. Ar.) : Kuvvetsiz, dermansız.

Bu işde cümlemiz hem *bī-mecāl*dir.

s.22b / 434

bin- : Binmek, yüksek bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkıp ayaklarını sallandırarak oturmak.

Ata *bind*ir yanuñ yire yola gir.

s.13b / 237

biñ : Bin (sayı).

Ger bizim yüz *biñ*de bir suçumuzu.

s.4b / 38

bī-nihāye (Ar.): Sonsuz.

Ĥüdā'ya ĥamd olsun *bī-nihāye*.

s.42a / 863

bī-nihāyet (Ar.): Sonsuz.

Bī-nihāyet sevinüp şād olur.

s.35b / 716

bir : 1. Belirsizlik sıfatı.

Ki anda *bir* gice düşünde gördi.

s.43a / 883

1. Sayı sıfatı.

Ben daĥı *bir* dāsītān-ı Muştafā.

s.4a / 29

3. Durum zarfı.

Düşüni nice gördüğini bir *bir*.

s.10a / 162

bir kez: Bir kez.

Ki *bir kez* bunlara karşı okurdu.

s.22b / 430

bir kere: Bir kere.

Derdi ile *bir kere* yā Allāh didi.

s.26b / 525

bir kaç: Bir kaç, bir miktar.

Daĥı *bir kaç* dāne hem kıymetli taş.

s.36a / 726

birāder (Far.): Abi.

Dir ˆ Ātike ey *birāder* varayın.

s.28b / 560

biraz: Azıcık.

Biraz yüzümi yüziñe süreyin.

s.5a / 51

biri: Belirsizlik zamiri.

Her kim bunlarıñ *birine* buğuz ider.

s. 4a / 22

bi-şümār (Far.): Sayısız, pek çok

Döşek vü yaşdıķ vü yorgan *bi-şümār*.

s.38a / 773

bi't-tamām (Ar.): Tamamıyla.

Şadre geçürdi buları *bi't-tamām*.

s.32b / 651

biz: Biz.

Ger *bizim* yüz biñde bir suçumuzu.

s.4b / 38

bī-zevāl (Ar.): Yok olmama, yok edilmeme.

Lem-yezel ve *bī-zevāl* Allah'a idi.

s.3b / 15

bi-ż-żarūri (Ar.): İster istemez.

Gör neler sever-idi *bi-ż-żarūri*.

s.39a / 799

boğa: Boğa.

Kimi ipiñ kimi dülbind *boğaşı*.

s.15a / 267

boğca: Boğça.

Koyup *boğcaya* didi bunları al.

s.13b / 236

boyun: Kafa ile beden arasında kalan vücudun parçası.

boyun eğ-: Kabul etmek, itaat etmek.

Kime *boyun egüben* yalvaralım.

s.8a / 119

böyle: Bu şekilde.

Nice bir halk içinde *böyle* gezsün.

s.14a / 242

bu: 1. İşaret sıfatı.

Devvār iderler *bu* cihānı gün be gün.

s.3a / 2

2. İşaret zamiri.

Bunı böyle diyüben virdi cānı.

s. 5b / 59

budağ: Dal, ağaç dalı.

Her *budağınım* ücer arşun idi.

s.35b / 724

buğuz: Çekememe, istememe, incitme.

buğuz it-: İncitmek.

Her kim bunlarıñ birine **buğuz ıder**.

s.4a / 22

Buħrā (Bahira) (k.a.): Rahip bahira hanif anlayışına mensup bir hristiyan din alimidir.

Ki **Buħrā** deyrine irişdiler çün.

s.17a / 307

bul-: 1. Anlamak.

Sevinüb Meysere **buldı** kemālı.

s.22a / 421

2. İstenilen şeye kavuşmak, nail olmak.

Söylemişim kim diñleyen **bula** şafā.

s.4a / 29

3. Yerini belirlemek.

Didi kim Mekke kavmini **buluñuz**.

s. 22b / 435

4. Kaybedilen bir şeyi yeniden ele geçirmek.

Yoldan azmış bu gice yol **bulamamış**.

s.27a / 532

5. Bir şeyi elde etmek.

Buħsardır kamu ümmetiñ rahmet.

s.41a / 842

bular: Bunlar.

Hak Te‘āli’nüñ **bular** maqbul kulu.

s.3b / 20

bunca: Bu kadar.

Ki **bunca** ton gömlekler harīrler.

s.14a / 241

bunlar: Bunlar.

Gördi ol mağārada **bunlar** namaz kılar kamu.

s.45b / 918

buluş-: Buluşmak, bir araya gelmek.

Destūr ister **buluşa** Hadice’ye.

s.29b / 590

buyur-: Söylemek, demek, düşüncesini bildirmek.

ihsan buyur-: İhsan etmek.

Aña da ne **iħsān buyur**asın.

s.9b / 151

bülbül (Ar.): Bülbül.

Yanar idi **būlbūl**-i şeydā gibi.

s.29a / 577

būt (Far.): Put.

Ki **būt**ler üstüne şabāhı saçarlar.

s.22b / 427

büyük: Boyutları, benzerlerinden daha fazla olan.

O döşek **büyük**lüğini bil ey yār.

s.37b / 768

C

camī‘ (Ar.):Derleyen, toplayan.

Camī‘ i kullarıñ ma‘ būdı sensin.

s.17b / 324

cān (Far.): Can, ruh.

Anıñ-ıçün dirler aña bil ey **cān**.

s.3b / 12

can al- : Ölmek.

Rasūlī görmeyince **cānım alma**.

s.17b / 328

canān (Far.): Sevgili.

Habībim sevdiğim cānım **canānım**.

s.5a / 53

cārīye (A.): Yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın, halayık.

Subh u şām bekler idi **cārīye**ler.

s.25a / 500

caşnigir: Sofra hizmetlerini gören garson.

Caşnigirlere buyurdu ol Nigār.

s.26b / 519

cāvidān (Far.): Ölümsüz.

Didi yā rabbī ‘ Ömer’le eyle dini **cāvidān**.

s.45b / 920

cāzılık (Far.): Büyücülük.

- Didiler bu **cāzılık**dır bil ‘ayān. s.27b / 543
- cebbār** (Ar.): Kudret sahibi Tanrı.
Cümleden ol ġanī **cebbār** idi. s.3b / 15
- Cebrā’īl** (Ar.): Cebrail. Dört büyük melekten biri.
Dağı **Cebrā’īl** inüp gele Qur‘ ān. s.13b / 230
- ced**: Ata, soy
Ki ‘ Abdulmuṭṭalib **ced**di rasūluñ. s.5b / 61
- cefā** (Ar.): Cefa, incitme, eziyet.
Muḥammed’e şaḫınuram **cefā**dan. s.6b / 83
- cehd** (Ar.): Çaba, çabalama.
Nice kim **cehd** idüp yaḫamadılar. s.22b / 432
- Cehennem** (Ar.): Dinî inanışlara göre, dünyada günah işleyenlerin öldükten sonra ceza görecekleri yer, tamu.
Kim **cehennem** bize olısar mekân. s.4b / 39
- cem’** (Ar.): Toplama, biriktirme; topluluk.
cem’ it- : Toplanmak, birikmek.
Ki ‘ asker **cem’ idüp** kılıç çeke ol. s.23a / 442
- cemāl** (Ar.): Yüz güzelliği, güzellik.
Bilür anı ki bir şāḫib **cemāl**dir. s.12b / 209
- Cennet** (Ar.): Cennet.
Yir ü gök nār-ı **cennet** yoğıdı. s.3b / 14
- cevabla-** (Ar.): Cevaplamak.
İşitdi bu sözi Buḫrā **cevabla**dı. s.19b / 369

cevāp (Ar.): Cevap.

Didi yā Müyessere işit **cevābı**.

s.13a / 224

cevāz (Ar.): İzin, müsaade.

Siz dağı anlara gösterüp **cevāz**.

s.34a / 684

cevher-dār (Ar. Fa.): Elmaslı.

Dağı her dānesi **cevher-dār** idi.

s.38a / 771

Cibrīl (Ar.): Cebrail, dört melekten biri.

Gelecek hem aña **Cibrīl** Emīn.

s.30b / 613

ciger (Far.): Bağır.

Firāk-ile **ciger** tağladığım bu.

s.6a / 73

cihān (Far.): Cihan, dünya, alem.

Devvār iderler bu **cihām** gün be gün.

s.3a / 2

cilasın: Erkek ve kız güzeli.

Cilasınlar bu asker içre çokdur.

s.24a / 464

cin (Ar.): Cin.

Zulmet içre ins ü **cin** kaldı hep.

s.3b / 11

cinān (Ar.): Cennetler.

Rūşen olur bu cihān mişli **cinān**.

s.3a / 3

cinn (Ar.): Cin.

Sevinüp şād olurlar **cinn** ü ādem.

s.10a / 159

cism (Ar.): Vücut.

Mübārek **cismi** anıñ oldu ħasta.

s.5a / 50

civān (Far.): Genç; yiğit.

Gidicek ceddi kim olur **civām**.

s.6a / 75

civid: Çekirdek.

Pes za^ʿ ferānı **civid** ile bil ey yār.

s.33b / 677

cōmerd (Far.): Cömert

Didi sen bir seḫī **cōmerd** kişisin.

s.6b / 81

cuhūd (Ar.):Yahudiler.

Cuhūdlarıñ meger bayramı geldi.

s.22a / 422

cuma^ʿ (Ar.): Cuma, haftanın günlerinden biri.

Cuma^ʿ gün hutbe okurdu bir direge dayanup.

s.46a / 925

cübbe (Ar.): Cübbe.

Ki **cübbe** altına şakladı anı.

s.23a / 445

cüdā (Far.): Ayrı, uzak, ayrı düşmüş.

cüdā eyle-: Ayrı düşmek.

Cüdā eyleme aḫir himmetinden.

s.18a / 329

cümle (Ar.): Bütün, hep.

Cümleden ol ḡanī cebbār idi.

s.3b / 15

cünūn (Ar.): Delilik.

cünūn it-: Delirmek.

Cünūn ider görenleri kemāhı.

s.12a / 207

cüvān (Far.): Genç, delikanlı.

Yarar atlısıyla ḫali merd **cüvān**lar.

s.8b / 124

Ç

çağır-: Çağırmaq.

*Çağır*uban kişiler cem‘ itdiler.

s.32b / 648

çaşnigir: Sofra hizmetlerini gören garson.

Ki *çaşnigir*lerine emir kıldı.

s.12b / 213

çeşm (Far.): Göz

Çeşm-i mesti lācerem giryān idi.

s.29a / 574

çü (Far.): Çünkü; mademki; gibi.

Çü bildi idügin ol dem nice.

s.10a / 155

çünki (Far.): Çünkü.

İrişdi *çünki* nāme vāşıl oldu.

s. 10a / 163

D

daḥı: 1. Da, de.

Cümle aşḥābıñ *daḥı* envārıdır

s. 4a / 21

2. Aynı zamanda.

Daḥı medḥin okudan olur meşāb.

s.4b / 32

3. Bile.

Ṭa‘ āmı *daḥı* kim ansız yemezdi.

s.6a / 67

4. Diğer.

Daḥı ‘ ālimlere de şormuş idi.

s.11b/191

5. Ve.

Daḥı bu ince dülbendi şarınsun.

s.14a / 242

dāi’ma (Ar.): Daima, her zaman, hep.

Dāi’ma ruḥı du‘ ādan şād olur.

s.4a / 31

ḍalālet (Ar.): Sapınç, sapkınlık, doğru yoldan ayrılma.

‘Ömri yetmiş yıl **ḍalālet**de anıñ.

s.25a / 488

dāmān (Far.): Etek.

Anıñ-çün renglidir **dāmām**ñız.

s.34a / 686

dāne (Far.): Herhangi bir sayıda olan şey, adet.

Dağı birkaç **dāne** hem kıymetli taş.

s.36a / 726

dā’im (Ar.): Devamlı, sürekli, her zaman.

‘Ālem içre berķ urur **dā’im** budur.

s.3a / 8

da’vet (Ar.): Çağrı, çağırma.

da’vet kııl-: Davet etmek.

Kamu halkı dine **da’vet kııla** ol.

s.12a / 197

da’vet eyle-: Davet etmek.

Didi var halkı dīne **da’vet eyle**.

s.41a / 838

da’vet it-: Davet etmek.

Mekke’niñ ulularıñ **da’vet ider**.

s.33a / 668

dār (Ar.): Ev, yer.

İsterim ol **dār**ñ huld bākīdir.

s.31a / 618

dāsītān (Far. Dāstān): Destan; ün, şöhrat.

Ben dağı bir **dāsītān**-ı Muşafā.

s.4a / 29

dāye (Far.): Dayı.

Muḥammed Aḥmed’e **dāye** oluven.

s.7b / 101

defn (Ar.): Gömmek.

defn it-: Gömmek.

Şoñucu **defn idūb** kabre qodılar.

s.5b / 60

defter (Ar.): Defter.

Belki anı *deftere* almışdurur.

s.28b / 562

degme: Her, her bir, her hangi bir.

Göremez *degme* kimse yüzini.

s.18b / 345

dek: Dek, kadar, değin.

Medh olunsa haşre *dek* olmaz tamām.

s.5a / 43

delü: Deli.

Nice dirsiz *delü* gördüm ben sizi.

s.33a / 659

delük: Delik.

Dīvār *delü*gine yüzün getürdi.

s.12a / 204

dem (Far.): An, vakit, zaman.

Konar ol-*dem* Hādīce’niñ dizine.

s.10a / 158

deñlü: Denli, kadar

Haşre *deñlü* nāmı anuñ yād olur.

s.4a / 31

der-: Dermek, toplamak.

Yine gayret idüp ‘aqlını *derdi*.

s.9a / 132

derd (Far.): Dert, hastalık, gam, keder.

Ben haķiriñ *derd*ine dermān ola.

s.4a / 26

derdimend (Far. Dert-mend): Dert sahibi, tasalı, kaygılı.

*Derdimend*ım ya‘ni dermān it baña.

s.25a / 491

der-gāh (Far.): Kapı, kapı önü, eşik.

İder *der-gāh*ñıza hem senālar.

s.10a / 153

deril-: Toplanmak.

*Derif*üp bir yere çok ağladılar.

s.5b / 60

dermān (Far.): Derman, ilaç, çare.

dermān ol-: Çare olmak.

Ben ḥaḳīriñ derdine *dermān ola*.

s.4a / 26

derūn (Far.): Yürek, iç.

*Derūn*inden āh idüben nāle kıldı.

s.6a / 71

deryā (Far.): Deniz.

Gözleri yaş akar *deryā* gibi.

s.29a / 577

dest (Far.): El.

Velākin *dest*imizde sīm ü zer yok.

s.9b / 152

destān (Far.): Destan.

Ḳalem şerḥ idemezdi *destān*m.

s.20b / 388

destūr (Far.): İzin, müsaade.

‘Ātike ḥatuna çün oldu *destūr*.

s.11a / 182

devā (Ar.): Deva, ilaç, çare.

Dilerseñ bulasın derdiñ *devā*sın.

s.7a / 90

devvār (Ar.): Devreden, çok dönen.

devvār eyle-: Döndürmek.

Yeri ḳā’im gögi *devvār eyleyen*.

s.3a / 1

deyr (Ar.): Manastır, kilise.

Ki Buḫrā *deyr*ine irişdiler çü.

s.17a / 307

dīdār (Far.): Yüz, çehre.

Seniñ *dīdār*ñ idi arzūmānım.

s.20b / 387

diken: Diken.

Dikendden gül şedefden dürr viren sen.

s.17b / 325

dil: Dil, tatma organı.

Dilerim ki ***dil***me kuvvet ola.

s.4a / 26

dil (Far.): Gönül

Be-ğāyet cān ***dil***den rāzī oldu.

s.10b / 170

dile-: Dilemek, istemek.

Dilediğim kudretin izhār ed.

s.3b / 16

dīn (Ar.) : Din.

Şamu ***dīn***leri heb bāṭıl kılsar.

s.23a / 439

dinle-: Dinlemek.

Söylemişim kim ***din***leyen bula şafā.

s.4a / 29

dir-: Dermek, toparlamak.

Yine ‘aqlını ***dir***up ğayret itdi.

s.20a / 380

direk: Direk.

Cuma‘ gün hutbe okurdu bir ***dire***ge dayanup.

s.46a / 925

dirle-: Derlemek.

Bular hūş hāl-ile dirlik ***dir***ledi.

s.39a / 792

dirlik: Dirlik, yaşayış, hayat.

Bular hūş hāl-ile ***dirlik*** dirledi.

s.39a / 792

ditre-: Titremek.

Ol sâ‘ at ***ditre***di ‘Ömer’iñ eli ve ayağı.

s.45b / 921

dīvār (Far.): Duvar.

Oğa *dīvār*nın kurbuna geldi.

s.11b / 189

divit (Ar.): Hakkadaki mürekkebe batırılarak yazı yazmaya yarayan ve değişik uçları olan bir tür kalem.

Divit alup eline yazdı ol dem.

s.10a / 161

diz: Diz.

Şağ yanımdan *dizime* kondı hemān.

s.30a / 601

dizār (Far.): Yüz, çehre.

Kıla haq aña *dizār*nı tecellî.

s.6a / 65

dost (Far.): Dost, sevilen kimse.

Eyle bizi *dost*larıñla aşınā.

s.4a / 24

dök-: 1. Akıtmak.

Biraz vaqıt gözlerinden *dök*diler yaş.

s.15a / 271

2. Dökmek.

Döşek üzre *dök*diler şol denlü māl.

s.38a / 770

dön-: 1. Dönmek.

‘Ātike *döndi* eyder ey qarındaş.

s.19a / 359

2. Değişmek.

Niçün *döndi* anıñ qaddi hilāle.

s.40a / 815

döşek: Yatak.

Döşek üzre dökdiler şol denlü māl.

s.38a / 770

du‘ā (Ar.): Dua.

Añılur meclisde *du‘ā*-ile ol.

s.4a / 30

du‘ā kıl-: Dua etmek.

Yenilüp içilüp *du‘ā kıl*ındı.

s.9a / 140

düğün: Düğün.

Çünkü bir kac günden itdiler *düğün*.

s.37a / 750

dükkān (Ar.): Dükkan.

Ol dağı *dükkān*da oturmuş idi.

s.35b / 715

dülbend (Far.): Tülbent, ince ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez.

İki harîr libās hem iki *dülbend*.

s.13b / 235

dün: Dün, dünkü gün.

İrişdi çünkü ahşām yatdılar *dün*.

s.15b / 279

dürlü: Türlü, çeşit.

Kılardı aña *dürlü* ihtirāmı.

s.5b / 62

dürr (Ar.): İnci.

Dikenden gül şedefden *dürr* viren sen.

s.17b / 325

düş: Düş, rüya.

Didi-kim ben sābıkā *düş* görmişem.

s.30a / 600

düşman (Far.): Düşman.

Ki kıldıñ *düşman*ñ bağrını pür gām.

s.16b / 305

düz-: 1. Dizmek, sıralamak.

Gözyaşı inci *düz*erdi yüziye.

s.29a / 573

2. Yapmak, imal etmek, düzenlemek.

Halkı şayd itmek için *düz*miştir fitne yalan.

s.45a / 914

düzlet-: (Düzmek anlamında) Bir gereksinimi karşılamak amacıyla birçok şeyi birbirini tamamlayacak biçimde bir araya getirmek.

*Düzlet*di armağanlar aña göre.

s.9a / 134

E

ebed (Ar.): Sonu olmayan gelecek zaman.

Tā **ebed** budur bu derde yanup yakılam. s.29b / 582

ebr (Far.): Bulut.

Dağı kirbikleri **ebr**-i siyāhı. s.12a / 207

ebter (Ar.): Bir işe yaramayan.

Oñat kıl bu işi eyleme **ebter**. s.13b / 239

Ebu Tālib (k.a.): Hz. Ali'nin babası, Hz. Muhammed'in amcası.

Bu kez geldi ilerü **Ebu Tālib**. s.6b / 84

Ebu Bekr (k.a.): Sünni inanişā göre ilk halife.

Hem **Ebu Bekr** ü 'Ömer 'Osmān 'Alī. s.3b / 20

Ebū Cehīl (k.a.): İslamiyet'in ilk döneminde Hz. Muhammed'in en azılı düşmanı.

Ebū Leheb **Ebū Cehīl**-ile mel'ün. s.16a / 291

Ebū Leheb (k.a.): İslam dinine karşıt bir duruşu olan ve Hz. Muhammed'in amcası olan kişi.

Ebū Leheb Ebū Cehīl-ile mel'ün. s.16a / 291

ecdād (Ar.): Geçmişteki büyükler, atalar.

Cümle **ecdād**-ı şerīfler aşıldır. s.32a / 637

edā (Ar.): Yerine getirme.

Ben varup bu hizmeti kılam **edā**. s.36a / 729

egerle-: Eğerlemek.

Dağı bir 'Arabī atı **egerle**. s.14a / 243

egin: Sırt, arka.

Muştafa'nıñ **egnine** giydirdiler. s.26b / 521

ehl (Ar.): Ehil, sahip.

Didi **ehl**ne kim ne zî-sa' âdet.

s.7b / 99

ehl-i kerem (Ar.): Cömertlik sahibi.

Mürüvvet kâni bir **ehl-i kerem**dir.

s.8b / 128

ekber (Ar.): En büyük.

Gele Mekke'de hem ol nûr-ı **ekber**.

s.10b / 166

ekşer (Ar.): En çok, daha çok.

Hirâ tağında varırdı hem **ekşer**.

s.40b / 828

el hükümü'llāh (Ar.): Hüküm Allah'ındır.

Müyesser olmadı **el hükümü li'llāh**.

s.5b / 55

elān (Ar.): Şimdi.

Varup hâzırlık eyle yola **elān**.

s.14b / 253

elhamdüli'llāh (Ar.): Allah'a hamd olsun.

Be-ğayet râzı oldum **elhamdüli'llāh**.

s.5b / 55

elli: Elli , sayı.

Çıkardı şaydı tizrek **elli** altun.

s.14a / 247

emānet (Ar.): Emanet.

Aña cümle **emānet**leri virdi.

s.15b / 281

emr (Ar.): İş buyurma , buyruk.

emir kııl:- İş buyurmak.

Ki çaşnigirlerine **emir kııldı**.

s.12b / 213

emlāk (Ar.): Ev, tarla,bağ ,bahçe gibi sahip olunan mal ve mülk.

Bunda seniñ mālı **emlāk**ñ mı var.

s.37b / 759

‘**emmi** (Ar.): Amca, babanın erkek kardeşi.

Didi kim ‘**emmi**’in size selām kılur.

s.35b / 719

enbiyā (Ar.): Müstakil şeriat sahibi olmayan peygamberler.

Enbiyālar içre ol şāh-ı cihān.

s.3a / 7

enīn (Ar.): İnilti ,inleme.

Gördiler kim mescid içre kıpdı feryād **enīn**.

s.46a / 928

envār (Ar.): Nurlar ,ışıklar.

Cümle aşhābıñ dağı **envār**dır.

s.4a / 21

er: Erkek.

Er ü ‘avret cümlesi cem‘ oldılar.

s.37b / 764

erba‘īn (Ar.): Kırk, sayı.

Şimdi anıñ dīnine giren kişi var **erba‘īn**.

s.45a / 915

eşbāb (Ar.): Sebepler.

Aña gider bu **eşbāb** seherden.

s.13b / 240

eşer (Ar.): Belirti, iz.

Geçdi bir ay kim **eşer** belürmedi.

s.28b / 559

esirge-: Korumak, himaye etmek.

Esirge luṭf idüp bu ben ü ‘abādı.

s.17b / 326

eşnā (Ar.): Ara, aralık, vakit, sıra.

Ki söz geldi **eşnā**-yı kelāmda.

s.8a / 113

eşvāb (Ar.): Giyecek şeyler.

El urub şandugundan nice **eşvāb**.

s.13b / 233

eşgāl (Ar.): İşler, güçler.

- Zîrâ gâyet şegli çok **eşgâli** bol. s.28b / 565
- etek:** Etek.
Eteginin bir karış yerin bu yâr. s.33b / 677
- etmek:** Ekmek.
 Gâhî üç günde bir yer **etmegi** aş. s.39b / 809
- ev:** Ev.
 Atıla varsun **eve** yürümesün. s.28a / 553
- ever-:** Evlendirmek.
 Anı **evermek** isteriz muhakkak. s.9b / 152
- evlād** (Ar.): Çocuklar.
 Yarın mahşerde hem **evlād**larım. s.42a / 862
- evşâf** (Ar.): Özellikler.
 Seniñ **evşâfı**ñ ey fahr-ı cihânım. s.20b / 389
- evvel** (Ar.): Önce, başlangıç.
 Zîrâ **evvel**den aña dimiş idi. s.15a / 269
- evvelā** (Ar.): İlk önce, ilkin , birinci olarak.
Evvelā nur-ı Muhammed Mustafa. s.3b / 17
- eyā** (Ar .,Far.): Ey, hey.
 Dir ‘Ātike’ye **eyā** cān-ı cihān. s.30a / 599
- eyt-:** Söylemek.
 ‘Ātike **eyder** dilerim var olsun. s.9b / 143
- eyü:** İyi.
 Dağı zerrin egerlü bir **eyü** at. s.16a / 286

eyyām (Ar.): Günler.

Bu arada geçti **eyyām** bir zamān.

s.28a / 557

ezān (Ar.): Müslümanları ibadete çağırmak için çok defa minareden muayyen kelimeleri söylemek suretiyle yüksek sesle yapılan davet.

Cebrā'il geldi buyurdu-kim Bilāl ide **ezān**.

s.46a / 924

F

fahṛ (Ar.): Şeref, övünme.

Kim ki söyler mevlüdi **fahṛ**-ı rasûl.

s.4a / 30

fahṛ-ı cihān (Ar. ,Fa.): Dünyanın şerefi

Şöyle bil kim olmasa **fahṛ-ı cihān**.

s.3b / 10

fāi'de (Ar.): Fayda, yarar.

Şu deñlü **fāi'de**ler idi bunlar.

s.21b / 415

faḳīr (Ar.): Fakir, yoksul.

Nice diye siz Muhammed'e **faḳīr**.

s.38b / 786

fāl (Ar.): Fal, uğur.

Hem murādınız ve **fāl**ınız nedir.

s.35b / 718

fānī (Ar.): Ölümlü, geçici.

Bilürem bu mālı mülki **fānī**dir.

s.31a / 618

fāriḡ (Ar.): Vazgeçilmiş, çekilmiş, rahat.

Geçdi bir ay yine **fāriḡ** oldılar.

s.28b / 564

fāş (Ar.): Duyulma, açığa vurma, meydana çıkarma.

fāş eyle-: Açığa vurma.

Size bir söz diyene **eyleme fāş**.

s.8a / 114

Fâtıma (k.a.): Hz. Peygamberin ilk zevceleri Hz. Hadice'den dünyaya gelen,dört kızının en küçüğüdür.

Var idi hâatunı **Fâtıma** adlu.

s.7b / 98

Fātiḥā (Ar.): Kur'an-ı Kerim'in birinci suresi.

Fātiḥā okuyuban bağışlaya.

s.4b / 36

faẓl (Ar.): İyilik , fazilet, erdem, lütuf.

faẓl it-: İyilikte bulumak.

Faẓl iderseñ ey bizim Allāh'ımız.

s.4b / 40

fedā (Ar.): Gözden çıkarma, uğruna verme; kurban.

fedā ol-: Gözden çıkarmak.

Fedā olsun yoluna ruḥ-ı revānım.

s.5a / 53

fedā kıl-: Uğruna vermek.

Faḥr-ı ʿalem uğruna **fedā kıl**ur.

s.36b / 743

felek (Ar.): Felek, gök, dünya.

ʿArşu görse hak güneş hem **felek**.

s.3b / 13

fenā (Ar.): Yok olma, yokluk, geçip gitme.

Fenā mülkden beḳāya rıḥlet itdi.

s.7a / 95

fermān (Far.): Emir, buyruk.

Didi kim aḥir **fermān** seniñdir.

s.24a / 460

feryād (Ar.): Feryat, bağırma, çağırma.

Gördiler kim mescid içre ḳopdı **feryād** enin.

s.46a / 928

fırḳa (Ar.): İnsan kalabalığı.

Ki maʿlūm ola ta kim iki **fırḳa**.

s.39a / 797

fırşat (Ar.): Uygun zaman, elverişli durum, faydalanma sırası,elden kaçırılmayacak faydalı vakit, hal ve münasebet.

Ya‘ni kim şeytān aña *fıṣṣat* bulur.

s.24a / 480

fıkr (Ar.): Düşünce.

fıkr eyle-: Düşünmek.

Aña *fıkr eyleyüp* tedbîr idelüm.

s.8a / 117

fi‘l-hāl (Ar.): Bu anda, hemen, şimdi.

Elin alup içerü girdi *fi‘l-hāl*.

s.9a / 137

figān (Ar.): Izdırıp ile bağırma, çağırma, inleme.

Semāya çıkdı kamunıñ *figām*.

s.5b / 59

fırāk (Ar.): Ayrılık, ayrı düşme; keder, sıkıntı.

Fırāk-ile ciger tağladığım bu.

s.6a / 73

firāvan (Far.): Çok, bol, fazla, aşırı.

Ne diyem baña ta‘līm it *firāvān*.

s.41b / 851

fitne (Ar.): Fitne, ara bozucu; kötülük, karışıklık.

Ḥalkı şayd itmek içün düzmişdir *fitne* yalan.

s.45a / 914

fuzūl (Ar.): Lüzumsuz, fazla şey veya söz.

Yoldan irak yire ol *fuzūl*.

s.24a / 481

G

gāh (Far.): Zaman zaman.

Seni işmarladım Allah’a her *gāh*.

s.5b / 58

gam (Ar.): Gam, üzüntü, keder, tasa, kaygı, dert.

Velākin dili sözde göñli *gamda*.

s.8a / 113

gam-gīn (Ar. Far.): Kederli, tasalı, hüznü.

Gahī *gam-gīn* olurdu gahī ḥandān.

s.39b / 805

ġanī (Ar.): Zengin, varlıklı, bol, doygun.

Cümleden ol **ġanī** cebbār idi.

s.3b / 15

ġā'ib (Ar.): Görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp.

Hemīn ol dem Cebra'il **ġā'ib** oldu.

s.41b / 846

ġarb (Ar.): Batı

Ki şark u **ġarba** deñli tola ümmet.

s.43b / 890

ġarīz (Ar.): Taze nesne.

Görürler ol **ġarīziñ** geldüğini.

s.19a / 355

ġarķ (Ar.): Batma, boğulma.

ġarķ eyle-: Boğmak, ihsan etmek.

Her birisin rahmete **ġarķ eyledi**.

s.4a / 23

ġarķ ol-: Boğulma.

Nure **ġarķ oldı** cihān ol dem hemīn.

s.30a / 602

ġayet (Ar.): Gayet, çok, fazla, son derece.

Ebū-Tālib anı **ġayet** severdi.

s.8a / 111

ġayr (Ar.): Ayrı, başka, diğer.

Muhammed Muştafā salla'llahi 'aleyke ve sellem bir gice 'Aişe rađiya'llāhu **ġayr** hātūn ile yatdı.

s.47a / 1-2

ġayret (Ar.): Çalışma, çabalama.

ġayret it-: Çabalamak.

Yine **ġayret idüp** 'aqlını derdi.

s.9a / 132

ġazā (Ar.): Din uğruna savaş.

Velī sen hālī olmazsın **ġazā**dan.

s.6b / 83

gelecek: Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal, âti.

Geleceğin dağı ağıir zamānda.

s.17a / 317

gelin: Evlenmek için hazırlamış, süslenmiş kız.

gelin al- : eş bulmak, evlendirmek istemek.

Muhammed'e *gelin al*virevüz.

s. 8b / 129

ger (Far.): Eğer.

Ger bizim yüz biñde bir suçumuzu.

s.4b / 38

gerçek: Gerçek.

Didi Müyessere *gerçek* söylediniz.

s.22a / 418

getür-: 1. Getirmek, gelmesini sağlamak.

*Getür*di evine fahır-i cihānı.

s.5b / 62

2. Değdirmek, yaklaştırmak.

Dīvār delüğine yüzün *getür*di.

s.12a / 204

3. Söylemek, anmak.

*Getür*di Allāh adı diline.

s.10b / 164

4. Çevirmek, geri getirmek.

Deveyi yoluna *getür*di hemīn.

s.25a / 483

gey-: Giymek.

Geysun dostları kılsun şükrler.

s.14a / 241

geydir-: Giydirmek.

Libās *geydirdi* güneş ile aya.

s.43a / 885

geyür-: Giydirmek.

Harīr atlas kumaşları *geyür*di.

s.15b / 284

gice: Gece.

Her kaçan tolunsa gün olur *gice*.

s.3a / 6

giryān (Far.): Ağlayan, ağlayıcı.

Ağlamakdan gözleri **giryān** idi.

s.25a / 496

git-: 1. Gitmek, yakından uzağa varmak.

Gitdi deve yine doğru yola.

s.25b / 493

2. Yok olmak.

Şöyle bil-kim anuñ imānı **gider**.

s.4a / 22

gizli: Gizli.

Gizli iderlerdi ‘ibādet bir mağarada hemān.

s.44b / 911

gonca (Far.): Gonca, tomurcuk.

Elin altına alup **gonca** gülün.

s.5b / 61

gök: Gök, gökyüzü.

Yeri kâ'im **gögi** devvār eyleyen.

s.3a / 1

gölge: Gölge, saydam olmayan bir cisim tarafından ışığın engellenmesiyle ışıklı yerde oluşan karanlık.

Anıñ **gölgesi** düşmez idi yere.

s.39b / 802

gönder-: Bir yere doğru yola çıkarmak.

‘Āķibet-i imānla **gönder** bizi.

s.4b / 42

göñül: Gönül, sevgi, istek, düşünüş, anma.

Velākin dili sözde **göñli** gamda.

s.8a / 113

göñül vir-: Meyil vermek, sevmek, beğenmek.

Anıñ-çün aña **göñül virmiş** idi.

s.17b / 322

gör-: 1. Görmek, bakmak.

Neler kıldı **görüñ** kim ulu sübhān.

s.5a / 48

2. Tanımak.

Gördiler kim ol Muḥammed Muṣṭafā.

s.27a / 529

göster-: Göstermek, görölmesini sağlamak.

Cennet içinde dîzârın **göstere**.

s.4b / 34

gözle-: Gözetlemek, bir şeyin olmasını veya kimsenin gelmesini beklemek.

Gece gündüz yolunu **gözledüğim**.

s.20a / 382

gulgule (Ar.): Gürültü, şamata; bağırıp çağırışma.

Gulgule düşdi bu halk içre nâgâh.

s.27b / 538

guşsa (Ar.): Keder, kaygı, tasa.

‘ Aîşe radîya’llâhu ‘ anhâ’ya ziyade **guşsa** ‘ âraz oldu.

s.47a / 8-9

guşşalan- (Ar.): Kederlenmek.

Gâh **guşşalamı**rdı gahi şādân.

s.39b / 805

gül (Far.): Gül, çiçek.

Dikenden **gül** şedefden dürr viren sen.

s.17b / 325

gül-âb (Far.): Gül suyu.

Gül-âbı şerbeti sükkeri içürdi.

s.9a / 138

gülistân (Far.):Gül bahçesi, gül tarlası.

Biçâre bülûbe sen **gülistân**m.

s.20b / 385

gülveş (Far.): Gül gibi.

Mübârek beñzi **gülveş** solmuş idi.

s.39b / 812

güneş: Güneş.

Güneş gibi ‘ ayân olmışdı o civân.

s.12a / 200

gürülde-: Gürüldemek, çok hızlı ve gürültülü ses çıkarmak.

Hayli zamân **gürüldey**üp şakıdı.

s.34a / 687

güzide (Far.): Seçkin, seçilmiş, beğenilmiş.

Dağı anıñ **güzide** mu' cizatiñ.

s.17a / 315

H

haber (Ar.): Haber.

Haber olduğu sā' at bunda gelsün.

s.14a / 248

haber eyle- : Haber vermek.

Haber eylediler fahr-ı cihāne.

s.15a / 268

haber ver- : Haber vermek.

Pes Ebū Tālib'e **verdiler haber**.

s.33a / 665

habīb (Ar.): Sevgili.

Habībim sevdiğim cânım canānım.

s.5a / 53

habīb'ullāh (Ar.): Allah'ın sevgilisi, Hz.Muhammed.

Ol **habīb'ullāhu** Muḥammed Muṣṭafā.

s.3a / 9

habir (Ar.): Haber.

habir vir- : Haber vermek.

Gidicek sen Muḥammed'e **habir vir**.

s.13b / 237

hācet (Ar.): Hacet, ihtiyaç, gerek.

hacet dile- : İstekte bulunmak, ihtiyacını istemek.

Kamu el kaldurup **hācet diler**ler.

s.19a / 354

hacet kıl-: İhtiyaç istemek.

Dileyüp sizden dağı **hācet kıl**ur.

s.35b / 719

had (Ar.): Sınır, derece.

Müşābirdir kamu **had**-ı şıfātı.

s.13a / 228

hadd (Ar.): Yanak.

Diler kim beñzer ne **hadd**ine lāle.

s.20a / 376

ḥadd (Ar.): Sınır, derece.

Hakikat nice ise *ḥadd*-ı zātı.

s.11b / 192

hādi (Ar.): Hidayet eden, doğru yol gösteren

Buyurdu ol sâ‘at Allah ü *hādi*.

s.40b / 831

Ḥadice (k.a.): Hz. Muhammed’in ilk eşi.

Ḥadice hikāyetin şerḥ eyleyim.

s.4a / 27

ḥādım (Ar.): Hizmet eden, hizmetçi.

Koşuşup *ḥādım* ve bevvāb vardılar.

s.26a / 505

hafz (Ar.): Saklayan, koruyan.

hafz it-: Saklamak.

Ki *hafz idip* yerindirmem seni ben.

s.5b / 64

ḥak (Ar.): Allah, Tanrı.

‘Arşu görse *ḥak* güneş hem felek.

s.3b / 13

ḥākīpāyi (Far.): Ayağın toprağı, ayağın tozu.

*Ḥākīpāyi*ne anıñ yüz süresin.

s.28b / 569

ḥakikat (Ar.): Hakikat, gerçek, doğru.

Ḥakikat nice ise ḥadd-i zātı.

s.11b / 192

ḥakır (A.): Değersiz.

Ben *ḥakır*-i bī-çāreye lutf işleye.

s.4b / 36

ḥāl (Ar.): Hâl, durum.

Vay bizim *ḥāl*imize ya müste‘ân.

s.4b / 39

ḥala (Ar.): Babanın kız kardeşi.

Muḥammed ’ iñ *ḥalası* idi ey yār.

s.8a / 112

ḥalāş (Ar.): Kurtulma, kurtuluş.

ḥalāş ol- : Kurtulmak.

***Ḥalāş** oldum* hele elḥamdüli'llāh.

s.42a / 859

ḥalayık (Ar.): Kadın köle, cariye.

Kul ***ḥalayık*** mālī mülki muḥteşem.

s.38b / 783

ḥālī (Ar.): Gailesiz, kayıtsız.

Velī sen ***ḥālī*** olmazsın ğazādan.

s.6b / 83

ḥālīk (Ar.): Yaratan, yoktan var eden, Allah.

Ḥālīk'a yüz bin şükürler kıldı ol.

s.26a/510

ḥalk (Ar.): Yaratma, yaratılma.

Luṭfīñ ile ***ḥalk*** idüben ay gün.

s.3a / 2

ḥalvet (Ar.): Yalnız, yalnız kalma, yalnızlık.

Oḳuyup yazmak ve ***ḥalvet*** riyāzet.

s.17a / 312

ḥamd (Ar.): Hamd, Tanrı'ya olan şükran duygularını bildirme.

Haḳḳa ***ḥamd*** ü senā dilinde virdi.

s.19a / 360

ḥamdüli'llāh (Ar.): Tanrı'ya şükür.

Ḥamdüli'llāhi çünki ol dem ber murād.

s.36a / 735

Ḥamza (k.a.): Hz. Hamza,Abdulmuttalip'in oğlu ve Hz. Muhammed'in amcası.

Daḥı ***Ḥamza*** cihānıñ pehlivānı.

s.6b / 79

ḥan (T. Far.): Han, hakan.

Kamu ḥalk aña muşāk idi ey ***ḥan***.

s.18b / 344

ḥān (Far.): Han, kervansaray.

Yoluña olsun fedā ***ḥān***m tanım.

s.36a / 733

ḥandān (Far.): Gülen, sevinçli.

Sevinüp şād olup **ḥandān** olasın.

s.7a / 92

ḥāne (Far.): Ev.

Hadīce **ḥānesine** çünkü irdi.

s.11b / 187

ḥarāc (Ar.): Vaktiyle Müslüman olmayan teb’adan alınan vergi.

Yaraşır ola Küffar’dan **ḥarācı**.

s.10b / 171

ḥarām (Ar.): Haram, şeriatça yasak edilmiş şey.

‘Ayān itsün ḥelāli vü **ḥarāmı**.

s.40b / 833

ḥarc (Ar.): Harcama.

ḥarc it-: Harcamak.

Anı **ḥarc** idüp yetürelim aḥı.

s.30a / 595

ḥarīr (Ar.): İpek.

İki **ḥarīr** libās hem iki dülbend.

s.13b / 235

ḥāş (Ar.): Seçkin ve ileri gelen sınıf; özel.

Müzdeciyi **ḥāş** oṭaya kondurun.

s.26a / 504

ḥasbiḥāl (Ar.): Görüşüp dertleşme, halleşme.

Hadīce ile olan **ḥasbiḥāl**.

s.11a / 183

ḥased (Ar.): Haset, kıskançlık, çekememezlik.

Ḥased nārına yanup tutuşdı.

s.16b / 302

ḥāsīd (Ar.): Kıskanan, kıskanç.

Çünkü **ḥāsīd**ler bunu ḥoş gördiler.

s.37a / 756

ḥasret (Ar.): Hasret, özlem.

Otuz yıldan beri **ḥasret** yaşını.

s.20a / 383

ḥaṣṣ u ‘ām (Ar.): Herkes

Didi işidiñ ey *ḥaṣṣ u ‘ām*.

s.19a / 356

ḥasta (Far.): Hasta.

Mübārek cismi anıñ oldu *ḥasta*.

s.5a / 50

ḥasūd (Ar.): Kıskanan, çekemeyen, çok kıskanç.

Ḥasūd olanlar anda oda yandı.

s.16a / 290

ḥāṣalillāh (Ar.): Haşa, Allah göstermesin.

O bize hizmet itmek *ḥāṣalillāh*.

s.13b / 232

ḥaṣem (Ar.): Maiyet, yanında bulunanlar.

Didi bu gördigiñiz hayli *ḥaṣem*.

s.38b / 783

ḥaṣr (Ar.): Ölülerini diriltilip mahşere çıkarma, kıyamet.

Ḥaṣre deñlü nāmı anuñ yād olur.

s.4a / 31

ḥaṭ(t) (Ar.): Yazı.

Bildiler kim mühür anıñdır *ḥaṭ* anıñ.

s.27b / 540

ḥaṭā (Ar.): Hata, yanlış, yanlışlık, kusur.

ḥaṭā kıl-: Kusuru olmak.

*Ḥaṭā kıl*madı anıñ bir kılına.

s.19a / 351

ḥātem-ün-nebi (Ar.): Peygamberlerin sonuncusu.

Ḥātem-ün-nebi Muḥammed-un-resül.

s.26b / 518

ḥāṭır (Ar.): Gönül.

Ḥāṭıra tokuna sözüñ kim bile.

s.28b / 568

ḥātim (Ar.): Hitama erdiren, bitiren.

Ḥātim ola nebiyādır ol pür şafā.

s.30b / 605

ḥaṭm (Ar.): Burun.

İşbu baldan kız oğlan ‘ayb **ḥaṭmine** deñse nicedür.

s. 48a / 9

ḥātun (Ar.): Kadın.

Hadice **ḥātunuñ** kim kārībānı.

s.8b / 121

ḥavf (Ar.): Korku.

Ebū Bekr’e dağı pek **ḥavf** irişdi.

s.23a / 444

ḥayāl (Ar.): Hayal.

Gece gündüz **ḥayāl**inde olurdı.

s.12a / 203

ḥayr (Ar.): Hayır, iyilik.

Lutf idüp eylesesiz **ḥayr** du‘ ā.

s.4b / 33

ḥayrān (Ar.): Şaşakalmış, şaşkın.

ḥayrān ol-: Şaşkın olmak.

Olup ḥayrān unuttı kendüzini.

s.19b / 372

ḥayy (Ar.): Allah’ın adlarından.

Neler kıılır görüñ ol **ḥayy** u kâdir.

s.23b / 450

ḥazān (Far.): Sonbahar, güz.

Anıñ ‘aşkı-yle döndüm **ḥazāne**.

s.40a / 823

ḥāzırlık (Ar. T.): Hazırlanmak için gereken şeyler veya durumlar.

ḥāzırlık eyle-: Hazırlık yapmak.

Varup **ḥāzırlık eyle** yola elān.

s.14b / 253

ḥazret (Ar.): Övme, büyütme ve ululama için kullanılır.

Ebū Bekr **ḥazretine** yūri var.

s.35a / 710

hecîn (Ar.): Arkasında iki hörgücü olan ve çok hızlı koşan bir cins deve.

Tiz **hecîn** egerleyüp bindirdiler.

s.24a / 474

helâl (Ar.): Helâl, din bakımından günah olmayan.

‘Ayân itsün **helâlî** vü harāmı.

s.40b / 833

hemân (Far.): Hemen; yalnız ancak.

İki cihānıñ güneşidur **hemân**.

s.3b / 12

hemāndem (Far.): Hemen, çabucak, o anda.

Hemāndem gözleri yaşıla tıldı.

s.6a / 71

hem-çünān (Far.): Böylece.

Sākin oldı ol direk evvelki gibi **hem-çünān**.

s.46b / 929

hem-dem (Far.): Dost, arkadaş.

Seniñ-ile **hem-dem** ola ol ḥabīb.

s.30b / 609

hemīşe (Far.): Her zaman, daima.

Hemīşe devlet-ile yār olasın.

s.9b / 143

hergiz (Far.): Asla, hiçbir zaman, hiçbir suretle.

Geçse **hergiz** ḥayr ‘amel işlemese.

s.25a / 489

ḥesāb (Ar.): Hesap.

Şimdi anlar kılur ol mālī **ḥesāb**.

s.28b / 563

ḥesābsız (Ar. T.): Hesabı tutulamayan.

Hadīce’niñ **ḥesābsız** oldı mālī.

s.22a / 421

hiç (Far.): Hiç, hiçbir.

Güler yüzüñ cihānda şolmasun **hiç**.

s.9b / 145

ḥikāyāt (Ar.): Hikâye.

Daḥı Buḥra **ḥikāyāt**ın tamāmı.

s.23b / 455

ḥikāyet (Ar.): Hikâye.

Ḥadice **ḥikāyet**ın şerḥ eyleyim.

s.4a / 27

Ḥikmet’ullāh (Ar.): Allah’ın bilgeliği.

Meger kim vārid ola **ḥikmet’ullāh**.

s.9a / 133

hilāl (Ar.): Hilâl, yeni ay.

Siyāh ebrūları dönmiş **hilāl**.

s.20a / 376

ḥil’at (Ar.): Beğenilen kimseye giydirilen süslü elbise, kaftan.

Gördiler egnine giymiş **ḥil’at**.

s.27b / 537

himmet (Ar.): Cömerlik, yardım.

Hemîşe **himmet**ñ olsun didiler.

s.21a / 402

ḥitāb (Ar.): Birine veya bir topluluğa söz söyleme.

ḥitāb it-: Topluluğa konuşmak.

Ḥitāb idūb ve didi diñleñ bu sözi.

s.20b / 394

ḥizmet (Ar.): Birinin işini görme.

ḥizmet eyle-: Birinin işini görmek.

Eliñden geldüince **eyle ḥizmet**.

s.7a / 89

ḥoca (Far.): Hoca, müderris, öğretmen.

Ḳarañuluḳ zulmet olur ey **ḥoca**.

s.3a / 6

ḥor (Far.): Ehemmiyetsiz, değersiz, adi kimse.

Ḥor oluben nās kıtında kaldılar.

s.27b / 542

ḥorola-: Birinin gönlünü inciterek davranmak, hor görmek.

Ki **ḥorolay**up yetimdir dimeyesin.

s.7a / 91

hoş (Far.): Güzel, iyi.

Didi Müyessere ne **hoş** didiñiz.

s.16b / 304

hū civān (Ar.): İyi huylu genç.

Didi kim hūş geldiñiz ey **hū civān**.

s.35b / 717

hūb (Ar.): Sevgi.

Muṣṭafā'nıñ **hūb** cemālini söyleyim.

s.4a / 27

huld (Ar.): Sekiz cennetten biri.

İsterim ol dārı **huld** bākīdir.

s.31a / 618

hulḳ (Ar.): Yaratılıştan olan tabiat veya karakter, iyi huy.

Begāyet hūb idi hūsni ve **hulḳ**ı.

s.39a / 801

hūn (Far.): Kan.

Düşmez ṭa' nından oldı bağı **hūn**.

s.27a / 534

hūr (Ar.): Huri, cennet kızı.

Ki 'arş -ı kürsī vü **hūr**-ı cinānı.

s.11b / 196

hūrī (Ar.): Huri, cennet kızı.

Dağı **hūrī** ve ḳaṣr-ı cennete uçmaḳ.

s.17a / 316

huşuṣ (Ar.): Bakım, iş.

Bu **huşuṣa** münteẓir ṭurmuş idi.

s.35b / 715

huṭbe (Ar.): Cuma namazlarından evvel, bayram namazlarından sonra hatibin minberde halka verdiği dini öğüt.

huṭbe oku-: Hutbe okumak.

Cuma' gün **huṭbe oku**rdı bir direge dayanup.

s.46a / 925

huzūr (Ar.): Rahat.

Huzūr ile geçindi ol vaṭanda.

s.7b / 106

Ḥudā (Far.): Tanrı.

Ḥudā aña risālet viriserdir.

s.7a / 93

ḥūkm (Ar.): Buyruk, emir.

Ḳamu maḥkūmdı *ḥūkm*inde anıñ.

s.13a / 223

ḥūkm eyle-: Emir vermek.

Dağı *ḥūkm eyleye* Şām’a ‘Irāk’a.

s.10b / 173

hümām (Ar.): Himmetli, azimli, bir işe sımsıkı sarılıp o işi başarma.

Şöyle bil kim mümkinātu ay *hümām*.

s.3b / 18

hümā (Far.): Devlet kuşu.

Aldı bunlarıñ selāmıñ ol *hümā*.

s.32b / 651

ḥürmet (Ar.): Saygı.

*Ḥürmet*ine anlarıñ yā Rabbenā.

s.4a / 24

ḥürmet kııl-: Saygılı davranmak.

Kemālince aña *ḥürmet kııl*ayım.

s.6b / 77

I

ırak: Irak, uzak.

Yoldan *ırak* yire ol fuzül.

s.24a / 481

ışmarla-: Emanet etmek.

Muḥammed’i baña *ışmarla* ihsān.

s.6b / 85

ıssı: Sıcak.

Her biri ḥüküm *ıssı* idi tācidār.

s.33a / 663

İ

İbrāhīm Ḥalīl (k.a.): Halil İbrahim peygamber.

Dağı nesli ola *İbrāhīm Ḥalīl* iñ.

s.10b / 168

icāzet (Ar.): İzin.

icāzet vir- : İzin vermek.

Şükr kim bize *vir*mişler *icāzet*.

s.7b / 100

icāzet dile-: İzin istemek.

İcāzet diledi oldu revānı.

s.11a / 177

icāzet ol-: İzni olmak.

İcāzet oldı çün geçdi oturdı.

s.11b / 188

içre: İçinde, içerisinde.

Toğısar Mekke şehri *içre* ol māh.

s.17b / 319

ihmāl (Ar.): Ehemmiyet vermeme, mühimsememe.

ihmāl eyle-: Önemsememek.

Oñat kıl bu işi *eyleme ihmāl*.

s.13b / 236

iḥsān (Ar.): Bağış.

Aña da ne *iḥsān* buyurasın.

s.9b / 151

iḥtirām (Ar.): Saygı, hürmet.

Kılardı aña dürlü *iḥtirām*.

s.5b / 62

iḥtiyār (Ar.): Kendi isteğiyle davranma, seçme, seçilme.

Görenüñ gitdi elden *iḥtiyār*.

s.5b / 57

iḳbāl (Ar.): Baht, talih, talih düzgünlüğü.

Segirdüp qarşu çıkdı itdi *iḳbāl*.

s.9a / 137

ikrām (Ar.): Bir şeyi hediye, armağan olarak verme.

Bize bu ‘izzet *ikrām* ne ḥāldir.

s.15a / 263

- ikrām kıl-**: Armağan olarak vermek.
 ‘İzzet ta‘ zīm ve **ikrām kıl**arak. s.29b / 591
- İkra’ sūresi** (Ar.): ‘Alak’ suresi de denir, ilk inen ayetlerdir.
 Kim **İkra’ sūresi**ni ta‘līm itdi. s.41a / 837
- ikrār** (Ar.): Saklamayıp söyleme; dil ile söyleme; tasdik.
 Aluban **ikrār**ñı biñ cehd ile. s.34a / 685
- İlāhe’l-‘ālemīn** (Ar.): Alemin Tanrı’sı.
 Dir idi kim yā **ilāhe’l-‘ālemīn**. s.29a / 575
- i‘lām** (Ar.): Bildirme, bildirilme, anlatma.
i‘lām ol-: Bildirilmek.
 Hemīn zāhir gibi **ol**urdu **i‘lām**. s.40b / 827
i‘lām it-: Bildirmek.
 Mektūbla sözi **i‘lām ider**. s.33b / 671
- ilāhī** (Ar.): Allah’ım, ey Allah.
 Yā **ilāhī** dilerim cümlemizi. s.4b / 42
- ilhām** (Ar.): Allah tarafından insanın gönlüne bir şey doğdurulma; peygamberlerin kalbine gelen ilahi düşünceler.
 İder Hāḡ müşgilin düşünde **ilhām**. s.40b / 827
- illā** (Ar.): Yalnız, ancak; yalnızca; mutlaka; özellikle.
İllā kimseye dimez nihān ider. s.29a / 578
- İmān** (Ar.): İman, inanma, inanç; İslam dinini kabul etme.
 Aña uyanlar ola ehl-i **īmān**. s.13b / 230
īmāne gel-: Müslümanlığı kabul etme.
 Daḡı hem **īmāne geldi** Hāmze’ şāhib kırān. s.44b / 910
īmān getir-: Müslümanlığı kabul etmek.
 Şıdḡ-la **īmān getürdi** oldı mü’min Müslimān. s.44b / 907

- īmānı git-:** İnancı gitmek.
 Şöyle bil-kim anuñ *īmānı gider*. s.4a / 22
- imdi:** Şimdi, artık.
 Diñle *imdi* fikr nedir kālīne. s.29a / 571
- inan-:** İnanmak.
 Didi ol bundadır taḥḳīk *inanın*. s.23a / 440
- İncil:** Allah'ın vahiy yoluyla dört büyük peygambere yolladığı dört büyük kitaptan biri.
 Daḥı *İncil* de hem ol bedr ayı. s.17a / 313
- incin-:** Birinin herhangi bir davranışı yüzünden üzüntü duymak, gücenmek, kırılmak.
 Bir gün ola *incine* cümle hāl. s.37a / 757
- incit-:** Kötü söz veya davranışla birini kırmak, üzme.
 Eger kimse seni *incit*di ise. s.40a / 819
- incü:** İnci.
 Er boyunca dört küp *incü* var idi. s.38a / 771
- inkār (Ar.):** Yaptığını saklama , gizleme, yapmadım deme.
inkār it-: Yapmadım demek.
 Şoñra pişmān olup *inkār idesiz*. s.34a / 691
- ins (Ar.):** İnsan.
 Zulmet içre *ins* ü cin kaldı heb. s.3b / 11
- inşā'allāh (Ar.):** Allah isterse, Allah nasip etti ise.
 Ḥadice *inşā'allāh* ola mesned. s.11a / 184
- ip:** İp.
İpiñ yerine işlemişler altun. s.13b / 234

ir-: Varmak, ermek, erişmek, yetişmek.

Hadice hānesine çünkü *irdi*.

s.11b / 187

irgür-: Ulaştırmak, eriştirmek.

Kamu halkı murāda *irgüren* sen.

s.17b / 325

iriş-: Varmak, erişmek, ulaşmak, kavuşmak.

Ki Buhrā deyrine *iriş*diler çün.

s.17a / 307

irsāl (Ar.): Gönderme, gönderilme, yollama.

irsāl it-: Göndermek.

Hudā *irsāl ide* Mekke yoluna.

s.24a / 469

isim (Ar.): Ad.

Anca *ismi* şıfâtı var idi.

s.3b / 14

İslām (Ar.): İslam dini.

Dağı hem ehl-i *İslām*'a ola mäh

s.43b / 896

istiğfār (Ar.): Tanrı'dan günahın bağışlanmasını dileme.

istiğfār it-: Af dilemek.

Cān u dilden tevbe *istiğfār idüp*.

s.25a / 490

iş: İş

Cümle müşkil *iş*leri amān ola.

s.4b / 35

işāret (Ar.): Bir şeyi gösterme, iz, belirti.

işāret eyle-: İşaret etmek.

Çaşnigirlere *işāret eyledi*.

s.32b / 652

işit-: İşitmek, duymak.

İşidüp taḥsīn itdi şad-hezārān.

s.16b / 303

işle-: 1. İşlemek.

İpiñ yerine *işle*mişler altun.

s.13b/234

2. Yapmak.

Geçse hergiz Һayr ʿamel *işlemese*

s.25a/489

it-: Etmek.

Gerçi bu sözler daҺı *itmezse* eşer

s.32a/638

it: Köpek.

Ol *itleriñ* var idi bir ulusı.

s.22b / 433

iv-: Acele etmek, çabuk davranmak.

İvenler ʿākıbet olur melāmet.

s.13a / 219

izhār (Ar.): Gösterme, meydana çıkarma.

izhār it-: Göstermek.

Bu gizli rāzımı *izhār idersem*.

s.12b / 217

K**qabr** (Ar.): Mezar.

Şoñucu defn idüb *qabre* qodılar.

s.5b / 60

qabul (Ar.): Kabul.

qabul it-: Kabul etmek.

Duʿāmı yā ilāhī sen *qabul it*.

s.12b / 211

qaçan: Ne zaman, nasıl, -dığı zaman.

Her *qaçan* toğsa güneş olsa ʿayān.

s.3a / 3

qad(d) (Ar.): Boy.

Şanasın servidir ol *qadd*-i balā.

s.20a / 378

qadr (Ar.): Değer, kıymet, itibar.

Anıñ *qadrini* sen soñra bilesin.

s.7a / 92

ḳadri ā' lā : Yüce değer.

Ḳamu ḥalkıñ ḳatında **ḳadri ā' la**.

s.12a / 202

ḳādir (Ar.): Kudret sahibi, kudretli, güçlü.

Neler ḳılur görüñ ol ḥayy u **ḳādir**.

s.23b / 450

kāfir (Ar.): Allah'ın varlığını tanımayan, bilmeyen.

Anı işidüp nice **kāfir**ler oldı Müslümān.

s.46b / 931

ḳaftan: Eskiden kullanılan, çoğu ipekli bir çeşit uzun ve hafif üstlük elbise.

Bir ağır bahāl **ḳaftan** virdiler.

s.26b / 521

kāğid (Far.): Kâğıt.

Yazup **kāğid**a anı ḳıldı tekrîr.

s.10a / 162

ḳahḳaha (Ar.): Yüksek sesle çok gülme.

Ta' n iderler **ḳahḳaha** ile gülüp.

s.27a / 530

ḳaḳı-: Öfkelenmek, kızmak, paylamak.

Bu sözi 'Ömer işitdi **ḳaḳı**yup turur hemān.

s.45a / 917

ḳāl (Ar.): Söz, laf.

Diñle imdi fîkr nedir **ḳāl**ıne.

s.29a / 571

ḳalem (Yun. , Ar.): Kalem, yazma aracı.

Ḳalem alup mu' abbir ol dem eline.

s.10b / 164

kaltabān (Far.): Namussuz.

Ḥazreti peygamber içün gör ne söyler **kaltabān**.

s.45a / 912

kāmile (Ar.): Kemale ermiş, olgun, bilgin.

'Ākile vü **kāmile** görür ne ider.

s.33a / 668

ķamu: Bütün , hep, herkes.

ķamu meyve vü nebâtatı zülâl.

s.3a / 5

ķāmurāne (Far. Kām-rān): Kamrancasına.

Ulular şadre geçdi **ķāmurāne**.

s.19b / 363

ķan: Kan.

Dökerdi gözlerinden yaş ile **ķan**.

s.18a / 339

ķandīl (Ar.): Kandil.

Tenefler kurulup **ķandīl**ler uyandı.

s.22a / 423

ķangı: Hangi.

Kāribāndan **ķangı** gün ayrıldı ol.

s.26a / 513

ķanı: Hani.

Çünkü peygamber olasın **ķanı** mu' cizāt şān.

s.44a / 905

ķānī (Ar.): Kanaat eden, fazlasını istemeyen.

Mürüvvet **ķānī** bir ehl-i keremdir.

s.8b / 128

ķā'im (Ar.): Ayakta duran, ayakta bulunan.

Yeri **ķā'im** gögi devvār eyleyen.

s.3a / 1

ķā'ināt (Ar.): Var olan şeylerin cümlesi; dünya.

Bunuñ yüzi şuyuna **ķā'ināt**.

s.21a / 398

ķapucı: Kapıcı; bekçilik, temizlik, alışveriş gibi işlerle görevli kimse.

ķapucılar dağı anı gördiler.

s.36b / 741

ķarañuluk: Karanlık.

ķarañuluk zulmet olur ey hoca.

s.3a / 6

karavaş: Savaşta tutsak edilen veya satın alınan ve sahibinin üzerinde tam bir kullanma hakkı bulunan kadın, kul.

Şakdı yıldız gibi kul **karavaş**. s.37a / 753

kardeş: Kardeş.

‘Ātike adlı **kardeşi** var idi. s.8a / 111

karındaş: Kardeş.

Didigim ey gözüm nûr **karındaş**. s.8a / 114

karış: Parmaklar birbirinden uzak duracak biçimde gergin duran elde, başparmak ve serçe parmağın uçları arasındaki uzaklık.

Eteğinin bir **karış** yerin bu yâr. s.33b / 677

kāribān (Far. Kār-bān): Kervan.

Hadice hātunuñ kim **kāribām**. s.8b / 121

karşu: Karşı, bir kimsenin esas tutulan yüzünün ilerisi.

Pes Hadice **karşu** geldi gülerek. s.29b / 591

karşu getür-: Geri getirmek.

Ki yolda bize **karşu getüresin**. s.24b / 473

karşula-: Karşılama, dışarıdan gelen bir kimseye karşılayıcı olarak çıkmak.

Çıkuban ehl-i Şām **karşuladılar**. s.21b / 413

kaşd (Ar.): Niyet.

Bu durur **kaşdı** anıñ kim kimse başlar döñe kan. s.45b / 919

kaşd it-: Niyet etmek.

‘Āiše ražiya’llāhu ‘anhā sığına **kaşd itdi**. s.47a / 7

kāse (Far.): Çiniden, billurdan, porselenden, madenden veya topraktan yapılmış çanak.

Tolu **kāse** içirüp nüş idesiz. s.33b / 672

kaşr (Ar.): Köşk, saray.

Dağı hürî ve **kaşr**-ı cennete uçmak.

s.17a / 316

katır: Katır.

Yarar atlar dağı dürlü **katır**lar.

s.38a / 778

katî (Ar.): Kesin.

Katî mürüvvetli hatundur didiler.

s.15a / 265

kavm (Ar.): İnsan topluluğu.

Bu **kavme** ol nazâr eyledi gördi.

s.19b / 371

kayur:- Kayırmak, koruyarak başarısını sağlamak.

Görüp Hamza anıñ hâlin **kayur**dı.

s.40a / 813

ke-enne (Ar.): Sanki, güya, gibi; benzer.

Ke-enne kendisini yavı kıldı.

s.12b / 215

kelâm (Ar.): Söz.

Ki söz geldi eşnâ-yı **kelâm**da.

s.8a / 113

kem (Ar.): Kaç, ne kadar.

Ki ben biçâre vü **kem** peyki celilem.

s.41a / 845

kemâ-hiye (Ar.): Olduğu gibi.

Cünün ider görenleri **kemâ-hiye**.

s.12a / 207

kemâl (Ar.): Olgunluk, yetkinlik.

Pes güneş nûr-ı-ile bulurlar **kemâl**.

s.3a / 5

kemter (Far.): Çok aciz, çok zavallı, çok değersiz.

Bu **kemter** kulunuñ oldur murâdı.

s.17b / 326

kerāmet (Ar.): Velilerin gerektiği zaman gösterdikleri olağanüstü hal; bağış, kerem.

Naşib oldu bize kim bu **kerāmet**.

s.7b / 99

kerīme (Ar.): Kız evlat.

Ol **kerīme**ye anı ańdurayın.

s.28b / 560

kesme: Eskiden, savaşlarda ata giydirilen bir çeşit zırh.

Her birinin egeri vü **kesmesi**.

s.38a / 779

kevkeb (Ar.): Yıldız.

Kevkeb içre gün gibi olmuştur ‘ayān.

s.3a / 7

kez: Kez, defa.

Ėovmazdı Aĥmed’i her **kez** yanından.

s.6a / 66

ķıl: Kıl, saç teli.

Ĥaĥā ķılmadı anıñ bir **ķıl**na.

s.19a / 351

ķıl:- Kılmak, etmek, yapmak.

Altı günde cümlesin **ķıldı** tamām.

s.3b / 18

ķılıç: Kılıç.

Ėılıcı ķuşanup ata binmişdi.

s.15b / 274

ķıra’āt (Ar.): Okuma.

Didi Ėkra’ didi bilmem **ķıra’āt**.

s.41a / 836

ķırnaķ: Halayık, cariye.

Ėşbu ķıldan ‘Alī razıya’llāhu eydür **ķırnaķ**.

s.47b / 11

ķısa: Kısa, uzun olmayan.

Sīm u zer çok **ķısa**dır dilimizde.

s.8a / 118

kıymetli: Kıymetli, değerli.

Viresiñiz bize bir *kıymetli* bez.

s.35b / 720

kız: Dişi çocuk.

Delüdür anlar ki bizden *kız* diler.

s.34a / 689

kızar-: Kırmızı veya ona yakın bir renk almak.

*Kızaru*ban oldu beñzi lāle renk.

s.30a / 598

kibār (Ar.): Büyükler, ulular.

Ebū Süfyān geldi *kibār*lar ile.

s.33a / 669

kiçi: Küçük.

Ehl-i Mekke ulu *kiçi* heb gele.

s.37b / 762

kıl u kāl (Ar.): Dedikodu.

Aña bildirdi cümle *kıl u kāl*.

s.11a / 183

kimesne: Kimse, şahıs.

Kimesne görmemişdi şöyle kim var.

s.21b / 415

kirācı: Bir şeyi, bir yeri kira ile tutan kişi.

Kirācı yokdurur hiç neslimizde.

s.9a / 131

kirbik: Kirpik.

Dağı *kirbik*leri ebr-i siyāhı.

s.12a / 207

kişi: Kişi, şahıs.

Didi sen bir seḥī cömerd *kişi*sin.

s.6b / 81

kişizāde (T. Far.): Soylu.

Bir *kişizāde*yi gelin alavüz.

s.30a / 596

ķitāb (Ar.): Kitap

Getürüp hem **ķitāb**ların ķıtına.

s.18a / 338

ķo-: Koymak.

Anı her kez libāssız **ķom**ayasın.

s.7a / 91

ķoġla-: Arkasından konuşmak.

İşbu tasdan **ķoġla**mak tatlıdır.

s.48a / 1

ķon-: Konmak.

Varuben **ķon**dılar bir çok mekāna.

s.16b / 306

ķonak: Yolculukta geceyi geçirmek için inilen, konaklanan yer.

İkinci **ķonaġa** varınca hele.

s.13b / 238

ķondur-: Yerleştirmek.

Müzdeciyi hāş oġaya **ķondur**un.

s.26a / 504

ķonuk: Konuk, misafir.

İşbu baldan **ķonuk** hātrın yerine getürmek.

s.48a / 2

ķop-: Kopmak, birdenbire gürültülü veya tehlikeli olaylar başlamak.

ķopacaktır āhir yevm-ül-ķıyāmet.

s.41a / 843

ķorġu: Korku.

Niceniñ **ķorġu**sından şındı odı.

s.22b / 431

ķoşuş-: Koşuşmak, birden koşmak.

ķoşuşuban babasına irdiler.

s.36b / 741

ķös (Far.): Savaşlarda, alaylarda at, deve veya araba üzerinde taşınan ve işaret vermek için kullanılan büyük davul.

Tabıllar na^ç ralar **ķös**ler çalındı.

s.15a / 266a

ķudret (Ar.): Kudret, g¼ç.

Dilediğim **ķudretin** izhār ede.

s.3b / 16

ķudretu'llāh (Ar.): Allah'ın g¼c¼.

G¼rel¼m nice olur **ķudretu'llāh**.

s.9a / 133

ķul: Kul, k¼le, bende, hizmetkar.

ķul it-: Hizmetkar etmek

Habibiñ Muştafa'ya beni **ķul it**.

s.12b / 211

ķulak: Kulak, işitme organı.

ķulađınca idem her bir.

s.40a / 820

ķumāş (Ar.): İpek, y¼n, keten vesaireden yapılan dokuma.

ķumāş beklemege ķodılar adam.

s.19b / 362

ķur'ān (Ar.): Kur'an, İslam'ın kutsal kitabı.

Dirmiş indirdi **ķur'ān** baña Cibril-i emin.

s.45a / 913

ķurb (Ar.): Yakın.

Oŗa dīvārınıñ **ķurbuna** geldi.

s.11b / 189

ķurbān (Ar.): Kurban, Allah'ın rızasını kazanmaya vesile olan şey.

ķurbān vir-: Kurban olmak.

Yoluna cānımı **ķurbān vireyim**.

s.6b / 80

ķureyş (Ar.): Hz. Muhammed'in mensup olduğu Arap kabilesinin adı.

ķureyş olurıdır aşlı anıñ.

s.13a / 226

ķuşūr (Ar.): K¼şkler.

Dađı h¼rī **ķuşūr** ve cinānī.

s.43b / 893

ķuvvet (Ar.): Kuvvet, g¼ç.

Dilerim ki dilime **ķuvvet** ola.

s.4a / 26

küp (Fr.): Birbirine eşit karelerden oluşan altı yüzlü dikdörtgen biçimindeki nesne.

Er boyunca dört **küp** incü var idi. s.38a / 771

küffār (A.): Kafirler, hak dinini inkar edenler.

Yaraşır ola **küffār**dan haracı. s.10b / 171

küllī (Ar.): Bütün.

Küllīsi tümletdi bunda hāşş u ‘ām. s.37b / 765

L

lā-cerem (Ar.): Şüphesiz, besbelli, elbette.

Çeşm-i mesti **lā-cerem** giryān idi. s.29a / 574

lāġ (Far.): Şaka.

Şanma kim **lāġ**u laṭife eylerim. s.31b / 631

lahza (Ar.): Göz ucu ile bir kere bakıncaya kadar geçen süre.

Öldürüp ol serveri bir **lahza** aña virme amān. s.45a / 916

la‘in (Ar.): Kovulmuş, nefret kazanmış, istenilmeyen.

Ki söylemege ey **la‘in** murdar. s.20b / 393

la‘l (Ar.): Kırmızı, al.

La‘l-i yākūt her biri kıymetlü taş. s.38a / 772

latife (Ar.): Şaka.

Yoḥsa **latife** mi idersin baña. s.31b / 627

lāyık (Ar.): Layık, yakışan, yaraşır, yakışık.

Zirā seni aña **lāyık** görmezem. s.34a / 688

leb (Far.) : Dudak.

Sözi sükker **lebidir** āb-ı Kevser.

s.20a / 375

lem-yezel (Ar.): Zeval bulmaz, zail olmaz, bâki.

Lem-yezel ve bî-zevāl Allah'a idi.

s.3b / 15

leylā (Ar.): Çok karanlık gece.

Ey şubh-ı **leylā** yüzi mähım benim.

s.31b / 628

leyl-i siyāh (Ar.):Siyah gece.

Tamāmet nūr idüp **leyl-i siyāhı**.

s.10a / 157

leyli (Ar.): Gece ile ilgili, gece gibi karanlık.

Saçı **leyli**dir hemān yüzi güneş.

s.30a / 597

libās (Ar.): Üste giyilen şey, elbise.

Anı her kez **libās**sız kıomayasın.

s.7a / 91

luṭf (Ar.): İyilik, iyilikte bulunma.

Luṭfñ ile ḥalk idüben ay gün.

s.3a / 2

luṭf it-: İyilikte bulunmak.

Luṭf idüp eyleyesiz ḥayr du'ā

s.4b / 33

luṭf işle-: İyilikte bulunmak.

Ben ḥakīr-i bî-çāreye **luṭf işleye**.

s.4b / 36

luṭf kıl-: İyilikte bulunmak.

Raḥmet eyle **luṭf kıl** cümlemize.

s.4b / 37

M

ma'būd (Ar.): Kendisine ibadet olunan, tapınılan.

Dilerim ki müyesser ide **ma'būd**.

s.12b / 210

mağāra (Ar.): Mağara, barınak olarak kullanılabilen yer kovuğu, in.

Gizli iderlerdi 'ibādet bir **mağāra**da hemān.

s.44b / 911

māh (Far.): Ay.

Muhammed Muştafā ol **māh**-ı taban.

s.5a / 47

maḥbūb (Ar.): Sevgili.

Kaçan-kim sunulsa **maḥbūb** u zebānı.

s.12a / 206

maḥkūm (Ar.): Hüküm giymiş.

Kamu **maḥkūm**dı hükminde anıñ.

s.13a / 223

maḥlūkāt (Ar.): Yaratılmış şeyler, canlılar.

Bu **maḥlūkāt**a kamu rehber ola.

s.10b / 172

maḥrem (Ar.): Mahrem, sırdaş.

Maḥremim ola Muhammed Emīn.

s.29a / 575

maḥrem kıl:- Sırdaş etmek.

Anı kendülere **maḥrem kıl**alar.

s.29b / 581

maḥrūm (Ar.): Yoksun.

maḥrūm ol:- Yoksun kalmak.

Ben anıñ dīdārıñdan **maḥrūm ol**am.

s.29b / 582

maḥşer (Ar.): Kıyamette ölülerin dirilip toplanacağı yer.

Olmaya yedi yevmi **maḥşer**de sebab.

s.3b / 11

maḥzūn (Ar.): Hüzünlü.

maḥzūn ol:- Hüzünlenmek.

Oldı **maḥzūn** ağlayuban gözleri.

s.33a / 667

maḳāl (Ar.): Söz, lakırdı.

Muhammed'den işitdügi **maḳāl**.

s.42b / 871

maḳbul (Ar.): Beğenilen, hoş karşılanan.

Haḳ Te'āli'nüñ bular **maḳbul** kılı.

s.3b / 20

maḵṣūd (Ar.): İstenilen şey, istek.

Sevindi didi kim bu idi **maḵṣūd**.

s.12b / 210

ma' lūm (Ar.): Bilinen, belli.

ma' lūm ol-: Belli olmak.

Murādı ne ise **ma' lūm ol**urdu.

s.39b / 811

mānī (Ar.): Mana, anlam.

Mu' abberler **ma' nī** şormış idi.

s.10a / 156

māvāḵa' (Ar.): Vuku bulmuş, olup geçmiş.

Pes Hīrā tağında **māvāḵa'** ne ise şerḥ idüp.

s.44a / 904

meclis (Ar.): Meclis, toplantı.

Añılur **meclis**de du' ā- 'ile ol.

s.4a / 30

Mecūsī (Ar.): Ateşe tapan kimse.

Ki bunlar yine **Mecūsī**dirler.

s.22b / 428

meded (Ar.): Medet, yardım.

Zerrece andan bize eyle **meded**.

s.4b / 41

medḥ (Ar.): Övme, övgü.

Daḥı **medḥ**in okudan olur meṣāb.

s.4b / 32

medḥ olun-: Övülmek.

Medḥ olunsa ḥaṣre dek olmaz tamām.

s.7b / 107

Medḥ it-: Övmek.

İncīl Tevrāt'da **medḥ it**miş Ḥudā.

s.30b / 612

meger (Far.): Meğer, ancak, yoksa, halbuki.

Meger kim bir gün ol pīr ḥasta oldu.

s.6a / 68

mekān (Ar.): Yer.

Kim cehennem bize olısar **mekān**.

s.4b / 39

Mekke (Ar.): Hicaz'da Hz. Muhammed'in doğduğu ve Kabe'nin bulunduğu şehir.

İşidüp **Mekke** uluları geldi.

s.6a / 68

mektüb (Ar.): Mektup.

Mektūbla sözi i' lām ider.

s.33b / 671

mektüb al- : Mektup almak.

Girü **mektüb** alup bize gelesin.

s.24b / 473

melāl (Ar.): Sıkıntı.

Melālını gider ol şad u ḥandān.

s.43a / 879

melāmet (Ar.): Ayıplama, kınama, azarlama.

İvenler 'ākıbet olur **melāmet**.

s.13a / 219

melek (Ar.): Melek, Allah'ın halleri diğer canlılara benzemeyecek şekilde nurdan yarattığı varlıklar.

İns ü cin vaḥşi ṭayr hem **melek**.

s.3b / 13

melikā (Ar.): Kadın hükümdar.

Uyanup 'aşık oldu **melikā**ya.

s.43a / 885

melīl (Ar.): Kederli.

melīl ol-: Kederlenmek.

Ebū Ṭālib 'Ātike oldu **melīl**.

s.33a / 666

mel'ūn (Ar.): Lanetlenmiş, kovulmuş.

Ebū Leheb Ebū Cehīl-ile **mel'ūn**.

s.16a / 291

melūl (Ar.): Usanmış, bıkmış, bezmiş.

Dostları şād oldu düşmānı **melūl**.

s.27a / 527

men' (Ar.): Yasak etmek.

men' it-: Yasaklamak.

Ebū Cehil diledi-kim **men' ideyim**.

s.20b / 392

menāl (Ar.): Nail olunan, sahip olunan, ele geçirilen şey.

Ḳamu māl ü **menālī** ol zabt iderdi.

s.13a / 222

menber (Ar.): Minber, camilerde hatibin çıkıp hutbe okuduğu merdivenli kürsü.

Didi aşhāb ya resūl **menber** yapalım size bir.

s.46a / 926

menfūr (Ar.): Nefret edilen.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā **menfūr**.

s.35a / 705

mercān ağacı (Ar. T.): Sıcak ülkelerde yetişen, çiçekleri parlak kırmızı,tırmanıcı bir süs bitkisi.

Dağı **mercān ağacı** hem ey ağı.

s.35b / 724

merd (Far.): İnsan, adam; özü sözü doğru, kabadayı, yiğit.

Yarar atlısıyla ḥali **merd** cüvānlar.

s.8b / 124

merdigār (Far.): Özü sözü doğru olan, yiğit.

Şubḥ u şādık olmadan **merdigār**.

s.27a / 526

meşāb (Ar.): Geri dönülecek yer.

Dağı medḥin okudan olur **meşāb**.

s.4b / 32

meşālih (Ar.): İşler.

Aña lāyık **meşālih** gösterelim.

s.11a / 176

mesīḥ (Ar.): Hz. İsa.

Mesīḥden soñra geliser Muḥammed.

s.11b / 193

mesken (Ar.): Mesken, konut, oturulan yer.

'İbādet eyler-idi **meskeninde**.

s.17a / 310

meskenet (Ar.): Miskinlik, yoksulluk, beceriksizlik.

*Meskenet*le söyleyeler sözlerin.

s.31b / 634

mesned (Ar.): Dayanılan şey, isnad edilen.

Hadice inşa 'allah ola *mesned*.

s.11a / 184

mesrūr (Ar.): Memnun, sevinmiş, meramına ermiş.

mesrūr ol-: Sevinmek.

Hemîşe dâ'imā *mesrūr* olasın.

s.14b / 260

mest (Far.): Sarhoş, kendisinden geçercesine haz duyan.

Kimi *mest* kimi serhoş kimi hayrân.

s.22b / 429

meşhūd (Ar.): Gözle görülmüş.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā *meşhūd*.

s.42b / 869

meşgūl (Ar.): Bir işle uğraşan, iş görmekte olan.

meşgūl ol-: Bir işle uğraşmak.

İşine *meşgūl* olur her ne ki var.

s.3a / 4

metā' (Ar.): Satılacak mal, eşya.

Aşıl mālī *metā'* kārībān seniñdir.

s.24a / 460

mevlūd (Ar.): Yeni doğmuş çocuk.

Muṣṭafā'nıñ *mevlūd*ın şerh eyleyemiş.

s.4a / 28

Meysere (k.a.): Hz. Hatice'nin kölesi.

Didiler *Meysere*'ye ey ulumuz.

s.16a / 292

mezīd (Ar.): Artma, artırma, çoğalma.

Dağı 'ömrüñ *mezīd* payende olsun.

s.9b / 144

mezkūr (Ar.): Adı geçmiş, anılmış.

Görürdi anı ki Tivrāt'da mezkūr.

s.12a / 205

miḥnet (Ar.): Zahmet, eziyet, sıkıntı.

Şu kim Münker işler **miḥnet** anıdır.

s.41a / 840

mihribān (Far. Mihr-bān): Dost, şefkatli, güleryüzlü.

Dökerdi gözlerim ey **mihribānım**.

s.20a / 383

mil (Fr.): Karada 1609, denizde 1852 m olarak kabul edilen uzaklık ölçü birimi.

Yarım **mil** gitmeden yolu yañılır.

s.24a / 465

minnet (Ar.): Bir iyiliğe, bir iyilik yapana karşı kendini borçlu görme, görülen iyiliğe karşı teşekkürde bulunma.

minnet kıl-: Teşekkür etmek.

Cānıma **minnet kıl**ıram öyle bil.

s.30b / 611

mişāl (Ar.): Örnek.

Mişāl olunmaz aña cennetdeki hūr.

s.20a / 373

misk (Ar.): Asya'nın yüksek dağlarında yaşayan bir ceylanın erkeğinin karın derisi altındaki bir bezden çıkarılan güzel kokulu madde.

Koğardı haftaya dek **misk-i** 'anber.

s.20a / 379

miskīn (Ar.): Aciz, zavallı, beceriksiz, tembel.

Ŧon geyürdi dağı hem on **miskīne**.

s.36b / 737

mişl (Ar.): Miktar.

Rūşen olur bu cihān **mişl** cinān.

s.3a / 3

mu'abber (Ar.): Tâbir edilmiş, yorulmuş düş.

Mu'abberlere ma' nī şormış idi.

s.10a / 156

mu‘abbir (Ar.): Rûya tâbir eden.

Hem **mu‘abbire** anı nice ta‘bîr itdügün beyân.

s.44a / 906

mu‘ayyen (Ar.): Belli, belirli; kararlaştırılan.

Yakın kaldı **mu‘ayyen** onun ağâh.

s.17b / 319

mucîb (Ar.): İcap eden, lazımgelen, gereken; sebep, vesile.

Kıl beni câriye aña yâ **mucîb**.

s.29a / 576

mu‘cizât (Ar.): Mucizeler.

Dağı nice **mu‘cizât** görüp nice bân oğlu bân.

s.46b / 931

muḥakkak (Ar.): Hakikati, gerçekliği, doğruluğu belli olmuş.

Anı evermek isteriz **muḥakkak**.

s.9b / 152

muḥāl (Ar.): Mümkün olmayan, mümkün olmayacak.

Kimse anı vaşf etmek **muḥāl**dir.

s.12b / 209

muḥtâc (Ar.): İhtiyaç.

muḥtâc ol-: İhtiyacı olmak.

Velî nebî aña **muḥtâc ol**sar.

s.11b / 195

muḥtaşar (Ar.): Kısaltılmış, kısa.

muḥtaşar kıl-: Kısa tutmak.

Tınmayup sözi kıllalar **muḥtaşar**.

s.32a / 638

muḥteşem (Ar.): Görkemli, ihtişamlı.

Kul ḫalayık mâlî mülki **muḥteşem**.

s.38b / 783

mu‘in (Ar.): Yardımcı.

Mu‘in idi aña rabb-i kerîmi.

s.39a / 799

munkabız (Ar.): Sıkılmış, sıkıntılı.

munkabız ol-: Sıkılmak.

rasûlu'llâh salla'llâhi 'aleyke ve sellem **munkabız** oldu.

s.47a / 5

mukḳafî (Ar.): Kafiye.

Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ **mukḳafî**.

s.21b/409

mukṭefî (Ar.): Ardı sıra, izinden giden.

Eş-şalâtü ve's-selâmu 'aleyke yâ **mukṭafî**.

s.21b/409

muntazır (Ar.): Gözleyen, bekleyen.

muntazır ol-: Beklemek.

Ki **muntazır ol**muşdur bunca zamân.

s.41b / 854

muntazır тұr-: Beklemek.

Bu huşuşa **muntazır тұr**muş idi.

s.35b / 715

murād (Ar.): 1. İstek, dilek.

Murādñız nedir söyleñ bilelim.

s.9b / 142

2. Maksat, meram

Murāda irdi çün anı sevenler.

s.16a / 289

murdār (Far.): Kirli, pis.

Ki söylemege ey la' in **murdār**.

s.20b / 393

muşāḥabet (Ar.): Sohbet eden.

muşāḥabet it-: Sohbet etmek.

Ġayr-le **muşāḥabet idersen** tã' amı bende mi istersiniz didi.

s.47a / 3-4

muşavver (Ar.): Tasarlanılmış, düşünülmüş.

Muşavver hûb yaratmış ḥaḳ Te'ālā.

s.20a / 378

muşîbet (Ar.): Ansızın gelen bela, sıkıntı.

Bize buna **muşîbet**dir didiler.

s.22b / 432

muştuluk: Müjdelik.

muştuluk ol-: Müjde olmak.

Didi Ebū Bekr'e Muḥammed **muştuluk** olsun saña.

s.44a / 903

muṭīʿ (Ar.): İtaat eden, baş eğen.

Muṭīʿ dir emriñe her ne ki dirseñ.

s.9b / 149

mübārek (Ar.): Uğurlu, kutlu, kutsal.

Mübārek cismi anıñ oldu ḡasta.

s.5a / 50

mübeşşer (Ar.): Kendisine müjde verilmiş.

mübeşşer ol-: Müjdelenmek.

Cihān anuñla ola **mübeşşer**.

s.10b / 166

mübih (Ar.): İzin veren, müsaade eden.

Eş-şalātü ve's-selāmu ʿaleyke yā **mübih**.

s.35a / 704

Müddeşir sūresi (Ar.): Kur'an-ı Kerim'deki yetmiş dördüncü suredir.

Aña **Müddeşir** sūresini bil ol.

s.43a / 880

mühr (Ar.): Mühür.

Getürüp **mührini** okıdı bildi.

s.10a / 163

müjde (Far.): Sevinç haberi.

Müjde it-: Müjdelemek.

Müjde idüp aña taʿzīm kıldılar.

s.36b / 740

mülk (Ar.): Gelir getiren taşınmaz mal.

Fenā **mülk**den beḳāya rıḡlet itdi.

s.7a / 95

mümkināt (Ar.): Olabilir, olabilen şeyler.

Mümkināt nā-mümkin ol vār.

s.3b / 16

münācāt (Ar.): Allah'a dua etme, yalvarma.

münācāt eyle-: Allah'a dua etmek.

*Münācāt eyley*üp didi ilāhi.

s.17b / 323

münādi (Ar.): Nida eden, tellâl.

*Münādî*ler nidā kıldı farāvan.

s.8b / 122

münevver (Ar.): Aydınlık, nurlu, parlak.

Görür gökden *münevver* bedr-i māhi.

s.10a / 157

münîr (Ar.): Nurlandırılan, aydınlatan, ışık veren.

Ya' ni rızkî mālî yok ya dir *Münîr*.

s.38b / 786

münker (Ar.): Kabul ve tasdik edilmeyen.

Şu kim *münker* işler miḥnet anıdır.

s.41a / 840

mürîd (Ar.): Bir şeyhe bağlı olan kimse.

Yüzüñ aḳ āferin ey *mürîd*-i 'ālem.

s.16b / 305

mürüvvet (Ar.): Cömertlik, iyilikseverlik.

Mürüvvet kâni bir ehl-i keremdir.

s.8b / 128

mürüvvetli (Ar. T.): Cömert, iyiliksever.

Ḳatî *mürüvvetli* ḥatundur didiler.

s.15a / 265

Müslimān (Ar.): İslâm dininde olan.

Şıdḳ-la îmān getürdi oldı mü'min *Müslimān*.

s.44b / 907

müslimān ol-: İslâm dinini seçmek.

Her biri bir mu' cizāt görüp *müslimān* oldılar.

s.44b / 910

müsaḥḥir (Ar.): Teshir eden, ele geçiren.

müsaḥḥir kıl-: Etki etmek.

*Müsaḥḥir kıl*mışdı cümle ḥalkı.

s.39a / 801

müstahak (Ar.): Hak etmiş, layık.

Hakkı **müstahak**ına yetürdiler.

s.37a / 751

müstakim (Ar.): Doğru, düz, dik.

Hem emîn vü **müstakim** hem uşludur.

s.32b / 657

müste'ân (Ar.): Kendisinden yardım beklenen.

Vay bizim halimize ya **müste'ân**.

s.4b / 39

müşâbih (Ar.): Benzeyen, benzer.

Müşâbihdir kamu had-ı şifâtı.

s.13a / 228

müşkil (Ar.): Güç, zor.

Nice dürlü **müşkil** işiñ bitüren.

s.25a / 485

müştāk (Ar.): Aşık, özleyen, can atan.

Şöyle-kim **müştāk** sergerdân idi.

s.29a / 574

müştāk ol-: Aşık olmak.

Derundan aña **müştāk ol**muşdı.

s.12a / 198

müyesser (Ar.): Kolaylıkla yapılan.

müyesser ol-: Kolay olmak.

Müyesser olmadı el hükmü li'llāh.

s.5b / 55

müyesser it-: Kolayca yapılmak.

Dilerim ki **müyesser ide** ma' bûd.

s.12b / 210

müzdecî: Müjdecî.

Müzdecîyi hâş oţaya kondurun.

s.26a / 504

müzdele-: Müjdelemek.

Varup **müzdele**ye ve giye hil' at.

s.24a / 461

müzekkir (Ar.): Zikr ettiren, hatıra getiren, andıran.

Eş-şalâtü ve's-selāmu 'aleyke yâ **müzekkir**.

s.35a / 704

müzeyyen (Ar.): Süslü, süslenmiş, bezenmiş.

Müzeyyen eyle-: Süslemek.

Müzeyyen eyle anı sîm ü zerles.14a / 243

N

nā-gāh (Far.): Ansızın, birdenbire.

Ġulgule düşdi bu ħalk içre *nā-gāh*.

s.27b / 538

nā'il (Ar.): Muradına eren.

nā'il ol-: Muradına ermek.

Bilüben *nā'il oldum* şimdi el'ân.

s.41b / 854

naķil (Ar.): Aktarma.

naķil it-: Aktarmak.

Naķil ide bu sözleri ol dem aña.

s.32a / 641

nālān (Far.): İnleyici, inleyen.

nālān it-: İnlemek.

Gerçi ağlar şubĥ u şām *nālān ider*.

s.29a / 578

nāle (Ar.): İnleme, inilti.

nāle ķıl-: İnlemek.

Deruninden āh idüben *nāle ķıldı*.

s.6a / 71

nām (Far.): Ad, san, ün.

Ĥaşre deñlü *nāmı* anuñ yād olur.

s.4a / 31

nāmı ıol-: Tanınmak.

Ki *nāmı ıolmı*şdı Şām u şarka.

s.42b / 870

namaz (Far.): İslam'ın beş şartından biri.

namaz ķıl-: Namaz kılmak.

Gördi ol mağarada bunlar *namaz ķılar* ķamu.

s.45b / 918

nāme (Far.): Mektup.

İrişdi çün ki **nāme** vāşıl oldı. s.10a / 163

nāme yaz-: Mektup yazmak.

Hadice hātuna tiz **yazdı nāme**. s.23b / 454

nā-mümkin (Far.): Mümkün olmayan.

Mümkinātı **nā-mümkin** ol vār. s.3b / 16

na're (Ar.): Yüksek sesle bağırma.

Tabıllar **na'ralar** kösler çalındı. s.15a / 266

nār (Far.): Cehennem.

Yir ü gök **nār-ı** cennet yoğıdı. s.3b / 14

nās (Ar.): İnsanlar, halk, herkes.

Hor oluben **nās** kıtında kaldılar. s.27b / 542

naşib (Ar.): Allah'ın kısmet ettiği şey.

naşib ol-: Kısmet olmak.

Naşib olasın ol fahr-ı cihāne. s.10b / 165

naşr (Ar.): Yardım.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā **nāşr**. s.35a / 705

na't (Ar.): Bir şeyi meth ederek anlatma, vasıflandırma.

Ki Tevrāt'da olan **na't** şıfâtı. s.13a / 228

nazar (Ar.): Bakma, göz atma.

nazar eyle-: Bakmak.

Bu kavme ol **nazar eyledi** gördi. s.19b / 371

nebāt (Ar.): Bitki.

Yenilüp içildi çün kendi **nebāt**. s.30a / 593

nebātāt (Ar.): Bitkiler.

Ꞑamu meyve vü **nebātāt** zülāl.

s.3a / 5

nebī (Ar.): Peygamber.

Velī **nebī** aña muhtāc olısar.

s.11b / 195

nef'i (Ar.): Faydacı.

Nef'i iderim yerden bilün sizi.

s.33a / 661

nehār (Ar.): Gündüz.

Pes güneş toğıcağız olur **Nehār**.

s.3a / 4

nehy (Ar.): Yasak.

Oꞑu Ꞑurān emri **nehyi** bildir.

s.41a / 839

nesil (Ar.): Soy.

Kiracı yokdurur hiç **nesl**imizde.

s.9a / 131

nesne: Şey, bir şey.

Dağı çok **nesne** virüp şād ideyim.

s.25a / 499

nevet (Ar.): Sıra.

Gice **nevet**le uyurlardı bunlar.

s.25a / 500

nevha (Ar.): Ölüye sesle ağlama.

Ol direk yarılup itdi **nevha** vü ah u fiğān.

s.46a / 928

nice: Ne kadar çok, çok, hayli.

Niceler ol şafāyı göriserdir.

s.7a / 93

niçe: Nice.

Niçeler zehrin iꞑerler bu dehriñ.

s.42a / 864

nidā (Ar.): Bağırma, çağırma, seslenme.

Münādiler **nidā** kıldı fārāvān.

s.8b / 122

nigār (Far.): Resim kadar güzel sevgili.

Caşnigîrlere buyurdu ol **Nigār**.

s.26b / 519

nihān (Far.): Gizli, saklı.

nihān it-: Gizlemek.

İllā kimseye dimez **nihān ider**.

s.29a / 578

nî‘met (Ar.): Yiyecek, içecek.

Buyurdu ol kadar çekildi **nî‘met**.

s.9a / 139

nişān (Far.): İz, belirti.

İrişmişdir budur anıñ **nişām**.

s.22b / 437

nitekim: Gerçekten, hakikaten.

Nitekim ‘ömrüm oldukça bil ey cān.

s.5b / 64

niyāz (Far.): Yalvarma, yakarma, dua.

niyāz eyle-: Yalvarmak.

Eylemişler ulular size **niyāz**.

s.34a / 684

nūr (Ar.): Aydınlık, parlaklık, ışık.

Pes güneş **nūr**-ile bulurlar kemāl.

s.3a / 5

nūş (Far.): İçme.

nūş it-: İçmek.

Tolu kâse içirüp **nūş idesiz**.

s.33b / 672

nübüvvet (Ar.): Peygamberlik.

Bilürdi çün **nübüvvet**den ‘alāmet.

s.40b / 826

nübüvvet iriş-: Peygamberlik gelmesi.

Kaçan-kim saña **irişür nübüvvet**.

s.21a / 404

nüzül (Ar.): Aşağı inme.

nüzül it-: Aşağı inmek.

Nüzül idüp iner ol yer yüzine.

s.10a / 158

O

od: Ateş.

Hasūd olanlar anda **oda** yandı.

s.16a / 290

oğul: Evlat.

Dönüp **oğullarına** bağıdı ol pır.

s.6a / 70

okı-: Okumak.

Getürüp mührini **okıdı** bildi.

s.10a / 163

okka (Ar.):1283 gr'lık eski bir ağırlık ölçüsü.

Ben saña yüz deve virem dağı yüz **okka** kumaş.

s.45a / 916

oku-: Okumak.

Okuyup yazmak ve halvet riyāzet.

s.17a / 312

okut-: Okutmak.

Dağı medhin **okudan** olur meşāb.

s.4b / 32

ol-: 1. Kabul edilmek.

Seniñ **ola** kamu halka şefā' at.

s.41a / 843

2.Herhangi bir durumda bulunmak.

Yola **oldular** andan çün revāne.

s.16b / 306

3.Meydana gelmek, varlık kazanmak, vuku bulmak

Cihān anıñ-çün **oldı** muhaqqak.

s.17a / 316

4. Birlikte bulunmak.

Anıñla hem-dem **olmak** sevgülidir.

s.19b / 368

5. Yapılmak.

- Muhammed için **ol**muşdur ziyāfet. s.21a / 395
6. Mevcut olmak.
- Eger bu **ol**masaydı **ol**maz idi. s.21a / 399
7. Bitmek.
- Medh **ol**unsa haşre dek olmaz tamām. s.21b / 407
8. Gerçekleşmek
- Nice **ol**muşdı yazdı bir bir. s.23b / 458
9. Bir durumdan başka bir duruma geçmek.
- Kızaruban **old**ı beñzi lāle reng. s.30a / 598
- ol**: 1. Teklik 3. şahıs zamiri.
- Añılur meclisde du‘ā-‘ile **ol**. s.4a / 30
2. İşaret sıfatı.
- Ṭoğısar Mekke şehri içre **ol** māh. s.17b / 319
- olar**: Çokluk 3. şahıs zamiri.
- Olar** odlar yakup secde iderler. s.22b / 428
- on**: On.
- Hāzır itmiş dağı **on** ‘ālī kumaş. s.36a / 726
- oñat**: Özenli, düzgün, doğru, uygun, iyi.
- oñat kıl**:- Özenli bir şekilde yapmak.
- Oñat kıl** bu işi eyleme ihmāl. s.13b / 236
- ‘**Oşmān** (k.a.): Üçüncü halife.
- Hem Ebubekr ü ‘Ömer ‘**Oşmān** ‘Alī. s.3b / 20
- oṭa**: Oda.
- Ki ta‘zīm itdiler **oṭa**ya girdi. s.11b / 187
- oṭağ**: Büyük ve süslü çadır.
- Cennet-i a‘lā ola **oṭağ**ımız. s.4b / 40

otuz tokuz: Otuz dokuz.

Ehl-i imān cümlesi **otuz tokuz** olmuşdı.

s.44b / 911

otuz: Otuz.

Bu hāl üzre ki **otuz** yıldan artık.

s.18b / 341

Ö

öde: Borcu alacaklıya vermek.

Soñra bunı kim **ödi**ser dañı.

s.36a / 732

ögüt: Öğüt.

ögüt vir-: Öğüt vermek.

Hem dañı buñlara **ögüt vire**siz.

s.31b / 633

‘**Ömer** (k.a.): İkinci halife.

Hem Ebubekr ü ‘**Ömer**‘ Osmān ‘ Alī.

s.3b / 20

‘**ömür** (Ar.): Ömür, hayat.

Anası ‘**ömrü** dañı oldu tamām.

s.5a / 49

öñ: Ön.

Güldüre beni dañı **öñ**den saña.

s.31a / 614

öz: Nefs, zat, kendisi, benlik.

Ki şadıqsın **özün**de vü sözünde haq.

s.6b / 82

özge: Başka.

Severdi anı kim **özge** cānından.

s.6a / 66

P

pādiṣāh (Far.): Padişah.

Budur ol iki cihānda *pādiṣāh*.

s.26b / 517

pāre (Far.): Parça, bölük.

Ola bir *pāre* bulut sāyibānı.

s.17b / 320

pāy (Far.): Ayak.

Didi-kim devletiñ *pāy*ında ölsün.

s.14a / 249

pāye (Far.): Rütbe, derece.

Devleti *pāyende* vü hem tal‘ atı.

s.27b / 537

payende (Far.): Duran, sürekli.

Dağı ‘ömrüñ mezīd *payende* olsun.

s.9b / 144

pāy-māl (Far.): Ayak altında kalmış, çiğnenmiş.

Halk içinde ola ‘ırzıñ *pāy-māl*.

s.34b / 694

pehlūvān (Far.): Güreşçi, yiğit.

Dağı Hamza cihānıñ *pehlūvām*.

s.6b / 79

pelīd (Far.): Pis, murdar, alçak.

Aradı Mekke kavmiñ ol *pelīd*ler.

s.23a / 443

perde (Far.): Işığ engellemek, bir şeyi gizlemek için pencere veya bir açıklığın önüne gerilen örtü.

Perde ref‘ oldu añladı bu kelām.

s.32b / 653

pes : İmdi, şimdi.

Pes güneş toğıcağız olur nehār.

s.3a / 4

peygamber (Far.): Allah'ın emirlerni insanlara haber veren.

Didi *peygamberi* aḥir zamāne.

s.10b / 165

peyk (Far.): Haber ve mektup getirip götürren.

Ki ben biçāre vü kem *peyki* celilem.

s.41a / 845

peymān (Far.): Yemin.

Yazmagı-çün 'ahdıñızı *peymām*ñız.

s.34a / 686

pinhān (Far.): Gizli.

pinhān kıl:- Gizli tutmak.

Daḥı boğçayı aldı *kıldı pinhān*.

s.14b / 252

pīr (Far.): Yaşlı, ihtiyar.

Meger kim bir gün ol *pīr* hasta oldu.

s.6a / 68

pişir:- Pişirmek.

Nice qurbān kesüp aşlar *pişirdi*.

s.19a / 360

pişmān (Far. Peşimān) : Yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen.

pişmān ol:- Pişman olmak, yaptığından dolayı üzölmek.

Şoñra *pişmān olup* inkār idesiz.

s.34a / 691

pūr (Far.): Dolu, çok fazla.

Ki kıldıñ düşmanıñ bağrını *pūr* gām.

s.16b / 305

pūryān (Far.): Tava, tepsi gibi şeylerde susuz veya az suda pişirildikten sonra kızartılan et kebabı.

Olur 'aşkla anıñ bağı *pūryān*.

s.20a / 377

R

rabb (Ar.): Allah.

Didiler kâdir durur **Rabb**-i celîl.

s.33a / 666

Rabbenā (Ar.): Allah.

Hürmetine anlarıñ yā **Rabbenā**.

s.4a / 24

Rabbü'l-celîl (Ar.): Ulu Tanrı

Habîbi ola ol **Rabbü'l-celîl**ñ.

s.10b / 168

rağbet (Ar.): İstek, arzu.

rağbet it-: İstemek, arzulamak.

Ben itmezdim size zerrece **rağbet**.

s.21a / 395

rāğib (Ar.): İstekli, isteyen.

rağib ol-: İsteklenmek.

Babasınıñ sözüne oldu **rāğib**.

s.6b / 84

raḥat (Ar.): Huzur, sükun.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā rasül er-**raḥat**.

s.21b/410

rāhib (Ar.): Evlenmez papaz.

Aña Buḥrā ey **rāhib** dirler idi.

s.17a / 308

rahīm (Ar.): Merhametli, esirgeyen, koruyan.

Raẓi olsun cümlesinden ol **rahīm**.

s.4a / 25

rahmet (Ar.): Acıma, esirgeme.

Hak buları **rahmet**yle toyladı.

s.4a / 23

rahmet eyle-: Esirgemek

Rahmet eyle luḥf kıl cümlemize.

s. 4b / 37

rasūlu'llāh (Ar.): Allah'ın elçisi, Hz.Muhammed.

Rasūlu'llāh Müyessere uyardı.

s.15b / 281

rāz (Far.): Giz, sır, gizlenen şey.

Bu gizli *rāz*ımı iẓhār idersem.

s.12b / 217

rāzī (Ar.): Rıza gösteren,kabul eden.

rāzī ol-: Rıza göstermek.

Rāzī olsun cümlesinden ol raḥīm.

s.4a / 25

rāzī eyle-: Razı etmek, kabul ettirmek.

Dir babayı *rāzī eyledim* hele.

s.35a / 707

raziya'llāhu 'anhā (Ar.): Allah ondan razı olsun.

‘Aişe *raziya'llāhu 'anhā* itdi.

s.47a / 3

raziya'llāhu 'anhu (Ar.): Allah ondan razı olsun.

‘Oṣmān *raziya'llāhu 'anhu* ider.

s.47b / 5

rāzīün'illahi 'aleyhim ecma'in (Ar.): Allah'ın rızası hepimize gelsin.

Rāzīün'illahi 'aleyhim ecma'in.

s.4a / 25

ref (Ar.): Kaldırma, yüceltme.

ref ol-: Kaldırmak.

Perde *ref* oldu aîladı bu kelām.

s.32b / 653

re'is (Ar.): Başkan.

Re'is-i kārībān 'alī şıfatlu.

s.13a / 221

rehber (Far.): Kılavuz.

Bu maḥlūkāta kamu *rehber* ola.

s.10b / 172

reng (Far.): Renk.

Kızarıban oldu beñzi lāle *reng*.

s.30a / 598

revā (Far.): Yakışır, uygun, yerinde.

*Revā*dır ol size eyleye hizmet.

s.16a / 294

revān (Far.): Akan, yürüyen, akıcı; can.

Fedā olsun yoluna ruh-ı *revān*m.

s.5a / 53

riḥlet (Ar.): Göç, göçme.

riḥlet it-: Göçmek, vefat etmek.

Fenā mülkden bekāya *riḥlet it*di.

s.7a / 95

ri'āyet (Ar.): Gütme, güdülme.

ri'āyet ol-: Güdülme

Ri'āyet ola herkese yolunca.

s.8b / 125

ricā (Ar.): Ümit, umma.

ricā kıl-: Ummak.

Qıluram ben daḥı sözlerden *ricā*.

s.4b / 33

risālet (Ar.): Elçilik, peygamberlik.

*Risālet*ñe 'ömr-i bir göreydim.

s.5b / 54

riyāzet (Ar.): Nefsi kırma, dünya lezzetlerinden ve rahatlarından elini eteğini çekip perhizle yaşama.

Oğuyup yazmak ve ḥalvet *riyāzet*.

s.17a / 312

rub' (Ar.): Dörtte bir, çeyrek.

Anıñ *rub'*i daḥı yenmedi kaldı.

s.14b / 262

rūḥ (Ar.): Ruh, can.

Dāi 'ma *rūḥ*ı du'ādan şād olur.

s.4a / 31

ruhbān (Ar.): Evlenmeyen papazlar.

Ki bir *ruhbān* varıdı adı Varaqa.

s.42b / 870

rūšen (Far.): Aydınlık, parlak, ışıklı.

rūšen ol-: Aydınlanmak.

Rūšen olur bu cihān mişli cinān.

s.3a / 3

rūy-ı zemīn (Far.): Yeryüzü.

Cennet oldu güya kim **rūy-ı zemīn**.

s.30a / 602

S

sa‘ ādet (Ar.): Mutluluk.

Sa‘ ādetle teveccüh kıldı ol dem.

s.11b / 186

sa‘ ādet-ḥāne (Ar. Fa.): Mutlu kimselerin yaşadığı ev.

Kāribāna ya **sa‘ ādet-ḥāneye**.

s.26b / 522

sā‘ at (Ar.): Saat.

Hadīce ol **sā‘ at** düşden uyandı.

s.10a / 160

şabāḥ (Ar.): Sabah.

Şabāḥ oldu anı gördi görenler.

s.16a / 289

sābıka (Ar.): Geçmişte olan, önce olmuş olan.

Didi-kim ben **sābıkā** düş görmişem.

s.30a / 600

şabılık: Bir yaşından küçük çocukluk.

Şabılıkdan atadan hem anadan.

s.6a / 74

şabr (Ar.): Sabır.

Dimişler olısar **şabr** selāmet.

s.13a / 219

şaç-: Saçmak.

Çıkardı hem **şaçup** üstüne güllāb.

s.13b / 233

şad-hezārān (Far.): Yüzbinler.

İşidüp taḥsīn itdi *şad-hezārān*.

s.16b / 303

şādık (Ar.): Sadık, içten bağlılığı olan.

Ki *şādık*sın özüñde vü sözünde ḥaḳ.

s.6b / 82

şadr (Ar.): Oturulacak en iyi yer.

Eviñ *şadr*na anı geçüresin.

s.7a / 88

şafā (Ar.): Gönül şenliği, üzüntüsüz olma, rahat, huzur, eğlence.

Ger diler iseñ bula canıñ *şafā*.

s.46b / 933

şafā vir-: Huzur vermek.

Halk idüben ‘āleme *virdi şafā*.

s.3b / 17

şag: sağ (yön).

Şag yanımdan dizime kondı hemān.

s.30a / 601

sağlık: Sağlık, hasta olmama durumu.

Bilüp *sağlığ*ımızı oluban şād.

s.24a / 472

şāhib (Ar.): Malik.

Pes nice *şāhib* kemāller söylemiş.

s.4a / 28

şā'im (Ar.): Oruç utan, oruçlu.

Yimezdi bir iki gün olurdı *şā'im*.

s.39b / 808

şakın-: Sakınmak, esirgemek, korumak.

Muḥammed'e *şakın*uram cefādan.

s.6b / 83

sākin (Ar.): Durgun, sessiz.

sākin ol-: Sakin olmak.

Dir Ebū Tālib aña *sākin ol*.

s.28b / 561

şalavāt (Ar.): Hz. Muhammed'e ve onun soyundan gelenlere okunan dua.

şalavāt getir-: Tehlikeli bir durumda dua okumak.

Cümle aşhâb gördiler tekbir **şalavāt getürdiler**.

s.46b / 930

şalavāt vir-: Dua okumak.

Vîr şalavāt berr resûl-ı Muştafâ.

s.5a / 44

salla'llâhi 'aleyke ve selem (Ar.): Allah'ın selamı O'nun (peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın) üzerine olsun.

Muhammed Muştafâ **salla'llâhi 'aleyke ve sellem** bir gice yatdı.

s.47a / 1

şan-: Sanmak, zannetmek, düşünmek.

Şanasın aña virdiler cihânı.

s.6b / 86

şanduk (Ar.): Sandık.

El urub **şandugundan** nice eşvâb.

s.13b / 233

şanem (Ar.): Put.

Şanemleri kırup yabana ata.

s.10b / 173

şânî (Ar.): İkinci.

Didi buldum cihânda ruh-ı **şânî**.

s.42b / 873

şâniye (Ar.): Yarbaylık derecesinde mülki bir rütbedir.

Devletiñ devâmda olsun **şâniye**.

s.29b / 589

şanlu: Ünlü, şöhretli.

işbutaşdan imân getürmek **şanludur**.

s.47b / 6-7

sa'ud (Ar.): İnişli çıkışlı yol.

Hâşimidir hem benî **sa'ud** ulusu.

s.34b / 698

sa'y (Ar.): Çalışma, çabalama, gayret, emek.

sa'y it-: Çalışmak, çabalamak.

Geldiler kim **sa'y ide** anlar ile.

s.32b / 649

şayd (Ar.): Av.

Halkı **şayd** itmek için düzmiştir fitne yalan.

s.45a / 914

sarāy (Far.): Saray.

Hadice geldi oturdu **sarāya**.

s.12b / 212

şarıl-: Sarılmak, bir şeyin üzerine dolanmak.

Şarılup boynuna kıldı zārı.

s.5b / 57

şarın-: Kendi üstüne sarmak.

Dağı bu ince dülbendi **şarın**sun.

s.14a / 242

şat-: Satmak, bir değer karşılığında bir malı alıcıya vermek.

Şatmazım buñı saña bil ey yār.

s.36a / 734

savma‘a (Ar.): İbadet yeri, tekke.

Hemān-dem toğrı **savma‘aya** geldi.

s.20b / 391

sāye-bān (Far.): Gölge.

Ola bir pāre bulut **sāyibām**.

s.17b / 320

sāyis (Ar.): At uşağı.

Pes **sāyis**ler öñe düşüp gitdiler.

s.28a / 554

sebeb (Ar.): Sebep.

sebeb ol-: Sebep olmak.

Olmaya yedi yevmi maḥşerde **sebeb**.

s.3b / 11

secde (Ar.): Namaz kılarken, alnı, el ayalarını, dizleri ve ayak parmaklarını yere getirerek alınan durum.

secde it-: Secde etmek.

Olar odlar yakup **secde ider**ler.

s.22b / 428

şedef (Ar. ; şadef): İnci kabuğu.

Dikenden gül **şedef**den dürr viren sen.

s.17b / 325

segird-: Seğirtmek, çabuk adımlarla veya sıçrayarak yakın bir yere doğru yürümek.

Segirdüp karşı çıktı itdi ikbāl.

s.9a / 137

seher (Ar.): Tan vakti, gündüzün ilk başlangıcı.

Aña gider bu eşbāb **seher**den.

s.13b / 240

sehi (Ar.): Cömert, eli açık.

Didi sen bir **sehi** cömerd kişisin.

s.6b / 81

sehil (Ar. ;sehl): Kolay.

Bu muşibetler **sehil** işdir saña.

s.27a / 533

sel (Ar.): Taşkın su.

Akardı gözi yaşı **sel**den artık.

s.18b / 341

selām (Ar.): Bir kimseyle karşılaşıldığında, birinin yanına gidildiğinde veya yanından uzaklaşıldığında kendisine söz ve işaretle bir nezaket gösterisi yapma.

Ebū Tālib ḥakipāyine **selām**.

s.30a / 594

selām al- : Selam almak.

Aldı bunlarıñ **selām**ñ ol hümān.

s.32b / 651

selām vir-: Selam vermek.

Gelüp bunlara çün **virdi selām**.

s.19a / 356

selām irgür-: Selām yollamak.

Hem daḥı bizden **selām irgüresin**.

s.28b / 569

selām it-: Selam söylemek.

Dir Ḥadice sizlere **ider selām**.

s.32a / 642

selām eyle-: Selam söylemek.

Söyle kim bizden **selām eyle** aña.

s.35a / 711

selām kıl-: Selam etmek.

Didi kim ‘emmim size **selām kılur**.

s.35b / 719

selāmet (Ar.): Korku ve kaygıdan uzak olma, salim olma.

Selāmet kurtulup anda yigid pīr.

s.23a / 448

semā (Ar.): Gökyüzü.

*Semā*ya çıkdı kamunıñ fiğānı.

s.5b / 59

señ: Sen, ikinci tekil kişi zamiri.

‘ Adil idüben yarlıgamaz *señ* bizi.

s.4b / 38

şenā (Ar.): Övme, övgü.

Aña göre nice dürlü *şenā*lar.

s.7a / 94

ser-gerdān (Far.): Başı dönen, şaşkın.

Şöyle kim müştāk *ser-gerdān* idi.

s.25a / 496

serhoş (Far.): Sarhoş.

Babası gāyetde *serhoş* idesiz.

s.33b / 672

server (Far.): Baş, başkan, hükümdar.

Ki anda gördi mi *server*ñ yüzünü.

s.19b / 372

server ol-: Önder olmak, lider olmak.

Kamu peygambere *server ola* ol.

s.13a / 229

servi (Far.): Selvi.

Şanasın *servi*dir ol qadd-i balā.

s.20a / 378

şevāb (Ar.): İyi bir davranışa karşı Tanrı mükafatı.

şevāb bul-: Sevap kazanmak.

Oқuyan diñleyen *bulur şevāb*.

s.4b / 32

sevikli: Sevgili.

Dağı cānımdan artuq *sevikli*den.

s.7b / 105

seyr (Ar.): Yürüme, gezme, gezinme, dolaşma.

Gider olsa ticārete yā **seyre**.

s.18b / 342

seyyid (Ar.): Efendi, bey, ağa, ileri gelen.

Seyyid-i ‘alem Muhammed’e ol gice.

s.24a / 479

şıçra:- Sıçramak, ayaklarla birdenbire ve kuvvetle yeri teperek hızla yukarıya veya ileriye atılmak.

Şıçrayubandı dükkānından hemān.

s.35b / 717

şiddik (Ar.): Pek doğru, hiç yalan söylemez.

Gör o **şiddik** ki ne işler yetürür.

s.35b / 722

şifāt (Ar.): Sıfat.

Anca ismi **şifāt** var idi.

s.3b / 14

şığ:- Sığmak.

İndi menberden resūl **şıgar** eli ile anı.

s.46b / 929

sıgına: Sıkılmış, büzülmüş.

‘Aişe raḍiya’llāhu ‘anhā **sıgına** kaçd itdi.

s.47a / 7

şın:- Kırılmak.

Niceniñ qorhusından **şındı** odı.

s.22b / 431

sır (Ar.): Sır, giz.

Eger bu **sır**ı bir kimseye dersem.

s.12b / 217

sıra: Zaman.

Didi Ebū Cehil bu **sıra** vardı ‘Ömer katına.

s.44b / 912

sırdaş: Birinin sırlarını bilen kimse.

Söz acuban anı **sırdaş** ideyim.

s.29b / 585

silāh (Ar.): Silah.

Atına bindi **silāh**ın aluben oldu revān.

s.45a / 917

sīm (Far.): Gümüş.

Sīm u zer çok kışadır dilimizde.

s.8a / 118

sine-bend (Far.): Göğüs bağı.

Egeri uyanı ve **sine-bendī**.

s.14a / 244

siñek: Sinek.

Siñek cismine aşla konmaz idi.

s.39b / 803

sivār (Ar.): Bilezik.

Sivār oldu Muḥammed çünki aña.

s.16a / 287

şofra (Ar.): Masa, sini vb. şeylerin, yemek yemek üzere hazırlanmış durumu.

Ortaya yayıldı çün **şofra** şumāt.

s.30a / 593

şoḥbet (Ar.): Görüşüp konuşma, arkadaşlık.

Du‘ā kıldı ve tağıldı **şoḥbet**.

s.21a / 401

şoñ: Son, sonra, en sonunda.

Nice olur işiñ **şoñı** görelim.

s.13a / 220

soñra: Sonra.

Soñra aña biz bahāsın virerüz.

s.35a / 712

şoñuç: Sonunda.

Şoñucu defn idüb kabre qodılar.

s.5b / 60

şoruş-: Soruşturmak, öğrenimek istenen şeyi birçok kişiye inceden inceye sormak.

Birbiriyle ḥāllerin **şoruş**dılar.

s.28a / 556

sövdün-: Sönmek.

*Sövdün*dı odı kandiller bakın.

s.23a / 438

söyle-: Söylemek, düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak.

Be-ğayet hūb toğrı *söyle*diñizs.

16b / 304

söz: Söz, lakırtı, kelam, laf .

Qıluram ben dağı *söz*lerden ricā.

s.4b / 33

şu: Su.

Ol Muhammed yüzi *şuy*ına hemān.

s.3b / 19

su 'āl (Ar.): Soru.

Muhammed'den idiñ didi *su 'āl*.

s.40a / 816

şubḥ (Ar.): Sabah, sabah vakti.

Ger bu 'ālem ḥalk dirse *şubḥ* u şām.

s.5a / 43

şuç: Suç.

Ger bizim yüz biñde bir *şuç*umuzı.

s.4b / 38

sultān (Ar.): Sultan, hükümdar.

İki cihāna seni *sulḥān* iden.

s.25a / 486

şumāt: Sofra altına serilen dört köşe bez, sofra bezi.

Ortaya yayıldı çün sofra *şumāt*.

s.30a / 593

suret (Ar.): Biçim, görünüş.

Melek şıfatlu idi *suret*i tatlu.

s.7b / 98

sübḥān (Ar.): Tanrı.

Neler kıldı görüñ kim ulu *sübḥān*.

s.5a / 48

sükker (Ar.): Şeker.

Gül-âbı şerbeti **sükkeni** içürdi.

s.9a / 138

sür-: Sürmek, dokundurmak, değdirmek.

Biraz yüzümi yüziñe **süreyin**.

s.5a / 51

sürür (Ar.): Taht.

Her kaçan toğsa güneş olur **sürür**.

s.3a / 8

süvār (Ar.): Ata binmiş, binici.

Üç sâ' at geçtiği dem olmuş **süvār**.

s.26b / 516

Ş

şād (Far.): Sevinçli, mutlu.

Be-ğāyet **şād** rasūlu'llāhı gördi.

s.41b / 847

şād ol-: Sevinmek.

Dāi 'ma ruḥı du' ādan **şād olur**.

s.4a / 31

şād u ḥandān: Mutlu ve sevinçli.

Cemī' i **şād u ḥandān** yiye ice.

s.23b / 449

şād it-: Sevindirmek.

Daḥı çok nesne virüp **şād ideyim**.

s.25b / 499

şādān (Far.): Sevinçli, keyifli.

Gāh guşşalanurdı gahi **şādān**.

s.39b / 805

şāduman (Far. Şād-mān): Sevinçli.

Ḥadīce müzdeledi **şāduman**.

s.25a / 502

şāh (Far.): Hükümdar.

Enbiyālar içre ol **şāh**-ı cihān.

s.3a / 7

şahādet (Ar.): Şahitlik etme, tanıklık.

şahādet it-: Tanıklık etmek.

Hem **şahādet it**lügin oñdan soña.

s.26a / 511

şahen-şāh (Far.): En büyük padişah, şahlar şahı.

Ne kim siz buyurursiz ey **şahın-şāh**.

s.14a / 250

şāhid (Ar.): Tanık.

Eş-şalātü ve's-selāmu 'aleyke yā **şāhid**.

s.42b / 868

şāhid ol-: Tanık olmak.

Siz benim bu sözüme **şāhid olun**.

s.38b / 782

şak (Ar.): Yarma, yarılma.

Şakdı yıldız gibi kıl karavaş.

s.37a / 753

şakı-: Şakımak, ezgili ses çıkarmak, terennüm etmek.

Hayli zamān gürüldeyüp **şakı**dı.

s.34a / 687

şām (Far.): Akşam.

Ger bu 'ālem halk dirse şubḥ u **şām**.

s.5a / 43

şark (Ar.): Doğu.

Ki nāmı tolmışdı Şām u **şark**a.

s.42b / 870

şefā'at (Ar.): Birinin bağışlanmasını dileme veya dileğinin yerine getirilmesi için aracılık etme.

Şefā'at ehli olisar Muhammed.

s.11b / 193

şefā'at eyle-: Şefaat etmek.

Ümmet içün **şefā'at eylemek** tatlıdur.

s.48a / 11

şefā'at it-: Şefaat etmek.

Şefā'at iderim elḥamduli'llāh.

s.42a / 861

şegil (Ar.): Dıştan görünüş.

Zirā gāyet **şegil** çok eşgāli bol.

s.28b / 565

şehādet (Ar.): Delalet, işaret, belirti.

Şehādet gelmesin ta‘līm itdi. s.41b / 852

şehādet it-: Şehadet etmek.

Dağı ben böyle *iderim şehādet*. s.21a / 396

şehir (Far.): Şehir.

Toğısar Mekke *şehri* içre ol māh. s.17b / 319

şek (Ar.): Şüphe, tereddüt.

Şek değildir bilürem anı ‘ayān. s.36b / 745

şer‘ (Ar.): Tanrı buyruğu, ayet, hadis, icma-i mmet ve kıyas-ı fukaha esasları üzerine kurulmuş olan din kuralları.

Ki kâ‘im olmuş-idi ‘İsā *şer‘*inde. s.17a / 310

şerbet (Ar.): İçilecek tatlı şey.

Gül-ābı *şerbeti* sükkeri içürdi. s.9a / 138

şerh (Ar.): Açma, yayma, açıklama.

şerh eyle-: Açıklamak.

Gerçi bu sözleri *şerh eyledi*ñüz. s.31b / 626

şerh it-: Açıklamak.

Pes Hırā tağında mā-vāka‘ ne ise *şerh idip*. s.44a / 904

şerī‘at (Ar.): Doğru yol.

Kim *şerī‘atle* tola işbu cihān. s.30b / 604

şerīf (Ar.): Mübârek, kutsal.

Cümle ecdād-ı *şerīf*ler aşıldır. s.32a / 637

şerr (Ar.): Kötülük, fenalık.

Her ne kim istedilerse hayr *şerr*. s.33a / 665

şevk (Ar.): Güçlü istek, arzu.

Seniñ **şevk**iñle dur ider zamān.

s.20b / 384

şey (Ar.): Nesne.

Böyle tuhfe **şey** görülmemiş idi.

s.36a / 725

şeydā (Far.): Sevgiden aklını kaybetmiş, çılgın, divane, şaşkın.

Yanar idi bülbül-i **şeydā** gibi.

s.29a / 577

şeytān (Ar.): Şeytan.

Ya' nī kim **şeytān** aña fırsat bulur.

s.24b / 480

şifā (Ar.): Şifa, ilaç.

İşbu baldan ümmet içü **şifā** kabül olmak nicedür.

s.48b / 1-2

şifālık (Ar. T.): İyi olma, kurtulma.

Şifālıklar vire Allah didiler.

s.6a / 69

şimden girü: Şimdiden sonra.

Didi-kim **şimden girü** varıñ hemān.

s.31b / 632

şi'ir (Ar.): Şiir.

Bu **şi'ir**i okudı çün didi ey yār.

s.20b / 390

şirīn dehān (Far.): Şirin ağız.

Huṭbe'yi menberde okudı yine **şirīn dehān**.

s.46b / 930

şol-kadar: Şu kadar.

Şol-kadar kim oldı incü sīm ü zer.

s.38a / 775

şu: 1. İşaret zamiri.

Şu deñlü fāi'deler idi bunlar.

s.21b / 415

2. İşaret sıfatı.

Şu nāmeyı Hādice'ye iletesen.

s.24b / 475

şu'le (Ar.): Alev, ateş alevi.

Senâsın aydurur kim **şu'le** varmış.

s.41b / 848

şübhe (Ar.): Şüphe, kuşku.

Didi kim kalmadı **şübhem** sen resûlisin haqqıñ.

s.45b / 922

şükr (Ar.): Görülen iyiliğe karşı memnunluk gösterme.

Şükr kim bize virmişler icâzet.

s.7b / 100

şükr eyle-: Şükür etmek.

Ol dağı **şükr eyleyüp** tedbîr ider.

s.32a / 645

şükr kııl-: Şükür etmek.

Geysun dostları **kılsun şükrler**.

s.14a / 241

şükr it-: Şükür etmek.

Oğudı **şükr idüp** kaldı halka.

s.25a / 509

T

ta'âm (Ar.): Yemek.

Ta'âm dağı kim ansız yemezdi.

s.6a / 67

tâ'at (Ar.): İbadet.

İbâdet zıkr **tâ'at** dâ'im işi.

s.39b / 807

tâ'at it-: İbadet etmek.

İderdi dâ'ima zıkriyle **tâ'at**.

s.39b / 804

tabağ (Ar.): Yiyecek koymaya yarar, az derin ve yayvan kap.

On **tabağ** altun bile dağı gümüş.

s.35b / 723

tâbân (Far.): Işıklı, parlak.

Muhammed Muştafâ ol mâh-ı **tâbân**.

s.5a / 47

tabıl (Ar.): Davul.

Tabıllar na'ralar kösler çalındı.

s.15a / 266

ṭabīb (Ar.): Hekim, doktor.

Ki sensin dertlü c na **ṭabībim**.

s.5b / 63

ta‘b r (Ar.): Yorma, yorumlama.

Ṭurup **ta‘b r** içün ruhb na vardı.

s.43a / 886

ta‘b r it-: Yorumlamak.

Ta‘b r itdi bir kişi bu d   m .

s.30a / 603

t c d r (Far.): Ta lı, ta  giyen hükümdar.

Her biri hüküm  ss  idi **t c d r**.

s.33a / 663

t c r n (Ar.): Ticaretle u ra anlar.

Uyanup  alkm   idi heb **t c r n**.

s.27a / 528

ta  l-: Da  lmak.

Du‘  k l nd  ve **ta  ld **    bet.

s.21a / 401

ta  la-: Da  lamak, akan kan  dindirmek içün vücudun bir yerini kızdır lm   bir metal araçla yakmak.

Fir  -ile ciger **ta  lad  m** bu.

s.6a / 73

ta  f f (Ar.): Hafifletme.

Ki kendi kend  ni **ta  f f** idersün.

s.16a / 295

ta  k  k (Ar.): Doğru olup olmad   n  araştırma.

Bulur **ta  k  k** kim gelmi  d r A med.

s.18b / 349

ta  s n (Ar.): Güzel bulup takdir etme, be enme, g zelli  n  iyili  n  övme.

ta  s n it-: Takdir etmek, övmek.

  id p **ta  s n itdi**  ad-hez r n.

s.16b / 303

ta  t (Far.): Hükümdarların oturduğu büyük koltuk.

 amu t c  v  **ta  t** m lk  m l .

s.42a / 857

ṭāk ol-: Sıkıntılı olmak.

Ṭāḳatı **ṭāk oldı** beñzi güyā kim oldı ḥazān.

s.45b / 921

ṭāḳat (Ar.): Güç, kuvvet.

Ṭāḳatı ṭāk oldı beñzi güyā kim oldı ḥazān.

s.45b / 921

taḳāzā (Ar.): Azarlama, başa kakma.

Olmaya zinhār **taḳāzā** viresin.

s.28b / 567

taḳdīm (Ar.): Öne geçirme, geçirilme, öne alma, ileriye sürme.

taḳdīm kıl-: Tanıtmak.

Ḳamunuñ üzerine **kıldı taḳdīm**.

s.20b / 392

ṭaḳın-: Takınmak, bir nitelik veya durum almak.

Ṭaḳındı vaşf idemez anı dilleri.

s.16a / 285

ṭal‘at (Ar.): Güzellik.

Devleti pāyende vü hem **ṭal‘atı**.

s.27b / 537

ṭālib (Ar.): İstekli, isteyen.

ṭālib ol-: İstemek.

Şu resme Ḥaḳḳ’a **ṭālib olmuş** idi.

s.39b / 812

ta‘līm (Ar.): Okutma, ders verme.

ta‘līm it-: Çalışmak.

Kim İḳra’ sūresini **ta‘līm itdi**.

s.41a / 837

ta‘līm eyle-: Çalışmak.

Ki **ta‘līm eyle** ḥalka ḥaḳḳı bildir.

s.41a / 838

tamām (Ar.): Tamam, tam, eksiksiz.

Altı günde cümlesin kıldı **tamām**.

s.3b / 18

tamāmet (Ar.): eksiksiz.

Tamāmet nūr idüp leyl-i siyāhı.

s.10a / 157

tañ: Şaşılacak şey.

... kıldı **tañ**a.

s.16a / 287

ta'n (Ar.): Sövmeye, yerme, ayıplama.

ta'n it-: Ayıplamak.

Ta'n iderler kahkaha ile gülüp.

s.27a / 530

ta'n ur-: Ayıplamak, kara çalmak.

Nice kişi **ta'n ururlar** yüzine.

s.34b / 693

ta'nlı (Ar.): Sövmeli, yerme, ayıplama.

İkisi de **ta'nlı** sözler itdi.

s.24a / 463

tapu: Hizmet, ibadet.

tapu kıl-: Tapmak, ibadet etmek.

Ki Meysere o günde **tapu kıldı**.

s.15b / 277

taş (Far.): Tas, su kabı

İşbu **taş**tan Qurān okumak tatlıdır.

s.47b / 9-10

taşra: Dışarı.

taşra ol-: Dışarı çıkmak.

Şehirden kamuları **taşra oldı**.

s.22a / 422

tayr (Ar.): Kuş.

İns ü cin vahşi **tayr** hem melek.

s.3b / 13

tažarru' (Ar.): Kendini alçaltarak yalvarma.

tažarru' kıl-: Yalvarmak.

Tažarru'lar kılup dergāh-ı haḳdan.

s.20b / 387

ta'zīm (Ar.): Büyükleme, ululama, büyük sayma.

Nice **ta'zīm**-ile şadre geçürdi.

s.9a / 138

ta'zīm kıl-: Yüceltmek.

Müjde idüp aña **ta'zīm kıldılar**.

s.36b / 740

- ta‘zīm ol-:** Yücelmek.
 Ki **ta‘zīm oldı** ol faḥr-ı cihāne. s.16a / 288
ta‘zīm it-:Büyük, yüce saymak.
 Nice **ta‘zīm it**lügin Buḥrā aña. s.26a / 511
- te‘ālī** (Ar.): Yüce.
 Ḥaḳ **Te‘ālī**nün bular maḳbul ḳulı. s.3b / 20
- tebdīl-i mekān** (Ar.): Yer değiştirme.
 Ḳıldılar ol demde **tebdīl-i mekān**. s.33a / 664
- tecellī** (Ar.): Görünme, belirme.
 Ḳıla ḥaḳ aña dīzārıñ **tecellī**. s.6a / 65
tecellī eyle-: Belirmek.
Tecellī eylemiş alınıdaki nūr. s.12a / 205
- tedārik** (Ar.): Hazırlama, araştırıp bulma, ele geçirme, edinme.
tedārik ḳıl-: Hazırlanmak.
 Aña göre **tedārikler ḳıl**alım. s.9b / 142
- tedbīr** (Ar.): Bir şeyin başarısını sağlamak için tutulan yol.
tedbīr ḳıl-: Tedbir almak.
 Ki bir gün gitmege **tedbīr ḳıl**ındı. s.15a / 266
tedbīr it-: Tedbir almak.
 Ol daḥı şükr eyleyüp **tedbīr ider**. s.32a / 645
- tekbīr** (Ar.):Tanrı’yı ululama, ‘Allahu ekber’ deme.
 Cümle ařḥāb gördiler **tekbīr** şalavāt getürdiler. s.46b / 930
- tekebbūr** (Ar.): Kibir gösterme,büyüklük satma.
tekebbūr ḳıl-: Kibirlenmek.
 Kim **tekebbūr ḳıl**madılar özlerin. s.31b / 634

tekrār (Ar.): Bir şeyi iki veya daha çok defa yapma.

Yine **tekrār** yüzün yerlere sürdi.

s.21a / 403

tekrār eyle-: tekrar etmek, yinelemek.

Şehādet idüben **eyledi tekrār**.

s.41b / 853

tekrār (Ar.): Tekrarlama, tekrar etme.

tekrār kıl-: Tekrar etmek.

Yazup kâğıda anı **kıldı tekrār**.

s.10a / 162

ten (Far.): Vücut, gövde.

Yoluña olsun fedā cānım **tenim**.

s.34a / 690

tenef: Kurulmuş çadır eteği.

Tenefler kurulup kandiller uyandı.

s.22a / 423

Teñri: Allah.

Teñri haqqı-çün bu sözüme inan.

s.31b / 630

ter (Far.): Taze.

Yañağı gonca gülden dağı **terdir**.

s.20a / 374

tesellī (Ar.): Avutma, avundurma.

Tesellīsin buluban girü döndi.

s.43b / 898

tesellī kıl-: Avutmak.

Resūluñ hātırın **kıldı tesellī**.

s.6a / 65

teşvīş (Ar.): Karıştırma, karmakarışık etme.

Hayre yordi giderüp **teşvīş**imi.

s.30b / 603

tevbe (Ar.): Tövbe.

Cān u dilden **tevbe** istiğfār idüp.

s.25a / 490

teveccüh (Ar.): Çevrilme, yönelme, doğrulma.

teveccüh kıl-: Yönelmek.

Sa‘ âdetle **teveccüh kıld**ı ol dem.

s.11b / 186

tevfik (Ar.): Tanrı yardımına kavuşma.

Hak ‘ ināyet eyleye **tevfik** ola.

s.29b / 586

Tevrât (Ar.): Dört mukaddes kitaptan Hz. Musa’ya ineni.

Ki **Tevrât** da yazılmıştır şifâtı.

s.10b / 167

tın-: Önemsemek, önem vermek.

Tınnmayup şabr ideler her neyse.

s.31b / 635

ticâret (Ar.): Alım satım.

Ticâret vakti geldi diñle ey cān.

s.8b / 122

tiz: Tez, çabuk.

Didi kim ‘ Ātike’ye **tiz** varasın.

s.31a / 620

topla-: Toplamak, bir araya getirmek.

Mısır’ı Şām’ı cevheri **toplan** hep.

s.38a / 774

toğ-: Doğmak, güneş, ay, yıldız ufuktan yükselerek görünmek.

Her kaçan **toğsa** güneş olsa ‘ ayān.

s.3a / 3

toğrı: Doğru.

Be-ğayet hūb **toğrı** söyledinüz.

s.16b / 304

toğun-: Dokunmak.

Hâtıra **toğuna** sözüñ kim bile.

s.28b / 568

tol-: Dolmak.

Anıñ vaşfı cihāna **tolmı**ş idi.

s.17a / 309

tolu: Dolu.

Tolu kâse içirüp nûş idesiz.

s.33b / 672

tolun-: Güneş batmak.

Her kaçan *tolunsa* gün olur gice.

s.3a / 6

ton: Don.

İki gömlek iki yağlık iki *ton*.

s.13b / 234

tonan-: Donanmak, süslenmek.

Bularız ulu şahrāya *tonandı*.

s.22a / 423

toprak: Toprak.

Kimi sürer yüzün *toprağa* ey yār.

s.19a / 354

torı: Filiz, ağacın dalının filizi.

Muhammed'i uyar *torı* irden.

s.13b / 240

toyla-: İsteklendirmek, özendirmek.

Hak buları rahmetiyle *toyladı*.

s.4a / 23

tuhfe (Ar.): Hediye, armağan.

Böyle *tuhfe* şey görülmemiş idi.

s.36a / 725

tur-: Durmak.

Otursa *tursa* yanından kovmazdı.

s.6a / 67

tutuş-: Tutuşmak, yanmaya başlamak.

Hased nārına yanup *tutuşdı*

s.16b / 302

tümlet-: Tamamlatmak.

Küllisi *tümletdi* bunda hāşş u 'ām.

s.37b / 765

U

uç-: Gitmek, uçmak.

Dağı hūrī ve ƙaşr-ı cennete **uçmak**.

s.17a / 316

ulu: Ulu, büyük.

Neler ƙıldı görüñ kim **ulu** sübhān.

s.5a / 48

‘ulūfe (Ar.): Maaş.

‘Ulūfe ile at deve yedenler.

s.8b / 123

um-: Ummak, bir şeyin olmasını beklemek.

Umarıdım seniñ luţfuñ göreydim.

s.5b / 54

ur-: 1. Vurmak.

El **urub** şandugundan nice eşvāb.

s.13b / 233

2. Bildirmek.

Gördi kim beru **urur** alnındaki nūr.

s.20a / 373

Uş‘ām (k.a.): İlk sahabelerden.

Pes selāmın aldı andan **Uş‘ām**.

s.27a / 536

uy-: 1. Uymak, bir inanca, bir anlayışa, bir duruma veya egemen bir güce uygun davranışta bulunmak.

Aña **uyanlar** ola ehl-i imān.

s.13b / 230

2. Uygun olmak, denk olmak.

Egeri **uyanı** ve sine-bendi.

s.14a / 244

uyar-: İkaz etmek.

Muḥammed’i **uyar** torı irden.

s.13b / 240

uyḡu: Uyku.

Heman **uyḡuyı** terk idüp gidesen.

s.24a / 471

‘**uzlet** (Ar.): Yalnızlık köşesine çekilme, yalnızlık.

Ki halkdan ‘**uzlet** ider kendüzini.

s.18b / 345

Ü

ümîd (Far.): Umut.

Didi senden benim yokdur **ümîd**im.

s.6b / 78

ümmet (Ar.): Bir peygambere inanıp bağlanan cemaat.

Beni eyle hem anıñ **ümme**tinden.

s.18a / 329

ümmî (Ar.): Anasından nasıl doğmuşsa öyle kalıp okuma yazma öğrenmemiş.

Ben **üm**mîyim nedir bilmem ‘ibâdet.

s.41a / 836

üst: Üst, üzeri.

Soñra bir menber yapıldı çıkdı **üst**üne rasûl.

s.46a / 927

üzeri: Üst, üzeri.

Kumaş turduğı yeriñ **üzeri**nde.

s.19b / 370

V

vaḥşı (Ar.): Yabani.

İns ü cin **vaḥ**şı tayr hem melek.

s.3b / 13

vakit (Ar.): Vakit, zaman.

Ticâret **va**ktî geldi diñle ey cān.

s.8b / 122

vālā (Ar.): Yüksek, yüce.

Gören ‘aynın olur **vālā** vü ḥayrān.

s.20a / 377

var: 1. Eşya, mülk.

Derüp bir yere cümle **var**larını.

s.19a / 361

2. Bulunma.

Didi kim ne söziñiz **var** yā mel‘ ün.

s.16b / 296

var-: 1. Bir yere ulaşmak, yetişmek.

Varup gelince aña eyle ‘ izzet.

s.14a / 245

2. Çıkmak, gelmek.

Muhammed’in katına **vardı** ey cān.

s.14b / 252

Varağa (k.a.): Hz. Hatice’nin amcasının oğlu.

Ki bir ruhbān varıdı adı **Varağa**.

s.42b / 870

vārid : (Ar.): Gelen, vasıl olan, erişen.

Meger kim **vārid** ola hikmetu’llāh.

s.9a / 133

vāşıl (Ar.): Kavuşan.

vāşıl ol-: Kavuşmak.

İrişdi çün ki nāme **vāşıl** oldı.

s.10a / 163

vaşiiyyet (Ar.): Vasiyet.

vaşiiyyet eyle-: Vasiyet etmek.

Vaşiiyyet eylerim didi atası.

s.7a / 87

vāşl (Ar.): Kavuşma, vuslat.

Diledi ruhı **vāşl** ola dosta.

s.5a / 50

vaṭan (Ar.): Yurt.

Hużūr ile geçindi ol **vaṭanda**.

s.7b / 106

ve: ve.

Ebū Bekir idülür adı **ve** şānım.

s.43a / 888

vech (Ar.): Sebep.

Gecdi bu **vech**ile eyyām bir zamān.

s.37a / 755

vefā (Ar.): Sözde durma.

‘Ātike didi ey yār-ı **vefā**dār.

s.8b / 120

velākin (Ar.): Fakat.

Velākin dili sözde göñli ğamda.

s.8a / 113

velī (Far.): Fakat, ama.

Velī sen hālī olmazsın ğazādan.

s.6b / 83

velī (Ar.): Ermiş, eren.

Nebīler ve **velī**ler halk-ı ‘ālem.

s.41a / 844

vezīr (Ar.): Vezir.

Vezīri olasıñ sen inşā ’allāh.

s.43b / 896

vir-: 1. Vermek.

Bir ağır bahālī kaftān **vir**diler.

s.26b / 521

2. Evlendirmek.

Ki ‘Oṣmān’a **vir**ildi ikisi anıñ.

s.39a / 796

vü (Far.): Ve.

Aña ışmarladı **vü** kendi gitdi.

s.7a / 95

Y

yaban: Dışarı, kenar.

Şanemleri kırup **yabana** ata.

s.10b / 173

yād (Far.): Anma, hatırlama.

yād ol-: Anılmak.

Hāşre deñlü nāmı anuñ **yād ol**ur.

s.4a / 31

yağlık: Mendil.

İki gömlek iki **yağlık** iki ton.

s.13b / 234

yakın: Yakın.

Yakın kaldı mu‘ ayyen onuñ agāh.

s.17b / 319

yakın gel-: Yaklaşmak.

Ki her kimse **yakın gelse** o deyre.

s.18b / 342

yākūt (Ar.): Kıymetli bir süs taşı.

La‘ l-i **yākūt** her biri kıymetlü taş.

s.38a / 772

yalan: Yalan.

Halkı şayd itmek içün düzmişdir fitne **yalan**.

s.45a / 914

yalancı: Yalan söyleyen.

Qavline tırmaz **yalancı** ‘ ârsız.

s.34b / 692

yalvar-: Yalvarmak.

Kime boyun egüben **yalvaralım**.

s.8a / 119

yan: 1.Birlikte, beraberinde.

Qovmazdı Aḥmed’i her kez **yamından**.

s.6a / 66

2. Taraf, yön.

Şağ **yamından** dizime kondı hemān.

s. 30a / 601

yaña: Taraf, yön, cihet.

Muḥammed’den **yaña** hem ‘ azim kıldı.

s.19b / 369

yañak: Yanak, yüzün bölümü.

Yañağı gonca gülden daḥi terdir.

s.20a / 374

yañıl-: Yanılmak, hata yapmak, aldanmak.

Yarım mil gitmeden yolu **yañılır**.

s.24a / 465

ya'nī (Ar.): Yani.

Ya'nī kim akça vü altun göndere.

s.28a / 558

yap-: Yapmak, inşa etmek.

Anda mescidler **yap**uben kıldılar beş vaqit namāz.

s.46a / 924

yapış-: Yapışmak, ayrılmayacak bir şekilde bir yere tutunup kalmak.

Deveniñ yularına **yapış**up ol.

s.24a / 481

yār (Far.): Sevgili, dost.

Dağı bunlar Muştafā'nıñ **yār**idir.

s.4a / 21

yara: Yara.

Şubh u dem fikri hayāli **yara**yla.

s.29a / 572

yarağ: Hazırlık.

Yarağ it-: Hazırlık yapmak.

Yarağ itsün hem yola hāzır olsun.

s.14a / 248

yaraş-: Yaraşmak, yakışmak.

Yaraşmaz aña diler kiracı.

s.10b / 171

yarat-: Yaratmak, olmayan bir şeyi var etmek.

Anıñ-çün **yarağ**ıdır çü cihānı.

s.11b / 196

yarıl-: Yarılmak, bölüp ayırmak.

Ol direk **yarıl**up itdi nevha vü ah u fiğān.

s.46a / 928

yarın: Yarın.

Yarın maşşerde hem raḥmet buluven.

s.7b / 101

yarlıga-: Buyurmak.

‘Adil idüben **yarlıg**amaz señ bizi.

s.4b / 38

yaşdı́k: Yastık.

Döşek vü **yaşdı́k** vü yorğan bi-şümār.

s.38a / 773

Yāsin (Ar.): Kur'an'ın 36. suresi.

Raḥmetiñdir **Yāsin**'e yoḡdur ʿadad.

s.4b / 41

yaş: 1. Yaş, yaşanan yıl.

Yedi **yaş**ına giricek faḥr-ı ʿālem.

s.5a / 49

2. Yaş, gözyaşı.

Hemāndem gözleri **yaş**ıla ṭoldı.

s.6a / 71

yavı: Akılsız, sersem ;yitik.

Ke-enne kendisini **yavı** kıldı.

s.12b / 215

yat-: Yatmak, uyumak.

ʿĀiše raḫiya'llāhu ḡayr ḥātūn ile **yatdı**.

s.47a / 1-2

yay-: Yaymak, sermek, açmak.

Söyleñ andan **yayalım** didi.

s.47b / 2

yed-: Çekerek peşinden götürmek.

ʿUlūfe ile at deve **yeden**ler.

s.8b / 123

yedi: Yedi sayısı.

Olmaya **yedi** yevmi maḥşerde sebeb.

s.3b / 11

yer yüzi: Üzerinde yaşadığımız toprak ve denizler.

Nuzūl idüp iner ol **yer yüzi**ne.

s.10a / 158

yerindir-: Pişman ettirmek.

Ki hafz idüp **yerindim**mem seni ben.

s.5b / 64

yetim (Ar.):Babası ölmüş çocuk.

Babadan **yetim** oldu faḥr-ı cihān.

s.5a / 48

yetmiş: Yetmiş sayısı.

‘Ömri **yetmiş** yıl dalaletde anıñ.

s.25a / 488

yetür-: Yetirmek, yetiştirmek.

Anı harc idüp **yetüre**lim ağı.

s.30a / 595

yevm (Ar.): Gün.

Olmaya yedi **yevmi** maḥşerde sebeb.

s.3b / 11

yevm-ül-kıyāmet (Ar.): Kıyamet günü.

Kopacaqdır āḫir **yevm-ül-kıyāmet**.

s.41a / 843

Yezdān (Ar.): Allah, Tanrı

İşidüp nice kıldı şükri **Yezdān**.

s.41b / 851

yıl: Yıl, sene.

Bilursin Şām’a gider her **yıl** anı.

s.8b / 121

yigit: Genç, delikanlı.

Muḥammed büyüdi ve **yigit** oldu.

s.8a / 115

yir: Yer, mekan, toprak.

Yine **yir**-ile deḵ ‘āşıkı ḫayrān.

s.18a / 339

yit-: Yetmek, kâfi gelmek.

Yitecek deñli māl virse ğamdır.

s.8b / 128

yohsa: Yoksa.

Yohsa latīfe mi idersin baña.

s.31b / 627

yol: 1. Uğur, amaç.

Fedā olsun **yoluna** ruḥ-ı revānım.

s.5a / 53

2. Yol.

Yola oldular andan çün revāne.

s.16b / 306

yoldaş: Yol arkadaşı.

‘Ākıbet *yoldaş* aña imān ola.

s.4b / 35

yor-: Yormak, yorumlamak.

Hayre *yordi* giderüp teşvîşimi.

s.30b / 603

yordur-: Yorum yaptırmak.

Hem düşi ehline *yordun*mişem.

s.30a / 600

yorğan: Yatakta örtünmeye yarayan geniş örtü.

Döşek vü yaşdıq vü *yorğan* bi-şümār.

s.38a / 773

yön: Yön, cihet.

*Yömü*ni savma‘ a dönmiş idi.

s.19a / 353

yu-: Yıkamak.

Yuyup ol piri kabrine kodılar.

s.7a / 96

yular: Bir yere bağlamak veya çekerek götürmek için hayvanın başlığına veya tasmaına bağlanan ip.

Deveniñ *yular*na yapışup ol.

s.24a / 481

yun-: Yıkanmak.

Qamunuñ ol sâ‘ at su *yundı* odı.

s.22b / 431

yük: Yük, eşya.

*Yük*lerini yüklediler şādumān.

s.27a / 528

yüklet-: Yükletmek.

Yükün *yükledü*p oldılar revāne.

s.15a / 268

yüz: 1. Yüz, çehre.

Ol Muḥammed **yüzi** şuyına hemān.

s.3b / 19

2. Yüz sayısı.

Ger bizim **yüz** biñde bir şuçumuzu.

s.4b / 38

Z

zabt (Ar.): Sıkı tutma, düzen ve disiplin içinde tutma.

zabt it-: Düzen içinde tutumak.

Ḳamu māl ü menāli ol **zabt iderdi**.

s.13a / 222

zāhir (Ar.): Görünen, açık, belli.

Dir ʿ Ātike **zāhir** unutmuşdur ol.

s.28b / 565

zāhir ol-: Aşikâr olmak.

Ki bunda **zāhir olmuşdur** Muḥammed.

s.18b / 349

zaʿ ferān (Ar.): Safran.

Pes **zaʿ ferānı** civid ile bil ey yār.

s.33b / 677

zaʿ ife (Ar.): Zayıf, güçsüz, kuvvetsiz.

Ben **zaʿ ifeyi** aña itgil naşib.

s.29a / 576

zamān (Ar.): Zaman, vakit, çağ.

Didi peygamberi aḥir **zamāne**.

s.10b / 165

zār (Far.): Ağlayan, inleyen.

Şarılup boynuna kıldı **zār**.

s.5b / 57

zebān (Far.): Dil.

Velākin dimege varmaz **zebām**.

s.9b / 146

zehr (Far.): Zehir.

Niçeler **zehr**in içerler bu dehriñ.

s.42a / 864

zer (Far.): Altın.

Sīm u **zer** çok kışadır dilimizde.

s.8a / 118

zerre (Ar.): Pek küçük parça.

Ben itmezdim size **zerrece** ragbet.

s.21a / 395

zerrīn (Far.): Altından yapılmış, altın.

Bi-ḥisāb bi-kıyās **zerrīn** kumaş.

s.38a / 772

zeyn (Ar.): Süs, bezek.

zeyn it: Süslemek.

Hadice **zeyn it**mişdi bir saray.

s.37a / 752

zıkr (Ar.): Anma, anılma.

İderdi dā'ima **zıkr**ıyla t̄ā' at.

s.39b / 804

zinhār (Far.): Sakın, asla.

Varma **zinhār** virmeye anlara 'itāb.

s.28b / 563

zī-sa' ādet (Ar.): Saadet sahibi.

Didi ehline kim ne **zī-sa' ādet**.

s.7b / 99

ziyāfet (Ar.): Misafir yedirip içirme.

ziyāfet ol-: Ziyafet olmak.

Muḥammed için **olmuşdur ziyāfet**.

s.21a / 395

ziyāret (Ar.): Görmeye gitme.

ziyāret eyle-: Ziyaret etmek.

Şorup ḥātrını **ziyāret eyle**diler.

s.6a / 69

zuhūr (Ar.): Görünme, meydana çıkma.

zuhūr it-: Ortaya çıkmak.

Vaḳti gelmişdir kim ol **ide zuhūr**.

s.30b / 608

ẓulmet (Ar.): Karanlık.

ẓulmet ol-: Karanlık olmak.

Ḳarañuluk **ẓulmet olur** ey hoca.

s.3a / 6

ẓülāl (Ar.): Saf, hafif, tatlı su.

Ḳamu meyve vü nebātatı **ẓülāl**.

s.3a / 5

KAYNAKÇA

- AYYILDIZ, Mustafa. BİRGÖREN, Hamdi. **Edebiyat Bilgi ve Teorileri**, Akçağ Yay., 2005
- BÜYÜK TÜRK KLASİKLERİ. Ötüken Yay. , C.1 ,1986
- CANPOLAT, Mustafa. ‘**Eski Anadolu Türkçesinde Belirtme Durumu (Accusatives) Ekinin Kökeni Üzerine**’ Türkoloji Dergisi, C.X, s. 9-11, 1992
- ÇAĞATAY, Saadet. **Türk Lehçeleri Örnekleri,VIII. Yüzyıldan XVIII. Yüzyıla Kadar Yazı Dili**, Ankara: 1977
- DENY, Jean. **Türk Dili Grameri**, İstanbul, 1921
- DEVELİ,Hayati. **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1, 2.** 3F Yay.,2008
- DEVELLİOĞLU,Ferit. **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**. Ankara: Aydın Kitapevi, 2005
- DUMAN, Musa. ‘**Klâsik Osmanlı Türkçesi Devresinde i/e Meselesine Dair**’ , İstanbul: İlmî Araştırmalar 7, 1999
- ERCİLASUN,Ahmet Bican. **Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi**. Ankara: Akçağ yay., 2005.
- ERGİN, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**. İstanbul: Bayrak Yay., 2005
- GABAİN, A. VON, **Eski Türkçenin Grameri**, Ankara, TDK Yay., 1988.
- GÜLSEVİN, Güner. BOZ, Erdoğan. **Eski Anadolu Türkçesi**. Gazi Kitapevi, Ankara, 2000
- GÜLSEVİN, Güner. **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**. TDK, Ankara, 1997
- İPEKTEN, Haluk. **Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz**. İstanbul: Dergah Yay., 2001

İSLAM ANSİKLOPEDİSİ, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 1993

KORKMAZ, Zeynep. **Eski Anadolu Türkçesindeki -van/ -ven, -vuz/ -vüz Şahıs ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları.** TDAY- Belleten, 1964

..... **Marzuban-nâme Tercümesi.** Ankara: Ankara Ü. DTCF Yay., 1973

KÖKSAL, M. Asım, **İslâm Tarihi,** 1996

MACİT Muhsin, SOLDAN Uğur. **Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı.** Grafiker Yay., 2004

MANSUROĞLU, Mecdut. **Sultan Veled'in Türkçe Manzumeleri.** İstanbul: 1958

MANSUROĞLU, Mecdut. **"Eski Osmanlıca", Tarihi Türk Şiveleri.** Ankara: 1988

ÖZKAN, Mustafa. **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi.** İstanbul: Filiz Kitapevi: 2000.

ÖZMEN. Mehmet. **Ahmed-i Dâ'i Divanı.** Ankara: TDK Yay., 2001

SAMİ, Şemsettin. **Kâmûs-ı Türki.** İstanbul: Çağrı Yay., 2006

SEV, Gülsel. **Tarihi Türk Lehçelerinde Hâl Ekleri.** Ankara: Akçağ Yay., 2007.

TDK. **Türkçe Sözlük.** Ankara: TDK. Yay., 2005.

TDK. **Yeni Tarama Sözlüğü.** Ankara: TDK. Yay., 2005.

TİMURTAŞ, Faruk Kadri. **Eski Türkiye Türkçesi (XV. Yüzyıl).** İstanbul: Enderun Kitapevi, 1994.

..... **Osmanlı Türkçesi Grameri III.** İstanbul: Alfa Yay., 2005.

TULUM, Mertol. **Sinan Paşa-Tazarrunnâme.** İstanbul Ü. Türkiyat Enstitüsü, 1968.

